

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Proměna vztahu ČSSR ke Španělsku v 70. letech 20. století

Magisterská diplomová práce

Bc. et Bc. Vít Svoboda

Vedoucí práce – Mgr. Lukáš Perutka, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *Proměna vztahu ČSSR ke Španělsku v 70. letech 20. století*, vypracoval samostatně a citoval všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 12. 12. 2022.

Vít Svoboda

Anotace

Tato magisterská diplomová práce pojednává o vývoji vztahů mezi Československem a Španělskem, a to od 70. let 20. století do roku 1989. První část práce se zaměřuje na oficiální vztahy po vládní linii. Představuje klíčové momenty jako navázání konzulárních vztahů roku 1970, pozdější normalizaci diplomatických vztahů a několik návštěv státních představitelů; konkrétně cestu ministra zahraničních věcí Chňoupek do Španělska v letech 1979 a 1987, návštěvu španělského ministra zahraničí Morána v roce 1984 a příjezd španělského krále Juana Carlose I. roku 1987. Druhá část práce rozebírá proměnu kontaktů KSČ se španělskými komunistickými stranami, z nichž nedůležitější jsou PCE a KSNŠ.

Klíčová slova

Československo, Španělsko, diplomacie, mezinárodní vztahy, Komunistická strana Československa, Komunistická strana Španělska, komunistická hnutí ve Španělsku, cesta ministra zahraničních věcí Chňoupek, návštěva krále Juana Carlose I.

Abstract

This master's thesis deals with the development of relations between Czechoslovakia and Spain from the 1970s to 1989. This development is examined on two dimensions. First of them focuses on the official relations at the governmental level. In this part of the thesis, key moments are discussed, such as the establishment of consular relations in 1970, the normalization of diplomatic relations seven years later and several visits of state representatives; notably the trips of Foreign Minister Chňoupek to Spain in 1979 and 1987, the visit of Spanish Minister of Foreign Affairs Morán in 1984 and the visit of Spanish King Juan Carlos I in 1987. The second section analyses the transformation of the Czech Communist Party's contacts with the Spanish Communist Parties.

Key words

Czechoslovakia, Spain, diplomacy, international relations, Communist Party of Czechoslovakia, Communist Party of Spain, communist movements in Spain, trip of the foreign minister Chňoupek, visit of King Juan Carlos I.

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé práce Mgr. Lukáši Perutkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady ke koncepci a směřování práce, a hlavně za trpělivost, se kterou se věnoval raným fázím mého textu. Dále mé poděkování patří pracovníkům Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky a Národního archivu, za vstřícný přístup v době mého výzkumu. Na závěr děkuji také svým rodičům a přátelům za trvalou podporu při psaní této práce, za věcnou i jazykovou korekturu poté děkuji Mgr. et Mgr. Tereze Poláčkové.

Obsah

Anotace	3
Klíčová slova	3
Abstract	3
Key words	3
Obsah	5
Úvod.....	6
1. Formální diplomatické vztahy ČSSR se Španělskem	12
1.1. Oficiální vztahy do roku 1975	12
1.2. Oficiální vztahy do roku 1977	16
1.3. Oficiální vztahy do roku 1989	31
1.3.1. Kontakty s ČSSR a první návštěva ministra zahraničních věcí	47
1.3.2. Následný vývoj vztahů a koncepce kontaktů se Španělskem	52
1.3.3. Diplomatická činnost československých a španělských státních představitelů koncem 80. let 59	
2. Informální diplomatické vztahy ČSSR vůči komunistickým hnutím.....	65
2.1. Dědictví roku 1968	65
2.2.1. Konfliktní vztahy s PCE ve druhé polovině 70. let.....	68
2.2.2. Minoritní komunistická hnutí a jejich přístup ke KSČ	78
2.3.1. Vztah KSČ s KSNŠ a normalizace vztahů s PCE.....	85
2.3.2. Revize vztahů Československa s KSNŠ i PCE koncem 80. let	92
Závěr	96
Resumé.....	103
Summary	104
Seznam pramenů a literatury.....	99
Archivní prameny nevydané	99
Archivní prameny vydané.....	99
Literatura.....	99
Diplomové práce	100
Články a internetové odkazy.....	101

Úvod

Diplomová práce na téma *Proměna vztahu ČSSR ke Španělsku v 70. letech 20. století* vznikla za účelem přiblížení relace diplomatických kontaktů Československa a Španělska. Práce se věnuje detailní interpretaci diplomatických vztahů těchto dvou států a jejich následnému vývoje, a to na pozadí dobového kontextu. Ještě před studiem archivních pramenů bylo zřejmé, že úvodní kapitoly budou věnovány období, které předcházelo pozdější normalizaci diplomatických vztahů, tedy pražskému jaru v Československu a smrti Franca ve Španělsku. Sledované období tedy počíná závěrem 60. let 20. století a končí zlomovým rokem 1989.

Přestože existují dílčí publikace o obecné historii Španělska i ČSSR, práce pokrývající jejich vzájemné vztahy zatím chybí. Mým cílem je vyplnit tuto mezeru v dosavadním historickém poznání zpracováním tohoto zajímavého a dosud neprobádaného námětu.

Předmět obsahu se postupně vyvíjel a během výzkumu jsem byl nucen změnit prvotní koncepci, což se na práci jistým způsobem projevilo. Ve svých počátcích měla tato práce cílit na pouze kontakty komunistických stran ČSSR a Španělska. Z tohoto zaměření jsem se rozhodl upustit z důvodu nedostatku vhodných materiálů. Obsah bylo nutné rozšířit z původních kontaktů komunistických stran, na vzájemné kontakty obou zemí – zhodnocena jsou obě témata.

Z logiky tohoto zaměření vyplývá i badatelský postup a systematika zpracování pramenné základny. Po rozšíření tématu na vztahy diplomatických aparátů se tedy nabízel zejména Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky,¹ který mi poskytl nejdůležitější část použitých pramenů. Nemohl jsem opomenout ani některé dílčí fondy Národního archivu. Základní rešerši jsem prováděl také ve španělských archivech, nicméně v době mého pobytu ve Španělsku neměli mnou cílené fondy katalogizované a vůbec mi do nich nebyl umožněn přístup (tehdy byla práce orientovaná na tematiku komunistických stran).

Z hlediska teoretického konceptu primárně vycházím z empirického přístupu, přesněji chronologicko-tematického pojetí. Zdá se mi vhodné zařadit práci k „single case study“, případně k historicky směřovaným studiím či těm, které jsou zaměřené na empirické testování hypotézy, jak je rozděluje Christopher Lamont.²

¹ Dále jen Archiv MZV.

² LAMONT, Christopher: *Research Methods in Politics and International Relations*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC 2015, s. 148.

Literatura poměrně problematicky popisuje jednoznačnou definici case study jako takové, její rozdělení se navíc liší u jednotlivých autorů. Christopher Lamont shrnuje několik definic case studies a přiklání se ke dvěma z nich. Konkrétně se jedná o verzi Johna Gerringa, jež definuje case study jako „*koncentrovanou studii samostatné jednotky za účelem porozumění velkého počtu stejných jednotek*“³ a Alexandra L. George s Andrewem Bennettem, kteří volí definici „*detailního výzkumu aspektu historické skutečnosti pro vytvoření nebo testování historických vysvětlení, které mohou být generalizovány na jiné události*.“⁴ Naproti tomu se Lamont poněkud odklání od definice Lipsona „*detailní vyšetřování individuálních událostí, aktérů a vztahů*“⁵ s argumentem, že case study v oblasti mezinárodních vztahů přesahuje pouhé líčení události nebo popis osobnosti.⁶

Z výše zmíněných definic se osobně přikláním k Lipsonově a George/Bennettově. Dle mého názoru shrnují stěžejní body zásadní pro definici case study a zaměřují se na popis určité události a aktéra, detailní výzkum a možnou generalizaci. Práce využívá také pojem autorů Bennett/Elman – cross time comparation, tedy jak se problém vyvíjel v čase.

Proč zrovna forma případové studie? Tato metoda totiž popisuje nejlepší možnosti pro výzkum tématu. Jak uvádí Charles Lipson, případové studie jsou přínosné pro „*zkoumání jemné interakce mezi proměnnými a pozorování kauzálních procesů, generování výsledků*.“⁷ Case study je v tomto případě užitečná nejen pro přiblížení československého vedení komunikace se Španělskem, ale také u zkoumání interních procesů ve Španělsku a jejich dopadů na zahraniční politiku.

Lipson užívá tzv. easy a hard case.⁸ I přes to, že bychom mohli předpokládat, že se v tomto případě jedná spíše o tzv. hard case, jelikož obě země stály na opačné straně železné opony, a tudíž mezi nimi neprobíhaly žádné oficiální diplomaticky styky, již samotný vznik této práce a obecně známé informace dávají najevo, že určitá forma komunikace mezi oběma státy probíhala. Z tohoto důvodu se tedy jedná o tzv. easy case, která má svědčit o vztahu ČSSR s post-frankistickým Španělskem v době normalizace – *de facto* o obnově těchto relací.

³ LAMONT, Ch.: *Research Methods in Politics and International Relations*, s. 148.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ LIPSON, Charles: *How to Write a BA Thesis. A Practical Guide from Your First Ideas to Your Finished Paper*. Chicago – London 2005, s. 101.

⁸ Ibid., s. 103–108.

Obecně lze říct, že předkládaná diplomová práce detailně popisuje jednak dobový kontext, jednak detailnější podobnosti o tomto vztahu a jeho praktickém fungování.

Dvojice autorů George a Bennet přisuzují případovým studiím neocenitelné výhody v oblastech, ve kterých jsou statistické metody slabé. Konkrétně se jedná o koncepční validitu, postupy k rozvíjení nových hypotéz, jejich hodnotu pro detailní zkoumání hypotetické role kauzálních mechanismů v kontextu jednotlivých případů a v neposlední řadě jejich kapacitu obsáhnout kauzální komplexnost.⁹

George a Bennet upozorňují na možné limitace v oblasti mnou zamýšleného teoretického konceptu. Blíže pojednávají o rekurentních kompromisech mezi přílišnou šetrností oproti nadměrné rozmanitosti výběru kauzy a inherentních omezeních spjatých s daným případem.¹⁰ Hlavní metodologické problémy vycházející z podstaty case study, kterým se snažím čelit, představují vyvážení vnitřní validity a historického výkladu v protikladu ke generalizaci poznatků pro jejich širší aplikaci. Z oblasti inherentních limitací potom může být problematické vynesení úsudku či odhadnutí kauzálního účinku zvolených proměnných. Dvojice autorů zmiňuje další aspekt v podobě špatné implementace metod case study, případně nesprávnou interpretaci prizmatem statistických metod.¹¹ Statistické metody v této práci užity nejsou, proto v případě této diplomové práce tento problém nehrozí.

Poznatky z výzkumu aplikuji přímo, tedy nikoli dle užití discourse analysis. Nevyužívám ani rozdělení komparační least likely case study, se kterými pracují Bennett/Elman. Snažím se o interpretaci archivních dokumentů, tedy o jejich obsahovou analýzu.

Pramennou základnu tvoří materiály zejména diplomatické provenience, a proto se mi zdálo vhodné zvolit chronologicko-tematickou strukturu. Zpracovávané téma proměny československé diplomacie vůči Španělsku jsem rozdělil nejen podle časové linky, ale do jednotlivých tematických oddílů. Historický vývoj sleduji ve dvou liniích: první kapitola se věnuje formálním vztahům na vládní a mezistátní úrovni, kdy porovnává hlavní politické události, jejich dopad na vzájemné vztahy a postupnou proměnu recipročních diplomatických opatření. Druhá kapitola se zaměřuje na poměry mezi Československem (KSČ) a španělskými komunistickými stranami. Z této struktury logicky vychází diachronní přístup sledující

⁹ GEORGE, L. Alexander – BENNET Andrew: *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge 2005, s. 40.

¹⁰ Ibid, s. 46.

¹¹ Ibid.

časovou osu prostřednictvím progresivní metody. Tento postup mi umožňuje pracovat hypoteticko-deduktivní metodou, kdy průběhem práce předkládám závěry, které na konci potvrdí anebo vyvrátí základní hypotézu.

Cílem práce je přiblížit diplomatické vztahy ČSSR a Španělska v období 70. a 80. let 20. století. Práce se snaží objasnit obsah, záměry a výsledky této zahraničně-politické komunikace. Vycházím z hypotézy, že vzájemné vztahy se rozvíjely na pragmatické bázi – hlavní důraz byl kladen na jednání v oficiální rovině. Pro závěrečné potvrzení nebo vyvrácení hypotézy jsem stanovil hlavní výzkumnou otázku: *1) Do jaké míry byly vztahy se Španělskem pragmatické a do jaké míry ideologické?*; kterou dále rozvádí dílčí otázky: *2) Jaký vliv měla měnící se politická situace ve Španělsku na kontakt s ČSSR? 3) Jak probíhalo obnovení diplomatických vztahů v roce 1977? 4) Byla ze strany jednotlivých aktérů vyvíjena propagandistická činnost, a pokud ano, jakými prostředky se uskutečňovala? 5) Směřovala československá diplomacie hlavní pozornost na Komunistickou stranu Španělska, nebo více reflektovala ostatní komunistická hnutí?*

Jak jsem již zmiňoval v úvodu, stěžejní pramenná základna pochází z Archivu MZV, kde jsou k dispozici fondy Teritoriální odbor tajné – Španělsko (rozdělené na jednotlivé časové úseky z období 1965–1989), Teritoriální odbor obecné – Španělsko (1965–1974) a fond Porady kolegia 1953–1989. V Národním archivu tvoří relevantní fondy Sekretariát a předsednictvo ÚV KSČ společně s fondy Antonín Novotný a Gustav Husák. Zmíněná rešerše španělských archivů probíhala konkrétně na Archivo Histórico del Partido Comunista de España v Madridu a Centro Documental de la Memoria Histórica v Salamance. Někteří profesori UAB mi kromě těchto archivů doporučili také Hermerotéku v Barceloně, kde se ovšem nenacházely žádné zajímavé dokumenty.

Fondy obsahují převážně diplomatický materiál, obecné koncepce, metodologie, zprávy z jednání se španělskou stranou, instrukční dopisy určené jednotlivým institucím, ekonomické a obchodní dokumenty. Při zpracování tohoto tématu se naskytlo také využití Archivu bezpečnostních složek, případně jiných druhů pramenů – novinových článků, fotografií. S těmito odlišnými směry výzkumu jsem se rozhodl nepracovat (případně jenom omezeně), z důvodu přílišného rozmělnění tématu. Práci by mohl vhodně doplnit přístup oral history – proto jsem se snažil kontaktovat MZV a Velvyslanectví Španělska v Praze, bohužel bez relevantních výstupů.

Pro metodologické zařazení práce a definování konceptu jsem vycházel hlavně z publikací: *Research Methods in Politics and International Relations*,¹² *The Craft of International History A Guide to Method*,¹³ příručky *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*,¹⁴ anebo také článku *What Is a Case Study and What Is It Good for?*¹⁵

Sekundární literatury zaměřené konkrétně na vztah ČSSR a Španělka není mnoho, je stručná a zpravidla se nezabývá mnou cíleným obdobím. Dějiny těchto vztahů v 16. až 18. století uvádí například *Sborník textů přednesených 5. října 1994 na odborném sympoziu konaném v rámci Dnů španělské kultury v Ostravě*.¹⁶ Polišenský v *Úvodu do studia dějin a kultury Španělska a Portugalska*¹⁷ dosahuje prahu 20. století, který ovšem nepřekračuje. K obecnému kontextu Španělských dějin jsou stěžejními autory Stanley Payne a Javier Tusell, z jejichž tvorby jsem využil zejména publikace – *Spain: A unique history*¹⁸ a *From Dictatorship to Democracy*.¹⁹ Druhá výše uvedená kniha poskytuje velice užitečný přehled klíčových momentů ve Španělské novodobé historii, s objasněním dobového kontextu. Ve své práci využívám anglický překlad této knihy, ve kterém se v některých detailech vyskytly nejasnosti či nepřesnosti. K dějinám studené války tvoří relevantní sérii *The Cambridge History of the Cold War*.²⁰

Pro dokreslení postoje československé diplomacie a činnosti ministra zahraničních věcí využívám poznatků z *Diplomacie Československa* od Jindřicha Dejmka.²¹ Je to v podstatě jediný celistvý souhrn československé diplomacie v moderních dějinách. Analýzu

¹² LAMONT, Ch.: *Research Methods in Politics and International Relations*.

¹³ TRACHTENBERG, Marc: *The Craft of International History A Guide to Method*. Princeton – Oxford 2006.

¹⁴ GEORGE, L. A. – BENNET A.: *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*.

¹⁵ GERRING, John: *What Is a Case Study and What Is It Good for?* *American Political Science Review*, 98, 2004, č. 2, s. 342.

¹⁶ BARTEČEK, Ivo: *Sborník textů přednesených 5. října 1994 na odborném sympoziu konaném v rámci Dnů španělské kultury v Ostravě*. Ostrava 1996.

¹⁷ POLIŠENSKÝ, Josef: *Úvod do studia dějin a kultury Španělska a Portugalska*. Ostrava 1996.

¹⁸ PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*. Madison 2011.

¹⁹ TUSELL, Javier: *Spain: From Dictatorship to Democracy*. Rosemary Clark – Oxford – Blackwell 2007.

²⁰ LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 2, Crises and Détente*. Cambridge 2010. – LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 3, Endings*. Cambridge 2010.

²¹ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I., Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha 2012.

této problematiky z právního hlediska poskytuje *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*²² obsahující i četné výňatky z legislativních dokumentů.

Výčet diplomových prací, které o tématu pojednávají, jsem se rozhodl pojmut spíše extenzivně, co se oborů týká – nejedná se pouze o čistě historické práce, ale také ty, které se dotýkají kultury nebo politologie, přičemž se naskýtá souvislost s tématem mojí práce. Jako první zmíním bakalářskou práci *Přechod k demokracii ve Španělsku a jeho reflexe v Baskicku*.²³ Tato práce může sloužit jako detailnější úvod k mnou zvolenému tématu, protože vychází z procesu demokratizace v daném období. Dále stojí za zmínku *Historie české hispanistiky: vývoj po roce 1989*.²⁴

Nabízí se zmínit také diplomové práce zabývající se vztahy Československa a Španělska. *Československo-španělské vztahy v letech 1918–1936*²⁵ jsou prvním takovýmto dílem, na které volně navazují *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*.²⁶ Česko-španělským vztahům, kultuře a její cenzuře se z pohledu dějin divadla věnuje *Analógie v cenzúre Španielska a Československa v dobách represívnych politických opatrení*.²⁷ Na současnou diplomacii a vztahy se zaměřuje práce s názvem *Veřejná diplomacie Španělska v České republice*.²⁸

Na základně pohledu na současný stav vědeckého bádání je zřetelné, že Španělsku, československé diplomacii i činnosti komunistických stran je sice věnována pozornost, nikoli však v konkrétním propojení těchto témat v rámci popisovaném období.

I přes jisté formální a konceptuální nedostatky vzniklé vlivem měnící se koncepce doufám, že práce přispěje k rozšíření poznatků z oblasti československé diplomacie a bude důstojným doplněním mozaiky vztahů se Španělskem i jeho komunistickými stranami.

²² ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha 2010.

²³ KONEČNÁ, Veronika: *Přechod k demokracii ve Španělsku a jeho reflexe v Baskicku*. Plzeň 2014 (nepublikovaná bakalářská práce).

²⁴ BAŠTOVÁ, Kristýna: *Historie české hispanistiky: vývoj po roce 1989*. České Budějovice 2018 (nepublikovaná bakalářská práce).

²⁵ PURNOCHOVÁ, Tereza: *Československo-španělské vztahy v letech 1918–1936*. Hradec Králové 2017 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

²⁶ VURM, Filip: *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*. Praha 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

²⁷ SUCHÁ, Michaela: *Analógia cenzúry Španielska a Československa v dobách represívnych politických opatrení*. Brno 2017 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

²⁸ ŠEBELOVÁ, Markéta. *Veřejná diplomacie Španělska v České republice*. Praha 2014 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

1. Formální diplomatické vztahy ČSSR se Španělskem

1.1. Oficiální vztahy do roku 1975

Formální diplomatické vztahy Československa se Španělskem byly ukončeny rokem 1939. Klíčové momenty španělské diplomacie v kontextu mezinárodní politiky tohoto období stručně shrnuje Vurm ve své diplomové práci *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*,²⁹ proto se jim již nebudu věnovat.

Z hlediska vývoje v 70. a 80. letech bylo důležitým aspektem jmenování Lópeze Brava ministrem zahraničí v roce 1969. Právě jeho jméno je spojováno s novým přístupem k celkovému pojetí vztahů s východní Evropou.³⁰ Vurm pohlíží na politiku Lopéze Brava, bývalého ministra průmyslu, jenž se v tomto kontextu soustředil zejména na hospodářské otázky, jako na vyvíjení určitého druhu „Ostpolitik“³¹ – zvyšování obchodní výměny za současného navazování konzulárních styků,³² což je zřejmě návazná myšlenka na publikaci *Franco Regime, 1936–1975*.³³

Sovětský svaz měl nevýrazný až skrytý kontakt s Francovým režimem od čtyřicátých let, ale až od roku 1966 byl Východní blok ochotný udržovat vztahy se Španělskem. Nastartování tohoto procesu nevyhnutelně znamenalo postupné uzavírání obchodních dohod koncem dekády. Ještě za úřadování Castielly byly podobné dohody³⁴ uzavřeny s Rumunskem (1967), Polskem (1969), Bulharskem a Československem (1970).³⁵

²⁹ VURM, F.: *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*, s. 62–66.

³⁰ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 251.

³¹ Konkrétně šlo o strategii Willy Brandta a západního Německa, kdy docházelo k jistému narovnávání vztahů a uzavírání smluv se Sovětským svazem, Československem, Polskem apod. Šlo o kontroverzní politiku z hlediska akceptace komunistických vlád v jednotlivých zemích a oslabováním vazeb mezi Spolkovou republikou Německo a Západem. Současně působila jako jistý rozpouštěč cementu bloku socialistických států – pro ty bylo obtížnější prezentovat západní Německo jako hrozbu. Pro detailnější vysvětlení pojmu Ostpolitik a zasazení do kontextu viz kapitola Adama Robertse v *The Cambridge History of the Cold War*. In: ROBERTS, Adam: *An 'incredibly swift transition': reflections on the end of the Cold War*. In: LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 3, Endings*. Cambridge 2010, s. 526 a násl.

³² VURM, F.: *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*, s. 63.

³³ PAYNE, Stanley G.: *Franco Regime, 1936-1975*. London 2000, s. 572. Kapitola Foreign Relations podrobně mluví o politice Lopéze Brava, doporučují i z hlediska kontextu detailů navázání Španělska na politiku USA.

³⁴ Tedy obchodní a konzulární.

³⁵ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 251.

Zřízení konzulárních a obchodních zastupitelství bylo dojednáno v Paříži, a to výměnou nót mezi velvyslanci ČSSR a Španělska ze dne 16. listopadu 1970.³⁶ Více o průběhu a následných negociacích v oblasti vzájemné obchodní výměny je obsaženo v práci s názvem *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*.³⁷

Od roku 1970 mělo tedy Československo se Španělskem pouze konzulární vztahy, což se mohlo změnit až po smrti Franka. Právě tato událost se stala důležitým mezníkem pro vývoj zahraničních vztahů. Když Franco dne 20. listopadu 1975 zemřel, Španělsko se již nacházelo v období hospodářského růstu, což usnadnilo politický přechod a posílilo postavení Západu ve Středomoří.³⁸ Politický systém ve Španělsku ovlivňoval nejen vztah se západními demokraciemi, ale také se státy východního bloku, pro které Franco znamenal ztělesnění fašistické diktatury, s níž nechtěly navazovat oficiální styky. To se mohlo změnit po zakončení jeho činnosti v politice a po změně režimu ve Španělsku. Teprve po absenci vlivu španělského diktátora byl možný přechod k demokratickému uspořádání v rámci vnitropolitického vývoje. Franco měl ještě za svého života zájem vytvořit formální legitimitu svého režimu skrze budoucí odevzdání moci do rukou monarchy – konkrétně krále Juana Carlose, korunovaného krátce po Francově smrti.

Zpočátku bylo velmi nejasné, jakým směrem se mladý král Juan Carlos vydá. Jmenování starého Francova přívržence Carlose Ariase Navarra premiérem, spolu s přísahou Francovým zásadám a politickému hnutí Movimiento Nacional (Národní hnutí) neznamenal rozhodné vykročení k reformám.³⁹

³⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – obecné 1969–74 Španělsko, kart. 1, *Dohoda o zřízení konzulárních a obchodních zastupitelství se Španělskem – zaslání dokumentace*, 11. listopadu 1970, dokument číslo 118.766/70. – Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 28/1971 Sb., Ujednání mezi Československou socialistickou republikou a Španělskem o vzájemném zřízení konzulárních a obchodních zastupitelství, dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1971-28> [cit. 20. 9. 2022].

³⁷ VURM, F.: *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*, s. 69.

³⁸ NOFLO, di, Ennio: *The Cold War and the transformation of the Mediterranean, 1960–1975*. In: LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 2, Crises and Détente*. Cambridge 2010, s. 255; K bližším okolnostem stavu Španělska v období smrti Franca včetně dílčích problémů, které země řešila TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 262–6.

³⁹ NOFLO, di, Ennio: *The Cold War and the transformation of the Mediterranean, 1960–1975*. In: LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 2, Crises and Détente*. Cambridge 2010, s. 255; K bližším okolnostem stavu Španělska v období smrti Franca včetně dílčích problémů, které země řešila TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 262–6.

Československá reakce na smrt španělského vůdce se omezila pouze na pokyn vedoucímu Konzulárního a obchodního zastupitelství (KOZ) v Madridu nekondolovat a neúčastnit se žádných smutečních obřadů. Současně byl vedoucí KOZ pověřen k zastupování ČSSR na „instalaci nového šéfa španělského státu“ a k blahopřání králi po nástupu do funkce. S touto skutečností obeznámil ministr zahraničních věcí ČSSR Chňoupek svůj španělský protějšek Pedra Cortina Mauriho. Kromě toho žádal informovat o této skutečnosti také regentskou radu, jež zastávala funkci hlavy státu do okamžiku korunovace.⁴⁰

Tendenci Ariase Navarry následovat cestu definovanou Francem komentují i zprávy Federálního ministerstva zahraničních věcí (FMZV): „*Arias jako vždy ve všech svých projevech vzpomenu a vyzdvihl zásluhy Franka a zdůraznil nutnost kontinuity v jeho díle, kterou je možné uskutečnit pouze formou reform a zlepšování, a ne politikou demokratické roztržky apod.*“⁴¹ Navarro se až příliš držel v kolejiích určených Frankem, proto jeho slova o reformě působila spíše deklaratorním dojmem, tedy smyslu povrchních reform a brzdění větších změn režimu.

Citelně se projevoval aspekt „jasně definované“ koncepce v pokračování frankistického režimu. Kontinuitu měla zaručit monarchie, ovšem pouze jako institucionální prostředek. Dosavadnímu španělskému vedení čs. představitelé vytýkali opomenutí potřeby upevnění monarchie se zachováním dynamiky, čímž se omezily možnosti vlastního rozvoje.⁴²

V kontextu vnitropolitického vývoje ve Španělsku je přínosné zabývat se také názorem čs. představitelů ve Španělsku. Vedoucí KOZ ve své zprávě rozvádí španělský vládní program, který percipuje pouze jako navázání na ten předchozí z 12. února 1974 a identifikuje jej jako caetanismus⁴³ ve španělské podobě. Tvrzení odůvodňuje faktem, že Arias ve svém úvodním slově vycházel zejména z odkazu Franca místo nástupního projevu krále. Úseky textu v programu pojednávající o politických a občanských svobodách dále hodnotí jako nejasné. Vše tak svědčilo o strachu představitelů španělského státu z jakékoli změny.

⁴⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Opatření v souvislosti s úmrtím Franca a s nástupem nového šéfa španělského státu*, 27. října 1976, dokument číslo 017770/75–5.

⁴¹ *Ibid*, *Projev předsedy vlády Ariase Navarry – souhrnná informace*, 3. května 1976, dokument číslo 529/76, s. 1.

⁴² *Ibid*.

⁴³ Caetanismus je odkaz na diktátorský režim v Portugalsku, vedený Marcelem Caetanem, který nahradil António Salazara v roce 1968.

Československý zástupce v Madridu v závěru uvádí, že již tento boj o obsah vládního programu vyobrazuje značnou roztržičnost uvnitř vládnoucí frankistické skupiny.⁴⁴

Zprávy KOZ samozřejmě neřídily čs. zahraniční politiku, nicméně z nich byla zřejmá obava z vytvoření pravicového diktátorského režimu⁴⁵ (ve stylu portugalského režimu Caetana), s nímž by se čs. představitelé zřejmě zdráhali jednat stejně jako s Francem. Dění vnitropolitického vývoje bylo tedy sledováno z hlediska dopadů zejména na zahraniční politiku v podobě španělských kontaktů s Východem. Obavy z návratu k diktatuře se nicméně nepotvrdily a Španělsko se vydalo konstituční cestou k obnově demokracie.

Prozíravé hodnocení odhaluje rozpory uvnitř režimu, které souvisely s přetrvávajícím vlivem Franca. Jako problematické se jevily i monarchistické kruhy kolem krále, neboť se i jeho postavení odvíjelo od Francovy vůle. Mladému králi se prý „přátelství“ s Ariasem zdálo být poněkud těsným, a proto prostřednictvím návštěv jednotlivých provincií a mediální aktivity hledal lidovou podporu. Osobní popularitou by král posílil pozici monarchie vůči oponujícím silám, a upevnil tak své postavení.⁴⁶

Arias Navarro chtěl rezignovat již v době, kdy se Francův zdravotní stav horšil a blížila poslední fáze jeho života. K zabránění rezignace musel zasáhnout Juan Carlos, jehož pozice rozhodně nepatřila mezi jednoduché. Byl napadán levicí, střední politická uskupení ho ignorovala a pravice s ním chtěla manipulovat. Přes tyto problémy sehrál zásadní roli v nastávajícím přechodu, protože smrt Franca znamenala konec dosavadního režimu.⁴⁷

V otázce nahrazení Ariase Navarry král do jisté míry uplatnil svůj vliv před Národním koncilem – prosadil svého kandidáta, Adolfa Suáreze. Dle Javierera Tusella se dá popsat postava nového premiéra jako „*nová osobnost ale ne tak docela, mladý ale ne příliš, falangista, ale ne přehnaně, monarchista ale ne výhradně.*“⁴⁸ Společně se Suárezem se

⁴⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Projev španělské vlády – souhrnná informace*, 5. února 1976, dokument číslo 508/76, s. 7–8.

⁴⁵ Ve zprávě z následujícího lze identifikovat podobné trvající obavy, kdy čs. zástupce hodnotí polarizaci formovaných sil v rámci pouze dvou alternativ: demokracie nebo návrat k plné diktatuře. Tehdejší stav charakterizoval jako „diktaturu bez diktátora.“ In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Současná situace ve Španělsku – souhrnná informace*, 25. března 1976, dokument číslo 0522/76 – Kr, s. 8–9.

⁴⁶ *Ibid*, *Projev předsedy vlády Ariase Navarry – souhrnná informace*, 3. května 1976, dokument číslo 529/76, s. 2.

⁴⁷ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 263–4.

⁴⁸ *Ibid*, s. 280.

chopili moci mladší, reformovanější členové politické třídy předchozího režimu a někteří starší příslušníci opozice. Právě na vládu sestavenou z těchto lidí padla hlavní tíha transformace Španělska k demokracii. Nová reformní generace získala dostatečné zkušenosti a vliv již z dob frankistického státu a zároveň přesněji odhadovala dalekosáhlé změny nabývající konkrétních rysů v předchozích letech.⁴⁹

Proměna vztahů Španělska s ČSSR měla v období do roku 1975 jasnou podobu. Z prvotní absence oficiálních kontaktů bylo překročeno k navázání konzulárně-obchodních styků v roce 1970, po nichž proces nemohl dále gradovat až do změny španělského režimu. Lze tím tedy prezentovat dopady vnitropolitických záležitostí na oblast zahraniční politiky Španělska, a proto byly kroky nové španělské vlády nezbytné pro cestu k demokratizaci země, která se ve výsledku odrazila i v kontaktech s ČSSR.

1.2. Oficiální vztahy do roku 1977

V příchodu Suáreze a hlavně jeho projevu předneseném 3. května 1977 vidí vedoucí československého KOZ zlomový okamžik a formu zakončení určité etapy španělského vývoje od smrti Franca. Přes všechny nedostatky v podobě pozůstatků frankistického režimu hodnotí projev jako první důležitý krok pro přechod k monarchii a odpoutání se od frankismu. Suárez se v projevu dotýkal tématu voleb, občanských práv nebo problému rozdělení španělské společnosti na dvě antagonistické fronty s odkazem na občanskou válku. Z oblasti zahraniční politiky hovořil o udržování kooperace a přátelských vztahů se všemi zeměmi světa, a zvláště s těmi, s nimiž se nacházel v ideologické, jazykové nebo geografické blízkosti.⁵⁰

Hodnocení Suárezovy vlády pohledem J. Krátkého ovšem není nijak příznivé: *„Porovnájí-li se fakta, vláda Suáreze neučinila nic jiného než její předchůdkyně. Namísto makro-odpuštění, vyhlásila miniamnestii, propustila z vězení komunisty, kteří již byli jednou propuštěni a znovu zatčeni její předchůdkyní. Co však vláda národu nenabídla je solidní řešení politických a ekonomických problémů. To jsou důvody, které vedou k závěru, že Suárezově vládě hrozí tentýž konec jako její předchůdkyni, ale s jedním rozdílem. Monarchie, která nebyla příliš kompromitována činností Ariasovy vlády, bude výsledkem činnosti a případným krachem politiky Suárezovy vlády více než kompromitována.“⁵¹*

⁴⁹ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 272 a 280.

⁵⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2. *Projev předsedy vlády Adolfa Suáreze*, 5. května 1977, dokument číslo 529/76, s. 1–7.

⁵¹ Ibid, kart. 1. *Vývoj situace ve Španělsku v srpnu 1976 – souhrnná informace*, 3. září 1976, dokument číslo 0558/76–Ve, s. 3–4.

Tyto závěry nebyly přesné a ani se nepotvrdily. Lze tedy kladně hodnotit úspěchy Suárezovy vlády zahrnující udělení politické amnestie, legalizaci politických stran, zrušení Movimiento Nacional, rozpuštění Frankistických Kortesů, dosažení dohody s opozicí o řešení ekonomické krize a sepsání nové konstituce ohlašující model liberální demokracie.⁵² Z výše uvedeného rovněž vyplývá, že citovaná kritika nebyla zcela adekvátní a že země učinila významné kroky k upuštění od diktatury. Čs. zástupci v Madridu tedy příliš dobře neodhadovali vývoj situace ve Španělsku, což se naštěstí zásadně neprojevalo na oficiální zahraniční politice československého státu.

Z hlediska vnitropolitického vývoje stručně představím strany významné pro další vývoj situace ve Španělsku. Přestože se nenaplnila očekávání o významném vzestupu křesťanské demokracie a silné, byť umírněné komunistické strany, do voleb vstupovalo několik dalších významných uskupení. Javier Tusell shrnuje nejvýznamnější z nich a jako první uvádí hnutí Alianza Popular (AP, v pramenech jako Lidové spojenectví). AP bylo seskupení pravice navázané na Manuela Fragu, místopředsedu vlády a ministra vnitra pod Carlosem Ariasem Navarrou.⁵³

Reálně se ukázalo, že strana přitahovala pouze starší členy pravice, než aby lákala všechny předchozí podporovatele frankismu (její cílenou/původní sociální základnu), kteří se rozptýlili do vládních stran – avšak okamžitě vyvolala strach a nepřátelství ve všech oblastech politiky.⁵⁴

Jisté sdružení téměř nevyčerpatelného množství skupin shromážděných kolem středu se začalo formovat do Unión de Centro Democrático (UCD – Unie demokratického centra, v pramenech nazývaná jako Svaz demokratického středu). Každý kandidát pohybující se ve středových pozicích musel počítat s přítomností předsedy Adolfo Suáreze. UCD vstoupila na politickou scénu pozdě, navíc zatížená několika konflikty, jež stále čekaly na řešení. Mělo jít o jakési „souostroví“ strany složené z mladých režimních reformistů (zároveň nešlo pouze o pozůstatek minulého režimu) spolu s většinou nezávislé opozice nepřiklánějící se k socialismu.⁵⁵ Jednalo se však čistě o volební koalici. Rozdělení portfolií této straně dalo

⁵² SERFATY, Meir: *Spanish Democracy: The End of the Transition*. 80, 1981, č. 466, s. 213.

⁵³ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 290.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 283.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 290–291.

vzhled mozaiky obsahující pluralitu politických uskupení velmi podobných tomu, co existovalo za Francovy diktatury.⁵⁶

UCD nikdy nebyla politickou stranou se společenskou základnou; byla oportunistická, chyběla jí jasná koncepce a směřování. Nejhorší aspekt této strany spočíval v tom, co jeden z jejích členů – Emilio Attard – označil za "divoký kanibalismus" mezi jejími vůdci.⁵⁷ Vedoucí KOZ Jiří Krátký ji považoval za jasně pravicovou koalici bývalých frankistických stran působící v oblasti poloopozice. Na tehdejší politické scéně nevidí středovou stranu s tím, že UCD se za středovou koalici pouze vydává.⁵⁸ Jak můžeme vidět na analýze Tusella, tento výrok nebyl tak úplně přesný. UCD sice obsahovala „pozůstatky frankismu“, ale kromě nich i skupiny zaměřené jiným směrem.

Další důležitou politickou entitu tvořila Partido Socialista Obrero Español. PSOE naproti nově vzniklým AP a UCD nepočala svou existenci až po smrti Franca – jednalo se o tradiční stranu, ačkoli proměnila stranické vedení. V roce 1976 uspořádala dvacátou sedmou konferenci ve spíše tolerantní atmosféře než ve skutečné svobodě. I navzdory ne zcela příznivým podmínkám se těšila pozoruhodnému vzrůstu popularity. Přestože se strana snažila jevit jako radikální, tato prohlášení většinou nepřesáhla slovní vyjádření. Samotný předseda strany Felipe González se vzhledl v umírněném socialismu, i když jeho strana takto vždy nevystupovala.⁵⁹

Komplikovaná vnitropolitická situace se přímo odrážela na činnosti ZÚ ve Španělsku. Dokumentace konstatuje nemožnost posílení početního stavu diplomatických pracovníků vzhledem k tehdejším poměrům ve Španělsku. Místo toho předkládá k úvaze možnost akreditace stálého dopisovatele ČTK s tím, že španělská strana bude vyžadovat recipocitu. Argumentuje tím, že ve Španělsku jsou již zavedeni dopisovatelé tiskových kanceláří SSSR a Polska. Ostatní země socialistického společenství (ZSS – výraz užívaný v pramenech) o tom uvažují. Chtějí touto cestou řešit palčivou otázku plynulého informování ústředí, v případě ČSSR navíc akutnější, a to vzhledem k menšímu počtu pracovníků, než je tomu u ostatních ZÚ ZSS (minimální počet 6 osob). Svůj návrh podkládá souhlasným stanoviskem ostatních

⁵⁶ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 294.

⁵⁷ *Ibid*, s. 314.

⁵⁸ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Předvolební situace ve Španělsku – možnosti KSŠ ve volbách*, 9. června 1977, dokument číslo 0548/77, s. 5–6.

⁵⁹ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 291.

členů delegace (čímž nejspíše myslí ostatní členy diplomatického sboru).⁶⁰ Je pozoruhodné, jak situace ve Španělsku ovlivňovala personální stav ZÚ v Madridu, tedy nahrazení úředníků novinářem ČTK.

Nedostatečný počet zaměstnanců dokládá také *Návrh na opatření v souvislosti s prohlášením generálního tajemníka PCE* z prosince 1976, který eviduje pouhé dva diplomatické pracovníky (celkem čtyři členy administrativně technických sil a tři osoby v kategorii smluvní síly).⁶¹ A stejný počet i o rok později, v kategorii smluvních sil dokonce o jednoho méně.⁶²

Španělská vláda realizovala (dle Suaréze) defenzivní politiku až do roku 1976, kdy se vytvořily podmínky pro přechod do ofenzivy a prostor pro větší aktivitu. Návaznost můžeme spatřovat také v zahraniční politice. Současně s vnitropolitickým postupem totiž probíhalo postupné odbourávání mezinárodní izolace Španělska. Těmito kroky tak vrcholil proces normalizace vzájemných vztahů mezi Španělskem a evropskými ZSS na úrovni velvyslanectví.⁶³

Ještě před samotným průběhem normalizace vztahů mezi ČSSR a Španělskem se nabízí nastínit situaci právě v ČSSR. Do šedesátých let vstupovalo vedení diplomacie ČSR s optimismem, v duchu vize prosazované Chruščovem – dohánění kapitalistického světa a jeho výdobytků. Základní premisou zůstávala spolupráce se SSSR a neodmyslitelná sounáležitost se socialistickým táborem. Od této kooperace se ostatně nechtěli odvrátit ani reformní komunisté. Pražská diplomacie v té době navíc rozvíjela aktivity i mimo tyto oblasti. Kromě rozvojových států cílilo stanovení nových azimutů na země západní Evropy, a to za předchozí komunikace s Moskvou.⁶⁴ To se promítalo i v letmých stycích se Španělskem, zprvu obchodního a kulturního rázu, poté v jistém upevňování vzájemných kontaktů.

⁶⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart.1, *Španělsko vývoj situace – září 1976 – souhrnná informace*, 8. října 1976, dokument číslo 0566/76 – Kr, s. 7.

⁶¹ Ibid, *Návrh na opatření v souvislosti s prohlášením generálního tajemníka KSSŠ*, 17. prosince 1976, dokument číslo 018.598/76–5, s. 2.

⁶² Ibid, *Zaměření a úkoly čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 10. června 1977, dokument číslo 014.315/77–5, příloha č. 1.

⁶³ Ibid, s. 4.

⁶⁴ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa*. Díl I. Praha 2012, s. 177.

Diplomacie měla především „krýt záda obrodnému procesu.“⁶⁵ Zprostředkování tohoto krytí probíhalo formou setkávání nového ministra (ale i členů vlády a vedení KSČ) s kolegy z resortů spojeneckých zemí. V duchu akčního programu KSČ měla být aktivizována politika vůči Západu navazující na otevřenější přístup z předcházejících dvou let.⁶⁶ Československá diplomacie v zásadě pokračovala v kurzu z předcházejícího období. Většinu plánovaných akcí zmařila srpnová invaze a její diplomatické důsledky, jako například odvolání řady návštěv ze strany západních vlád.⁶⁷

Vedení MZV ani většina úředníků však nebyla připravena na šok, který jim způsobily události 21. srpna. Z hlavních funkcionářů se v Praze vyskytoval pouze náměstek V. Pleskot, který se společně se svým kolegou Jaroslavem Kohoutem a vedoucím mezinárodně právního odboru dr. Josefem Šmejkalem rozhodl zorganizovat diplomatické protestní akce, korespondující s postojem větší části vládních představitelů.⁶⁸

Následující tzv. moskevské protokoly⁶⁹ a jejich vynucený podpis představiteli čs. státu prakticky nastartoval proces „normalizace“ a promítl se i do diplomacie. Mužík jako dočasný zástupce ČSSR na Radě bezpečnosti v New Yorku už 27. srpna 1968 požádal o stažení „československé otázky“ z programu jednání.⁷⁰ Bylo přistoupeno k návratu rigidního modelu státu pod marxisticko-leninistickou ideologií,⁷¹ což se odráželo nejen v teoretických konceptech, ale také v praktické formulaci dokumentace a jednotlivých zpráv.

V období normalizace stál v čele Černínského paláce Bohuslav Chňoupek, dosavadní ambasador v Moskvě. Nebyl pozitivně přijímán u západních diplomatů, kteří odhadovali, že jeho nominace bude znamenat posílení sovětského vlivu na politiku ČSSR. Dejmek neřadí Chňoupka do „škatulky“ dogmatiků, přisuzuje mu pružnost i snahu podpořit v té době

⁶⁵ HÁJEK, Jiří: *Paměti*. Praha 1997, s. 267.

⁶⁶ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 189. Detailní podrobnosti invaze a jejích následků viz STOLARIK, M. Mark (ed.): *The Prague Spring and the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia, 1968: forty years later*. Mundelein 2008; BISCHOF, Günter – KARNER, Stefan – RUGGENTHALER, Peter (ed.): *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia in 1968*. Lanham 2011.

⁶⁷ Více o jednotlivých kontaktech DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 190.

⁶⁸ *Ibid*, s. 192.

⁶⁹ Českoslovenští zástupci v nich slíbili normalizovat situaci v ČSSR a zároveň souhlasili se vstupem intervenčních vojsk. In: ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha 2010, s. 287.

⁷⁰ Více k osobnosti nového ministra zahraničí In: DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 195.

⁷¹ OPATRNÝ, Josef – ZOUREK, Michal – MAJLÁTOVÁ, Lucia – PELANT, Matyáš: *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945–1989 en los archivos de la República Checa*. Praga 2015, s. 42.

vrcholící détente, stejně jako příklon k uvolňování mezinárodního napětí.⁷² Oba aspekty jsou patrné jednak z Chňoupkových pamětí, jednak z dokumentace MZV.

Sám Chňoupek si při svém nástupu do úřadu stěžoval na fungování ministerstva, například na přípravu či dokonce nevypracování záznamů z již proběhlých jednání. Jakmile zjistil, že jsou záznamy vypracovávány pouze z některých schůzek, řekl si o hotové podklady: „*Na druhý den přede mnou ležela kupka papírů. Dal jsem se do čtení. Na Záhoří by řekli: každý pes jiná ves. Pero skřípe, papír trpí. Každý jiný. Každý na jiném papíře. Na jednom datum nahoře, na druhém dole, našel se i bez datumu. Z poloviny se nedalo vyčíst, kdo za nás vlastně mluvil. Z druhé zůstávalo jméno návštěvníka utajené. Věcný obsah rozhovoru svědčil, že některý záznam psala zkušená ruka, častěji však šlo o slohové pokusy začínajících autorů. Bylo mi z těch literárních skvostů nanič.*“⁷³

Propouštění často zkušených diplomatů a jejich nahrazení stranickými aparátčíky v letech 1969–72 mělo za následek nedostatečné obsazení ambasád tituláři i úřednictvem.⁷⁴ To se samozřejmě projevilo v kvalitě i kvantitě poskytovaných zpravodajských služeb, čímž se úroveň československé diplomacie spíše zhoršila. ČSSR v zahraničí zastupovalo o desetinu velvyslanců méně než koncem předchozí dekády. Pětina z nich vstoupila do diplomacie až v letech 1969–70, přičemž část z titulářů neměla vysokoškolské vzdělání (nejméně 13 z celkových 54). Chňoupkova iniciativa se tento neuspokojivý stav pokoušela změnit, nicméně na personální politiku Oddělení mezinárodní politiky⁷⁵ ÚV KSČ a stranických orgánů to nemělo žádný vliv.⁷⁶ Povzdech nad stavem úřednictva ministerstva můžeme zaznamenat v jeho memoárech: „*Kádroví referenti oddělení mezinárodní politiky ústředního výboru strany, kde se monopolně rozhodovalo o lidech, usilovně zaplňovali*

⁷² DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 205.

⁷³ „*Na druhý deň predou mnou ležala hrbka papierov. Dal som sa do čítania. Na Záhoří by povedali: Každý pes iná ves. Pero škřípe, papier trpí. Každý inakší. Každý na inom papieri. Na jednom dátum hore, na druhom dole, našiel sa aj bez dátumu. Z polovice sa nedalo vyčítať, kto za nás vlastne hovoril. Z druhej zostávalo meno návštevníka utajené. Vecný obsah rozhovoru svedčil, že niektorý záznam písala skosená ruka, častejšie však išlo o slohové pokusy začínajúcich autorov. Bolo mi z tých literárnych skvostov nanič.*“ In: CHŇOUPEK, Bohuslav: *Memoáre in claris*. s. 35. Kromě vlastních pamětí popisuje jeho životní dráhu Ivan BROŽ: *Majster ministr. O rozporuplnej osobnosti v politike a diplomacii*. Bratislava 2008.

⁷⁴ ZÚ Madrid si opakovaně stěžoval na nedostatečný počet pracovníků, s žádostí o jejich navýšení.

⁷⁵ Dále jen OMP.

⁷⁶ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 211–12.

*prázdná místa novými posilami. Vesměs bez odborné kvalifikace, „naházení jako polena do pece“, jak jsem byl tehdy prohlásil, bez konkurzního řízení či alespoň odborných testů.“*⁷⁷

Z kvantitativního hlediska ovšem dosáhla v osmdesátých letech zahraniční služba Československa dosud největšího rozmachu. S tím korespondoval i nárůst personálu, byť se nerekruoval pouze z řad kariérních diplomatů, ale i pracovníků rozvědky ministerstva vnitra a vojáků. V polovině osmdesátých let bylo činných devadesát ambasad a oproti šedesátým letům se alespoň formálně zvýšil dosažený stupeň vzdělání jednotlivých velvyslanců (v čele zmíněných devadesáti ambasad stálo 12 titulářů zastávající úřady jako chargé d'affaires a 78 řádných velvyslanců).⁷⁸ Konkrétní osoby, vedoucí jednotlivých odborů a podrobný popis situace více rozebírá Jindřich Dejmek ve své *Diplomacii Československa*,⁷⁹ případně Zbořil.⁸⁰ V rámci konkrétní činnosti ministerstva zahraničních věcí (a později na úrovni velvyslanectví) se uskutečňovaly dílčí schůzky se španělskými představiteli. Počátkem roku 1975, probíhaly nevýznamné administrativní rozhovory ohledně budovy konzulátu v Praze,⁸¹ případně dialogy v Helsinkách.⁸²

Československá diplomacie tedy měla vyšší ambice, než být pouhým pozorovatelem, což prokazují i vzájemné rozhovory na Helsinské konferenci již z roku 1974.⁸³ V průběhu této konference se českoslovenští představitelé se svými španělskými protějšky skutečně několikrát setkali. Generální ředitel MZV pro Evropu Aguirre de Carcer vzpomíná v rozhovoru s J. Krátkým (za přítomnosti ředitele pro východní Evropu Felipe de la Morena)

⁷⁷ „Kádroví referenti oddelenia medzinárodnej politiky ústredného výboru strany, kde sa monopolne rozhodovalo o ľuďoch, usilovne zaplňali prázdne miesta novými posilami. Napospol bez odbornej kvalifikácie, „nahádzaní ako polená do pece“, ako som bol vtedy vyhlásil, bez konkurzného konania či aspoň odborných testov.“ In: CHŇOUPEK, Bohuslav: *Memoáre in claris*. Bratislava 1998, s. 37; dále pak jistá polemika ohledně velvyslanců a jejich osudech tamtéž, s. 43–44.

⁷⁸ Více k personálnímu obsazení, vzdělání a činnosti diplomatických pracovníků a velvyslanců viz DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 218.

⁷⁹ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 180–181.

⁸⁰ ZBOŘIL, F.: *Československá a česká zahraniční politika*, s. 283–318.

⁸¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Rozhovor na žádost KOZ Španělska v Praze – Aurelio Perez Giralda*, 5. srpna 1975, dokument číslo 015.579/75–5.

⁸² Ibid, *Rozhovor u příležitosti KBSE v Helsinkách*, 31. července 1975, dokument číslo 015.555/75–5, s. 1–3.

⁸³ Samotná Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, trvala již od roku 1972.

na velmi dobrou spolupráci s čs. delegací v Helsinkách i Ženevě. Další otázky KBSE nebylo možné projednat kvůli délce rozhovoru.⁸⁴

Dalším příkladem spolupráce bylo v roce 1975 setkání Carcera v Helsinkách s náměstkem ministerstva zahraničních věcí Růžkem a vedoucím pátého teritoriálního odboru FMZV Matonohou. Carcer na schůzce zdůraznil pozitivní aktivitu Španělska a vyjádřil politování nad nepřijetím čs. návrhu na opatření po konferenci. Rovněž projevil zájem o návštěvu ministra zahraničního obchodu, chtěl si totiž vyjasnit termín příštích konzultací.⁸⁵

Zpráva shrnující všeobecné informace a charakteristiku Španělska z roku 1977 sice zmiňuje „nejvýznamnější kontakt“, ke kterému došlo v Helsinkách v roce 1975, nicméně ho nijak nerozvádí ani neuvádí podrobnější informace. Jednalo se o setkání předsedy federální vlády ČSSR Štrougala s ministerským předsedou Španělska Ariasem Navarrou a nemělo žádné konkrétní důsledky.⁸⁶

Záležitosti KBSE byly projednávány také při československé a španělské meziministerské konzultaci v letech 1976, omezily se ovšem pouze na konstatování nutnosti dalšího jednání, tentokrát v Bělehradě. Mělo probíhat bez konfrontačního rázu a zdůrazněna byla vhodnost promítnutí závěrů KBSE i do vojenské oblasti.⁸⁷

Následné zpravodajství (o vnitropolitické situaci roku 1977) zmiňuje pouze plány na aktivní vystoupení Španělska na konferenci KBSE v Bělehradě,⁸⁸ jednání v Bělehradu, letmé

⁸⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1969–74 Španělsko, kart.1, *Záznam rozhovoru s gen. ředitelem MZV pro Evropu p. Aguirre de Carcel ze dne 30. I. 1974*, 5. února 1974, dokument číslo 1141/74/Kr, s. 1–2.

⁸⁵ Ibid, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart.1, *Rozhovor u příležitosti KBSE v Helsinkách*, 31. července 1975, dokument číslo 018.598/76–5, s. 1–2.

⁸⁶ Ibid, *Zaměření a úkoly čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 10. června 1977, dokument číslo 014.315/77–5, s. 15.

⁸⁷ Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1424, *Zaměření a úkoly čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 29. června 1976, dokument číslo 014.529/76–5, s. 15.– Tuto událost stručně rozvádí i zpráva o situaci ve Španělsku a československo-španělských vztazích. Zmiňuje projednání bilaterálních vztahů, dlouhodobou obchodní dohodu anebo kulturní výměnu. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Situace ve Španělsku, čs-španělské vztahy a nejbližší úkoly*, 28. dubna 1977, dokument číslo 0534/77, s. 5.

⁸⁸ Ibid, *Situace ve Španělsku počátkem roku 1977 – plánovaná politická zpráva č. 1*, 6. ledna 1977, dokument číslo 0504/77, s. 9.

vzpomínky na schůzku Štrougala s tehdejší španělským předsedou vlády,⁸⁹ nebo se odkazují na KBSE,⁹⁰ případně shrnují plnění závěrečného aktu KBSE.⁹¹ Na ZA KBSE navazuje rozvedení aplikace ekonomické části, tzn. druhého koše. Zde se objevuje konstatování španělského zájmu na rozvíjení styků se socialistickými státy, a to zejména v obchodní a vědecko-technické oblasti. Platná obchodní dohoda z 5. května 1978 poskytovala ČSSR doložku nejvyšších výhod, přičemž se v obchodních vztazích vůči ČSSR nevyskytovaly případy zjevné diskriminace.⁹² Příklady této možné diskriminace uvádí definice doložky nejvyšších výhod “Podle dohod WTO nemohou země běžně diskriminovat své obchodní partnery. Poskytnout jednomu státu zvláštní zvýhodnění (např. nižší celní sazbu pro jeden z jeho výrobků), znamená nutnost poskytnout totéž zvýhodnění i všem ostatním členům WTO.”⁹³

Jednání na KBSE bylo obsahem další formy styků – každoročních konzultací na úrovni náměstka ministra⁹⁴. Plánovaným obsahem třetích konzultací v roce 1976 byly kromě otázek projednávaných na KBSE také mezinárodní problémy týkající se zejména Španělska a bilaterální styky, například již zmíněná obchodní dohoda, která končila v roce 1976. Postoj ZÚ dával do přímé souvislosti vnitropolitický vývoj, od něhož se odvíjelo navazování styků se ZSS. Krátký jako vedoucí zastupitelství uvedl, že konzultace mezi ČSSR a Španělskem jsou svým způsobem výjimkou ve stycích Španělska s východním blokem, proto doporučil konzultace také s ostatními (pro komunistickou vládu Československa spřátelenými) zeměmi.⁹⁵

⁸⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Záznam z rozhovoru s. ministra Chňoupka se španělským velvyslancem, Gonzalo Fernandezem de Cordova y Moreno*, 6. července 1977, dokument číslo 015.035/77–5, s. 1–3.

⁹⁰ Ibid, *Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 10. června 1977, dokument číslo 014.315/77–5, s. 2.

⁹¹ Konkrétně mluví (v kontextu se ČSSR) o celních opatřeních, záležitostech dovozu, vízové politice apod. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Španělsko – plnění ZA KBSE*, 14. dubna 1977, dokument číslo 0530/77, s. 6–7.

⁹² Ibid, kart.1, *Informace o aplikaci ekonomické části KEBSU*, 30. října 1978, dokument číslo 0660/78, s. 3–4.

⁹³ *Understanding the WTO. Principles of the trading system.* In: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm?fbclid=IwAR1qvikTwbF7Nk4XpcUXdiQ3QME5VDPgu9yj77kiiHSxMdzqp_UP_n0fHio [cit. 18. 9. 2022].

⁹⁴ Pravidelně se konaly od roku 1973.

⁹⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Návrh na konání čs.-španělských meziministerských konzultací – dopis s. ministra vedoucím čs. představitelům*, 8. března 1976, dokument číslo 011.719/76–5. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České

Přestože českoslovenští úředníci neměli přímé direktivy z Moskvy, vždy se ohlíželi po schválení vhodnosti svého jednání. Přímé pokyny zřejmě nebyly nutné, protože československý státní aparát automaticky následoval sovětský politický narativ. Vedoucí KOZ se rovněž odkazoval na informace poskytované členy Partido Socialist Popular (PSP). Můžeme tak vidět, že styky s touto stranou byly formou informačního zdroje zahrnuty do rozhodovacích procesů ZÚ (spolu s dalšími rozhovory ZÚ ZSS včetně SSSR).

Situace týkající se Španělska byla skutečně konzultována s ostatními socialistickými zeměmi. Závěry jedné z porad těchto zemí (NDR, Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Kuba) prezentovaly odpověď na otázku zájmu Španělska na rozvoji styků se ZSS. Bylo řečeno, že se Španělé snažili diverzifikovat vztahy mezi Východem a Západem pro vytvoření lepší negociační základny při jednání o vstupu do EHS.⁹⁶

Východní blok se stavěl do vyčkávací pozice a čekal, jak celý proces demokratizace ve Španělsku dopadne a jak silná budou komunistická hnutí. Záleželo také na tom, zda některé z hnutí bude reálně ovlivnitelné a ochotné spolupracovat. Takto se vnitropolitická situace částečně odrážela do mezinárodních vztahů. Výsledky voleb spolu s aktuálním nastavením politického systému (včetně tolerance ke komunistickým stranám a hnutím) určovaly vůli k navazování kontaktů ze strany ZSS.

Nyní lze přejít ke stěžejní události v rámci československo-španělských kontaktů, a to již předdesílané „normalizaci“, tedy obnovení diplomatických vztahů. Síť čs. zastupitelských úřadů se pod Chňoupkovým vedením rozšiřovala nejen do vzdálených a mimoevropských oblastí, ale zejména v rámci Evropy. Pokud se budeme soustředit na Pyrenejský poloostrov, byly obnoveny diplomatické vztahy s Portugalskem (přerušené roku 1937 aktem salazarovské diktatury) a Španělskem (prvním titulářem se stal Zdeněk Pisk roku 1977).⁹⁷

Podle dokumentů dostupných v českých archivech bylo cílem včasného obnovení styků ovlivňovat postavení československé diplomacie, a to skrze včasné zřízení velvyslanectví a co nejrychlejší zahájení jeho činnosti. Tento krok by mohl působit na

republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Meziministerské čs.-španělské konzultace – podklady pro jednání*, 10. května 1976, dokument číslo 0536/76–Kr, s. 2–4.

⁹⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Politická informace ze spojenecké porady titulářů na ZÚ SSSR*, 30. listopadu 1977, dokument číslo 0614/77, s. 4.

⁹⁷ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 212.

španělskou zahraniční politiku, především ve směru příznivého vývoje československo-španělské relace.⁹⁸

Opět se jedná spíše o odůvodnění a jistou proklamaci. Do jaké míry mohla čs. diplomacie, ať už přímo či nepřímo, ovlivňovat španělskou politiku, je otázka jiná. Reálně se jednalo o spíše mizivý účinek. S parlamentními stranami sice kontakty měla, ale bez možnosti většího působení. K závěru dekády rozvíjela kontakty s okrajovými komunistickými hnutími, jež neměla velké šance na prosazení čehokoliv. Kontakt s těmito entitami měl význam při vztazích s PCE, ale to spíše z hlediska mezistranické spolupráce, nikoli jako prostředek většího nátlaku na mezinárodní politiku Španělska. Tyto kontakty tak neovlivňovaly obecné směřování vztahů obou zemí, ačkoliv po celé období probíhaly dílčí rozhovory a jednání. Samotné navazování vztahů probíhalo po Francově smrti, kdy se postupně začala obnovovat demokracie. V tomto období se také začaly projevat ekonomické problémy a snaha následovat ZA KBSE.

Průběh obnovy vztahů eviduje několik archivních materiálů z ledna a února roku 1977, včetně některých pozdějších komentářů a připomínek ministerstva financí. Téma normalizace rezonovalo již delší dobu. Zmiňováno je například prohlášení Carrilla z prosince 1976, ve kterém odvolával svůj záporný postoj a souhlasil s plnou normalizací diplomatických styků Španělska se socialistickými zeměmi. Matonoha usoudil, že se toto prohlášení zřejmě projeví do vzájemných vztahů, a tak doporučil zahájit přípravy pro doplnění stavu pracovníků ZÚ v Madridu (výběr vhodných osob na pozici velvyslance a zajištění finančních prostředků).⁹⁹ Československé stanovisko se přiklánělo, jak zpráva uvádí, ke koordinaci s ostatními socialistickými zeměmi, hlavní slovo však měl Sovětský svaz.

Teprve poté, co čs. ZÚ Madrid obdržel telegram o zahájení normalizačních procesů ze strany SSSR,¹⁰⁰ mohla být realizována obdobná činnost ČSSR. Dne 20. ledna 1977 ministr

⁹⁸ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Situace ve Španělsku počátkem roku 1977 – plánovaná politická zpráva č. 1*, 6. ledna 1977, dokument číslo 0505/77, s. 9.

⁹⁹ Ibid, kart. 1, *Návrh na interní přípravu k eventuální normalizaci čs.-španělských diplomatických styků*, 20. ledna 1977, dokument číslo 010.466/77–5, s. 1–3.

¹⁰⁰ Ibid, *Normalizace dipl. styků se Španělskem*, 18. ledna 1977, dokument číslo 010.408/77–5. – Stejnou informaci uvádí také důvodová zpráva Návrhu na zahájení jednání o navázání diplomatických styků se Španělskem, přičemž doplňuje zahájení obdobných jednání ze strany Bulharska a do čtrnácti dnů také Maďarska. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79

zahraničních věcí zaslal předsednictvu ÚV KSČ návrh na usnesení ve věci navázání diplomatických styků, které mělo být adresované generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Gustavu Husákovi a tajemníku Vasilu Biľakovi. O den později bylo usnesení schváleno.¹⁰¹

Na základě tohoto usnesení byl pátým teritoriálním odborem připraven návrh pro vládu ČSSR obsahující dvě varianty možného postupu. První možnost počítala se souhlasem předsedy vlády per rollam. ZÚ Madrid by tak mohl v průběhu 24. a 25. ledna 1977 sdělit zájem československé vlády o jednání v popisovaném procesu. ZÚ současně považoval za nejrychlejší stejný způsob jako při sjednání KOZ v roce 1970, tedy provést jednání prostřednictvím zastupitelství obou zemí v Paříži, a to s odkazem na obdobný postup NDR. V druhém případě by byl materiál projednán na příští schůzi vlády 27. ledna 1977 a setkání s představiteli Ministerio de Asuntos Exteriores (dále MAE, tedy španělský ekvivalent československého MZV) by se odložilo na 28. ledna. Na základě pokynu čs. velvyslanec poté projedná formu výměny nót se svým španělským protějškem v Paříži včetně uveřejnění společného prohlášení.¹⁰² Podle usnesení vlády datovaného 27. ledna je patrné, že byl zvolen druhý způsob. Vláda tímto usnesením schválila daný záměr a uložila jeho provedení ministru zahraničních věcí.¹⁰³

Návrh na předání nót v Paříži byl tlumočen náměstkem Spáčilem vedoucímu KOZ v Praze dne 31. ledna v 11:00 a ještě tentýž den vedoucím čs. KOZ v Madridu i španělskému MZV. Španělská strana místo Paříže doporučovala výměnu nót provést přímo mezi čs. ZÚ a španělským MZV v Madridu z důvodu, že KOZ jsou diplomatické mise s jistými výhodami vycházejícími z diplomatických norem (například některá práva a diplomatické imunity).

Španělsko, kart. 1, *Návrh na navázání diplomatických styků mezi ČSSR a Španělskem – materiál pro PÚV KSČ*, 20. ledna 1977, dokument číslo 010.466/77–5, s. 1.

¹⁰¹ Ibid, 13. ledna 1977, dokument číslo 010.198/77–5. – Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1976–1981, svazek 29, *Usnesení 31. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 21. ledna 1977 k bodu 3: Zahájení jednání o navázání diplomatických styků se Španělskem*, 21. ledna 1977, dokument číslo P 1528.

¹⁰² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Konkrétní opatření k navázání dipl. styků se Španělskem*, 24. ledna 1977, dokument číslo 010.492/77–5, s. 1.

¹⁰³ Ibid, *Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 27. ledna 1977 č. 23 o navázání diplomatických styků se Španělskem*, 27. ledna 1977, dokument číslo 010.472/77–5.

Argumentovala uplatněním obdobného postupu při navázání diplomatických styků s Polskem a Maďarskem.¹⁰⁴

Jednání byla ukončena 9. února 1977 výměnou nót mezi KOZ ČSSR v Madridu a MAE, čímž se uskutečnilo navázání diplomatických styků obou zemí na úrovni velvyslanectví. V závěrečné zprávě se ovšem vyskytla chyba – špatné datum usnesení vlády 23. ledna, přičemž dva další prameny datují zmíněný 27. leden, třetí obsahuje ještě pozdější datum 28. ledna.¹⁰⁵

Na základně uvedeného usnesení týkajícího se navázání vztahů vznikl z původního konzulárního a obchodního zastupitelství ČSSR nový čs. zastupitelský úřad. Bylo ovšem nutné vyřešit jeho materiální a personální zabezpečení. Návrh na zřízení velvyslanectví ČSSR v Madridu upozornil na nutnost rozšířit počet diplomatických pracovníků ze čtyř na pět, administrativně-technických sil ze tří na sedm a ze dvou zaměstnanců na čtyři z řad smluvních sil.¹⁰⁶

Nabízí se připomenout dřívější žádosti o navýšení z období před samotným obnovením vztahů, nyní totiž bylo zajištění fungování úřadu s nově rozšířenou působností více než akutní. K personálnímu zastoupení a samotné činnosti jsou k dispozici instrukční zprávy a záznamy z pracovních porad úřadu.¹⁰⁷

Po řešení personální problematiky průběhem ledna¹⁰⁸ a února¹⁰⁹ se v následujících měsících vyskytlo ještě několik připomínek ministerstva financí.¹¹⁰ V archivní dokumentaci je

¹⁰⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Záznam pro ministra – Návrh na opatření k navázání dipl. styků se Španělskem*, 2. února 1977, dokument číslo 010.848/77–5, s. 1–2.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid, *Návrh na zřízení velvyslanectví ČSSR v Madridu*, 13. července 1977, dokument číslo 010.666/77–5, s. 1–2.

¹⁰⁷ Tyto dokumenty v práci nebudu více analyzovat z důvodu odlišného zaměření a cílů práce.

¹⁰⁸ Ibid, *Návrh na interní přípravu k normalizaci čs.-šp. diplomatických styků*, 25. ledna 1977, dokument číslo 010.198/77–5. – Ibid, *Návrh na zřízení čs. velvyslanectví v Madridu*, 26. ledna 1977, dokument číslo 010.666/77–5.

¹⁰⁹ Ibid, *Vyžádání připomínek ministra financí k návrhu na zřízení velvyslanectví ČSSR v Madridu*, 4. února 1977, dokument číslo 010.666/77–5.

¹¹⁰ Ibid, *Připomínky ministra financí ČSSR k návrhu usnesení vlády ČSSR na zřízení čs. velvyslanectví v Madridu*, 11. března 1977, dokument číslo 011.869/77–5. – Ibid, *Připomínkové řízení k návrhu vládního usnesení o zřízení velvyslanectví ČSSR v Madridu*, 28. dubna 1977, dokument číslo 1.479/77–5, s. 1–2. – Ibid, *Připomínky ministra financí k návrhu na personální obsazení a materiální zabezpečení ZÚ Madrid*, 7. března

několikrát zmiňováno rozšíření KOZ na velvyslanectví, přičemž existovalo několik variant, jak bylo možné zajistit vedení této instituce. Velvyslancem se mohl stát buďto tehdejší vedoucí KOZ J. Krátký, jakožto člověk zkušený v řízení podobného úřadu, nebo někdo zcela nový. Jak tedy celý proces probíhal a s jakým výsledkem? Pátý teritoriální odbor doporučoval, aby byl Krátký, jmenován radou vyslancem a v této funkci španělské straně notifikován jako chargé d'affaires, a to až do doby jmenování nového velvyslance.¹¹¹

Teprve v dubnu byla podána žádost o udělení agrémentu (neboli souhlasu vyslovovaného přijímající zemí)¹¹² pro československého velvyslance, s jehož nástupem měl zároveň odejít tehdejší vedoucí ZÚ.¹¹³ Z toho vyplývá, že se v praxi uplatnil návrh pátého teritoriálního odboru.

Nový velvyslanec Zdeněk Pisk byl poprvé zmíněn pouze letmo, a to při poděkování za dobrou spolupráci odcházejícímu vedoucímu Krátkému. Španělská strana doufala, že na tuto formu spolupráce bude navázáno do funkce nově jmenovaným Z. Piskem.¹¹⁴

Pisk působil jako první poválečný velvyslanec ve Španělsku od září 1977 do prosince 1982. Po návratu z Madridu se znovu stal vedoucím Ministerstva průmyslu a obchodu, později vedl československou delegaci na zasedání KBSE o lidských právech v Ottawě roce

1977, dokument číslo VII/4-0276/77, s. 1–2. – Ibid, *Návrh na personální obsazení a materiální zajištění velvyslanectví ČSSR v Madridu*, 28. červen 1977, dokument číslo 010.666/77–5. – Ibid, *Podrobný rozpis nákladů na vybavení a provoz čs. velvyslanectví v Madridu*, 13. července 1977, dokument číslo 010.666/77–5.

¹¹¹ Ibid, *Záznam pro ministra – Návrh na opatření k navázání dipl. styků se Španělskem*, 2. února 1977, dokument číslo 010.848/77–5, s. 1–2.

¹¹² Odmítnutí souhlasu značí vážné problémy spočívající ve výhradách vůči navrhované osobě nebo v negativním směřování zahraničně-politických vztahů mezi zeměmi. Nejčastější formu nevydání souhlasu představuje mlčení – agrément v takové situaci není vydán po dobu několika měsíců. Po potvrzení agrément od přijímající země se vyhotoví pověřovací listiny a velvyslanec je doporučen hlavě přijímajícího státu. Současně je odvolán velvyslanec v dotyčné zemi formální listinou. In: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky; *Procedura jmenování velvyslance*. In: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizační_struktura/procedura_jmenování_velvyslance.html [cit. 20. 9. 2022].

¹¹³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Situace ve Španělsku, čs.-španělské vztahy a nejbližší úkoly*, 28. dubna 1977, dokument číslo 0534/77, s. 5–6.

¹¹⁴ Ibid, kart. 1, *Záznam o rozhovoru – Miguel Solano Aza, Gonzalo Fernandez de Cordova, Fr. Krajčír, B. Matohona*, 14. listopadu 1977, dokument číslo 017.843/77–5, s. 1–2.

1984. Svou kariéru zakončil jako velvyslanec v Uruguayi – tento post zastával v období od ledna 1988 do dubna 1990.¹¹⁵

V případě nástupu španělského velvyslance v Praze prameny dokumentují předání nóty (tajemníkem španělského ZÚ Fidel Lopéz Alvarezem dne 7. března) se žádostí o agrément pro uchazeče na tuto pozici – Gonzala Fernandez de Cordova y Moreno.¹¹⁶ Tehdejší španělský chargé d'affaires Tejedor v této souvislosti předpokládal své odvolání, právě s nástupem nového velvyslance (sám vyjádřil vůli být odvolán zpět do Španělska).¹¹⁷ O dalším dění neposkytují záznamy informace, uváděna jsou až červencové setkání s ministrem zahraničí Chňoupkem¹¹⁸ a srpnová zdvořilostní návštěva již jmenovaného velvyslance Fernandez de Cordoba y Moreno, který se přišel na pátý teritoriální odbor seznámit s vedoucím tohoto odboru Matonohou.¹¹⁹ Ačkoli se jednalo o zdvořilostní návštěvu, neobešla se bez proklamací ohledně zájmu na rozvíjení styků ve všech oblastech, nicméně měla spíše deklaratorní charakter konstatující obecné úmysly.¹²⁰

Následující významnou událostí vnitřní politiky promítající se do zahraničních styků se staly první svobodné volby po pádu diktatury. Je tedy na místě zhodnocení otázky, jak nahlížela československá politická reprezentace na povolební stranický vývoj. Všeobecné volby do Kortesů se uskutečnily 15. června 1977. Volilo se 350 členů do Kongresu poslanců a 207 do senátu. Volební účast byla vysoká, téměř 78 %. Vítězem voleb se stala UCD s přibližně 34 % a 165 poslanci, čímž získala největší sílu ve vládě. PSOE získala celkem 29 % a 118 křesel, čímž se stala druhou největší politickou stranou v zemi. Daleko za PSOE a UCD stála PCE s 20 a AP s 16 křesly. Socialisté (Partido Socialist Popular), Tierno

¹¹⁵ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. Praha 2013, s. 537.

¹¹⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Záznam o návštěvě – Fidel Lopéz Alvarez, Vlad. Plešinger, 7. března 1977*, dokument číslo 011.792/77–5.

¹¹⁷ Ibid, *Záznam o rozhovoru – Garcia Tejedor, Břetislav Matonoha, 22. března 1977*, dokument číslo 012.184/77–5.

¹¹⁸ Ibid, *Záznam o rozhovoru s. ministra se španělským velvyslancem Gonzalo Fernández de Cordova y Moreno, 6. července 1977*, dokument číslo 015.035/77–5, s. 1–5.

¹¹⁹ Ibid, *Záznam o rozhovoru – Matonoha, Gonzalo Fernández de Cordova y Moreno, 25. srpna 1977*, dokument číslo 015.860/77–5, s. 1–5.

¹²⁰ Bližší informace lze nalézt v Archivu Kanceláře prezidenta republiky.

Galvána a Křesťanští demokraté (Unió Democràtica, UD) zaznamenali minoritní zisky, zatímco nacionalistickým stranám (baskickým a katalánským) připadlo 20 poslanců.¹²¹

Nabízí se srovnání s neoficiálními výsledky voleb shrnutými ve zprávě z 23. 6. 1977. Odlišují se od konečného výsledku (vychází z 95 % sečtených platných hlasů) menším ziskem pro *PCE* – pouze 5,7 křesel, pro *AP* potom 4,8 mandátu. Autor upozorňuje na výrazné průtahy (výsledky nebyly známy ani týden po volbách), nicméně konstatuje, že došlo k „jasnému vyjádření protifranktistické vůle španělského lidu.“¹²²

V dalším zpravodajství se projevuje názor, že se Carrillo snažil dotlačit *PSOE* do vlády a tím stranu zkompromitovat v době, kdy na tyto úkoly nebyla připravena. Pokud by *PSOE* tvořila již v té době součást vlády, zajisté by to vyvolalo nepříznivou odezvu v „řadách staré franktistické generality“ a státního aparátu. Bezprostřední nebezpečí ultrapravicových sil ovšem zmizelo, respektive se takřka rozplynulo ve výsledcích voleb. Po prohlášení nové Suarézovy vlády se v diplomatickém prostředí objevovaly komentáře o jejím nedlouhém trvání. To čs. diplomacie vyvracela s tvrzením, že vládu považuje za dostatečně pevnou. Suaréz se společně s *UCD* i s levicovou opozicí snažil o vytvoření dle československých komunistů „buržoazně-demokratického režimu“, u kterého společně předpokládali směřování k bipolaritě dvou stran, konzervativní *UCD* a *PSOE* (čímž by se vytvořila možnost alternativy jako je to např. ve Velké Británii).¹²³

V kontextu pozvolného přechodu k demokracii lze konstatovat, že největší událostí ve vnitropolitických záležitostech zkoumaného období byly volby roku 1977. Vítězství *UCD* konstitovalo kromě politiky uskutečňované v rámci Španělska také koncepci pro zahraniční styky, jež budou podrobněji rozvedeny v následujících kapitolách. Ve vztahu Španělska k Československu proběhla doposud největší proměna tehdejších formálních poměrů, a to ve formě navázání diplomatických vztahů, jež byly přerušeny od roku 1939.

1.3. Oficiální vztahy do roku 1989

1.3.1. Vnitropolitická situace, NATO a volby 1982

Z hlediska tematické souvislosti se nabízí zmínit následující parlamentní volby v roce 1979. Československá diplomacie zaujímal ekonomický pohled na španělskou politiku, tedy že dosavadní ekonomický vývoj (v popisované době krize) určoval další vývoj vnitropolitické

¹²¹ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 292–93.

¹²² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Španělsko – neoficiální výsledky voleb*, 23. června 1977, dokument číslo 0554/77, s. 1–5.

¹²³ *Ibid*, *Vládní prohlášení a volby v Kortesech*, 14. července 1977, dokument číslo 0567/77, s. 4–5.

situace. Španělská vláda podle tohoto odhadu přizpůsobila datum konání parlamentních (a také obecních) voleb tak, aby spadalo do období, které pro ni bude z hlediska ekonomických ukazatelů nejvýhodnější. Tímto způsobem mohla využít hospodářské úspěchy k získání sympatií voličů (zisk politického kapitálu).¹²⁴

Vypsání nových voleb předcházelo přijetí ústavy provázené zesílenou teroristickou činností na pozadí regionálních bojů. Ve společnosti bylo možné identifikovat velké napětí, sílící hlas některých proudů v armádě volající po „sjednání pořádku“ pod tlakem terorismu (prameny výslovně jmenují skupiny jako Nueva Fuerza, přestože armáda byla v obecných rovinách loajální k ústavodárnému procesu) a ekonomické těžkosti. Ty byly způsobeny ekonomickou krizí a pouze částečným plněním paktu Moncloa ze strany vlády a podnikatelů, což vedlo k velkým konfliktům mezi vládou a stávkovým hnutím. Čs. představitelé v Madridu to vnímali jako neúspěch dohod s tím, že „takovýto přístup“ vlády a podnikatelů vyvolal negativní odezvu v „širokých masách pracujících.“¹²⁵

Jelikož z hlediska reálné politiky ve zprávách MZV ohledně PSOE (i PCE) rezonuje téma paktu Moncloa (Pactos de la Moncloa), ke kterému se československá strana vyjadřovala jako k protilidovému, nabízí se stručné nastínění této problematiky. Šlo o ekonomické opatření v rámci politické dohody řešící nezaměstnanost a inflaci během sedmdesátých let. Ekonomická část Paktu byla zaměřena na úsporný plán nabízející sociální reformy a více parlamentní kontroly ekonomiky výměnou za mzdové restriktce.¹²⁶ Jednání se účastnily odborové svazy jako UGT,¹²⁷ CC.OO¹²⁸ a CNT,¹²⁹ která dohody jako jediná neratifikovala.

Z československé strany se následně objevila reakce na tyto dohody. Za podepsáním Paktu byla spatřována snaha přejít na platformu sociální demokracie a tím se stát přijatelnější pro armádu, monarchisty, církve a podnikatele při budoucích možnostech vstupu do vlády.

¹²⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Vnútropolitická situácia v Španieslsku*, 7. června 1978, dokument číslo 0592/78, s. 10.

¹²⁵ Ibid, s. 11. – Ibid, kart. 3, *Správa o vývoji vnútropoliticej situácii v Španielsku*, 13. prosince 1979, dokument číslo 0635/79, s. 6–11. – Ibid, 23. ledna 1979, dokument číslo 0512/79, s. 1–3; 11–12.

¹²⁶ EDLES, Laura Desfor: *Symbol and Ritual in the New Spain: The Transition to Democracy After Franco*. Cambridge 1998, s. 81–2.

¹²⁷ Unión General de Trabajadores.

¹²⁸ Comisiones Obreras.

¹²⁹ Confederación Nacional del Trabajo.

Pro všechny tyto skupiny byl „sociální demokrat“ anglického stylu snesitelnější volbou než „marxista“.¹³⁰

V rozporuplné vnitropolitické situaci a pod tíhou objektivních příčin byl Suárez přinucen k vypsání nejen nových legislativních voleb, ale i těch do obecních rad. První tajemník ZÚ Milan Školout ve zprávách odhadoval vítězství UCD vzhledem k vzrůstající popularitě socialistů. Pro PSOE by bylo dle Školouta výhodnější snažit se o vytvoření koaliční vlády s UCD, naproti tomu PCE by měla usilovat o „trojstrannou vládu“, tedy koalici s oběma zmíněnými stranami za spolupráce Basků a Katalánců. Školout také analyzoval programy politických stran – ani jedna nepředložila takový, který by se výrazně lišil od minulých voleb z roku 1977, proto výraznou změnu nepředpokládal ani ve výsledcích legislativních voleb.¹³¹

Výsledky parlamentních voleb uskutečněných 1. března 1979 potvrzovaly výše uvedené odhady a predikce. Rozdělení politických sil v novém parlamentu se podstatně nelišilo od rozložení v Kortesech po 15. červnu 1977. Hlavní politické strany UCD, PSOE i PCE si udržely svá postavení, přestože PCE i PSOE očekávaly víc hlasů. Ani jedna z těchto stran nezískala nadpoloviční většinu, nicméně jasného vítězství dosáhla UCD. Školout volby hodnotil jako prokázání určité stability procesu změn a konsolidace demokratických sil, jež započala po přijetí ústavy. Závěrem doporučil rozvíjet všestranné styky s novou vládou, protože UCD prohlásila, že „otevře dveře na východ“, a dokonce měla zájem o bližší kontakty s PSOE. Naproti tomu u PCE považoval za výhodnější zvolit vyčkávací postoj a soustředit se spíše na komunikaci s provinčními organizacemi, přičemž předpokládal, že právě ony mohou hrát důležitou roli v budoucí politicko-ideologické koncepci PCE.¹³²

Po zhodnocení voleb do obecních zastupitelstev ZÚ doporučila rozvíjet styky Praha-Madrid a Bratislava-Barcelona, celkově však volby vyhodnotila jako úspěch levice. Socialisté po dohodě s komunisty obsadili všechna hlavní města regionů, včetně Madridu (post starosty zastával Tierno Galván, čestný předseda PSOE) a Barcelony. Úspěch levice v obecných volbách představoval výraznou protiváhu „jednobarevné“ vládě UCD. Na základě

¹³⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Informácia o Španielskej socialistickej robotníckej strane*, 30. srpna 1978, dokument číslo 0638/78, s. 4.

¹³¹ Ibid, kart. 3, *Správa o vývoji vnútro politickej situácie v Španielsku*, 23. ledna 1979, dokument číslo 0512/79, s. 12. – Ibid, kart. 1, *Vnútro politickej situácia v Španielsku*, 7. června 1978, dokument číslo 0592/78, s. 10.

¹³² Ibid, kart. 3, *Správa o výsledku parlamentných volieb v Španielsku*, 21. března 1979, dokument číslo 0531/79, s. 11–13.

hodnocení *Zprávy o volbách do obecných rad ve Španělsku* navíc tvořil dobrý základ k přípravě PSOE k budoucím parlamentním volbám.¹³³

Pohled na tyto skutečnosti je důležitý z hlediska stavu vnitropolitických záležitostí Španělska, do kterých se promítal volební úspěch či neúspěch jednotlivých stran. Pro československé představitele se jednalo o významnou veličinu při odhadování budoucího vývoje, aktuálního postavení konkrétních politických entit, a tudíž možnosti a smysluplnosti jimi poskytované podpory. Klíčové je pozorovat tyto procesy zejména v době utváření demokratického státního zřízení. Jak československá diplomacie proklamovala, rozvíjení kontaktů či finanční podpora se týkala hnutí, která mohla mít nějaké slovo ve španělské politice (jak to lze spatřovat u PSOE nebo PCE), případně mohla nějakým způsobem ovlivnit pozici kýžených subjektů (podpora okrajových komunistických hnutí za účelem destabilizace PCE). Dle těchto aspektů potom pracovníci ZÚ volili zástupce stran, se kterými se chtěli setkávat a společně projednávat četnost setkání či výši poskytované podpory. Vyhodnocování volebních výsledků a vnitropolitického vývoje se přímo odráželo na reálné čs. politice uplatňované vůči Španělsku – formou podpory nebo intenzitou kontaktů (přičemž se v první řadě držela oficiálních kontaktů s vládou).

V čs. dokumentaci byli nejdříve popisováni aktéři úspěšní ve volbách. Politické síly se rozdělily do tří skupin: pravice zhmotněná v AP, levice reprezentovaná PSOE, PCE a PSP; třetí skupinu „centristů“ zastávající středové pozice tvořilo UCD a pár menších uskupení jako například Pacte Democratic per Catalunya a Equipu Democracia Cristiana.¹³⁴

Rozhodující vliv v politickém a ekonomickém životě Španělska si udržovala vítězná UCD, jejíž kroky podporovala AP. Druhé místo zaujímal PSOE s předpoklady k upevnění postavení a vítězství v obecních volbách. Společně s PCE představovaly levice a očekávala se jejich částečná spolupráce, ačkoli hrozilo přelévání voličů k PSOE – PSP.¹³⁵

Školout (prezentující názor ZÚ Madrid) nazval UCD „civilizovanou pravící“, snažící se o demokratickou reformu za účelem zabránění bipolarizace, která v minulosti skončila občanskou válkou. Svou politikou se UCD zařadila k „západnímu světu“, usilovala o svobodu podnikání a model volného trhu. Československý ZÚ vyhodnotil výměnu několika ministrů

¹³³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, *Správa o volbách do obecných rad v Španielsku*, 7. května 1979, dokument číslo 0554/79, s. 6–7.

¹³⁴ Ibid, kart. 2, *Hlavné politické strany v Španielsku*, 6. května 1978, dokument číslo 0561/78, s. 2.

¹³⁵ Ibid, s. 16–18.

jako důkaz přetrvávající krize vládnoucí strany, a zároveň upozorňoval na nedostatečnou koncepci UCD zahraniční politiky.¹³⁶

Druhá nejúspěšnější strana ve volbách PSOE si se svým programem poklidného (a mírového) přechodu od frankismu k demokracii a navrácením občanských práv získala značnou popularitu, jež se potvrdila volebním úspěchem. PSOE se pokládala za marxistickou a třídní stranu snažící se o přeměnu kapitalismu v socialistickou společnost. Zpráva shrnující hlavní politické strany z roku 1978 odhaduje trend trvajících růstu strany – v průběhu roku 1976 členská základna vzrostla z 50 000 na 118 000 a nijak nerozporovala deklarovanou schopnost „převzít moc“ (prostřednictvím parlamentních akcí, odborových a obecních voleb). Autor zprávy Školout doložil nejen morální, ale i materiální podporu socialistické internacionály, a to na základě rozhovorů s generálním tajemníkem F. Gonzálezem. V oblasti zahraniční politiky nezůstává bez povšimnutí aktivní vystupování proti vstupu Španělska do NATO. PSOE dávala přednost dvojstranným vojenským smlouvám a dle čs. představitelů měla realistický pohled na politický vývoj ve světě, například na odzbrojení států jako jedinou možnost mírového soužití.¹³⁷ Ze zpravodajství lze vyčíst důraz na perspektivy strany, hlavně poté na názory, které se v určité formě mohly přibližovat názorům představitelů normalizačního Československa, zde jakékoli nadnesení odporu k NATO, v této době ovšem relevantní aspekt politiky PSOE.

Samostatná zpráva o socialistické straně z následujícího roku se ztotožňuje s výše uvedeným souhrnem, nicméně se zabývá také komplikovaným přístupem k ideologii marxismu a rozdílnými proudy v PSOE (buržoazní, sociálně demokratické, centristické a marxistické).¹³⁸

I přes snahu stát se akceptovatelnější pro širší voličstvo, čs. diplomacie zhodnotila druhé parlamentní volby jako neúspěch PSOE. Strana do voleb přistupovala s cílem získat prvenství a vstoupit do vlády, což se nestalo. Naopak PSOE sotva dosáhla výsledků z předešlých voleb. Z hlediska postoje Československa k této straně se stal klíčovým XXVIII. sjezd PSOE, který byl důležitý pro ustálení postoje k marxismu. Gonzáles na sjezdu vyvolal diskusi o odmítnutí marxismu ve stanovách strany (zpráva ze sjezdu tento akt vnímá jako

¹³⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, s. 3–4.

¹³⁷ Ibid, s. 6–10.

¹³⁸ Ibid, kart. 1, *Informácia o Španielskej socialistickej robotníckej strane*, 30. srpna 1978, dokument číslo 0638/78, s. 3.

předvolební taktický manévr, kdy chtěl Gonzáles tímto krokem uklidnit pravici a získat podporu střední třídy).¹³⁹

Celá disputace vedla ke krizi. Členská základna se vyslovila pro zachování charakteru strany a odmítla návrh vedení na eliminaci marxismu. Gonzáles v reakci na tento neúspěch odmítl znovu kandidovat na post generálního tajemníka. Vystoupení Gonzáleze tak sloužilo jako roznětka celého střetu ohledně marxismu, dokonce je autorem zprávy považováno za nezodpovědné (z hlediska zájmů levicové strany), protože po volbách do obecných rad tato strana získala (za pomoci komunistů) silné pozice a mohla jich využít. Místo toho zůstala po dobu několika měsíců zcela paralyzovaná. Na druhou stranu, v rezoluci se sjezd vyjádřil dle obvyklé zahraničně-politické rétoriky ohledně zbrojení, proti umístění vojenských základen ve Španělsku a proti vstupu do NATO. Autor také vyzdvihl velký zájem strany o styky se socialistickými zeměmi, včetně absence protikomunistických výpadů, což vnímal jako další pozitivní moment sjezdu. Současně se domníval, že možnosti spolupráce mezi PSOE a Československem jsou široké, a tak předeslal přípravu cesty pracovní skupiny PSOE do ČSSR s tím, že se cesta oficiální delegace nedá předpokládat až do mimořádného sjezdu.¹⁴⁰

Pisk i Školout se domnívali, že právě XXVIII. sjezd byl rozhodujícím momentem pro formování vztahu PSOE k ČSSR. Zde přijatá zahraničně-politická orientace strany deklarovala navazování a rozšiřování styků se všemi pokrokovými a demokratickými stranami světa, což bylo pro autory důležité. Autoři dále zaregistrovali uskutečňování diferenciací politiky vůči ČSSR, a zároveň vyhodnotili, že se PSOE držela stanoviska zahraniční orientace socialistické internacionály (SI), která byla v podstatě totožná s pojetím čs. pracovníky přijímané teze o „*dialektické jednotě ideologického boje a spolupráce*“.¹⁴¹ Koncepce zahraničních vztahů PSOE nebyla pro čs. diplomacii příliš významná v této době; důležitost nabyla zejména po volbách roku 1982, po kterých se tato socialistická strana dostala do vlády.

Z dění na posledním sjezdu strany vycházela značná radikalizace členské základny, čímž se strana lišila od partnerů v SI, což měnilo vztah strany a jejího vedení

¹³⁹ Kritizován byl například postup při paktu Moncloa, přesněji ne proti meritům paktu, ale nedostatečné komunikaci ze strany vedení. To neinformovalo členy, co vlastně dělá, jaká je taktika a strategie. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, *Správa o XXVIII sjezdu a o situaci v PSOE*, 12. června 1979, dokument číslo 0565/79, s. 3–7.

¹⁴⁰ Ibid, s. 13–16.

¹⁴¹ Ibid, *Zpráva o zahraničně-politické koncepci Socialistické dělnické strany Španělska*, 22. listopadu 1979, dokument číslo 0622/79, s. 7.

k „protičeskoslovenskému“ hnutí (ve smyslu proti tehdejší normalizační komunistické vládě. Jako příklad byli uvedeni představitelé československého disentu Jiří Pelikán a Zdeněk Mlynář, kteří byli oficiálně přijímáni a podporováni vedením PSOE v roce 1977, nicméně při desátém výročí událostí 1968 i přes snahu obou jmenovaných k žádné schůzce nedošlo. ÚV PSOE nepřijal žádné oficiální stanovisko vztahující se k „protičeskoslovenské“ kampani v souvislosti s odsouzením „protistátních živelů v Praze“ (tedy občanů vystupujících proti totalitní vládě ČSSR), jejímž hlavním organizátorem byla PCE a její tisk. Činnost PSOE byla limitována podepsáním protestního listu některými členy a generálním tajemníkem. Širší pozornost kampani věnoval El País (v popisované době ideově blízký PSOE), který se nijak nevymykal všeobecně známému úzu Socialistické internacionály. Autoři odhadli, že odsouzení „protistátních živelů“ nebude příčinou zmrazení vztahu s ČSSR, ale pravděpodobně bude záminkou k odůvodnění trvající diferenciační politiky vůči socialistickým zemím.¹⁴²

Z hlediska kontaktů s ČSSR (po zhodnocení XXVIII. sjezdu i sjezdu mimořádného) Školout nepředpokládal významnější změny v zahraničně-politickém směřování. Doporučil rozvíjet styky na nižší úrovni v různých oblastech a realizovat návštěvu delegace PSOE (ke studiu družstev a řízení měst, pokud by přetrvával zájem ze strany PSOE).¹⁴³

Jisté napětí bylo citelné v diskusích probíhajících před samotným mimořádným sjezdem ve federacích PSOE. V těchto diskusích oba směry tzv. „marxistů“ i „sociálních demokratů“ připravovaly své teze pro následné předložení na mimořádném sjezdu. V Madridské socialistické federaci došlo ke kompromisu, který zahrnoval jak teze radikálů, tak těch umírněných. Jelikož byla Madridská federace nejsilnější a měla největší vliv, Školout předpokládal její přijetí stejně jako návrat Felipa Gonzáleze.¹⁴⁴

Po mimořádném sjezdu se tento předpoklad potvrdil. Felipu Gonzálezovi se podařilo získat ztracené pozice a prosadit do vedení většinu svých lidí, dokonce i udržet rovnováhu různých politických tendencí výborným manévrováním. Spor o „marxismus“ byl vyřešen určitým kompromisem. Strana se přestala definovat jako marxistická, přesto k marxismu přistupovala jako k teoretickému nástroji pro analýzu sociální reality, nikoli jako k dogmatické ideologii. Politická rezoluce uvedla, že PSOE potvrdila svůj charakter jako

¹⁴² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, s. 7–8.

¹⁴³ Ibid, kart. 1, *Správa o priebehu a výsledkoch mimoriadného zjazdu Španielskej socialistickej robotníckej strany*, 1. listopadu 1979, dokument číslo 0609/79, s. 7–8.

¹⁴⁴ Ibid, *Informácia o situácii v PSOE před mimoriadnym zjazdom*, 6. srpna 1979, dokument číslo 0588/79, s. 6.

třídní, demokratická, masová a federální. Další sporná otázka v podobě spojení s levicí a případného vstupu do koaliční vlády byla vyřešena ke spokojenosti všech tendencí. Účast v koaliční vládě však PSOE jednoznačně odmítla. V oblasti spolupráce s ostatními stranami deklarovala vůli bojovat za jednotu demokratických sil – tato jednota byla chápána jen jako kompromis (nikoliv strategická jednota). V obecné rovině se PSOE zařadila ke směru obdobných stran v socialistické internacionále.¹⁴⁵ Diskuse o dalším směřování PSOE byly důležité z hlediska ideologického směřování strany, a zároveň i vztahu s ČSSR, jejíž zpravodajství obecně vyhledávalo politické proudy blíží se k marxismu a marxismu-leninismu.

K tématu intervence španělské armády do politických událostí není možné vynechat pokus o puč z 23. února 1981, kdy plukovník Tejero spolu se čtyřmi stovkami členů civilní gardy¹⁴⁶ směle vtrhl do španělského parlamentu a držel jeho členy jako rukojmí. Do budovy získali přístup „jménem krále“, ačkoli většina stráží vůbec netušila, proč vůbec do budovy parlamentu přišli.

Celá strategie převratu se zakládala na vyvolání výjimečného stavu, který by přiměl vojenské orgány k zásahu s podporou krále. Král naproti tomu kontaktoval nejen generály, ale i plukovníky, aby je odradil od jakékoli podpory povstání – tím sehrál rozhodující roli. Začátek konce převratu nastal, jakmile Don Juan Carlos v televizi prohlásil, že koruna „[...] *nemůže tolerovat žádný druh akce nebo postoje od těch, kteří by se pokusili použít sílu k narušení demokratického procesu zaručeného Ústavou, schválenou volbou španělského lidu.*“¹⁴⁷

Incident se udál na pozadí kolapsu vlády Adolfo Suáreze, což lze označit jako jedinou zásadní krizi během probíhající transformace. Intervence necílila na instalaci vojenské diktatury řeckého typu, ani na obnovu Francova režimu. Hlavním cílem bylo poskytnutí vojenského vůdce národní vlády napříč stranami – vlády, která by technicky nenarušila parlamentní zákonost, ale přeorientovala by národní politiku.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Správa o priebehu a výsledkoch mimoriadného zjazdu Španielskej socialistickej robotníckej strany*, 1. listopadu 1979, dokument číslo 0609/79, s. 7–8.

¹⁴⁶ Některé zdroje uvádí pouze dvě stovky příslušníků guardia civil, BRAVO Navarro, Martín: *23-F: las claves de una trama oscura: reflexiones y conclusiones*. Valladolid 2006, s. 86.

¹⁴⁷ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 309–10.

¹⁴⁸ Payne doplňuje, že akce nebyla plánována jako státní převrat „coup d'état“, ale jako aktualizovaná verze semilegální „pronunciamiento“ z devatenáctého století. PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*, s. 241.

Doplňující informace československému velvyslanectví v Madridu (velvyslanec Pisk) poskytl Raúl Morodo (PSP). Dle něj byl pokus o vojenský puč velmi nebezpečný a měl rozsáhlejší základnu, než předpokládala i samotná veřejnost. Morodo si povšimnul touhy většiny velitelů armády po „nastolení silného režimu“, který můžeme v kontextu tehdejšího vnímat jako autoritářský režim. Raúl Morodo připomněl na úlohu krále (kdy v podstatě zastavil rozvíjející se puč vlastní iniciativou) a obával se dalšího možného pokusu, při kterém by mezi napadenými mohl být i král. Důvody puče (nespokojenost a napětí v armádě) identifikoval v pokračujících teroristických akcích proti ozbrojeným silám, požadavkům na autonomii či touze po nezávislosti rozsáhlých oblastí, jež rovněž ohrožovaly jednotu Španělska. Neméně ožehavou příčinu spatřoval v případě mučení příslušníků ETA; přesněji v příliš ostré kritice parlamentu snášející se na policejní orgány.¹⁴⁹

Tyto události byly vnímány čs. zástupci v Madridu jako destabilizující prvek. Přebrot by neprospěl vzájemným vztahům, proto se na něj čs. strana dívala s tradičními obavami možného návratu diktátorského režimu, který by pravděpodobně znamenal opětovné přerušování vztahů – a pokud ne přerušování, rozhodně komplikace v uskutečňování zahraniční politiky. Z probíraných materiálů lze rovněž usuzovat, že si ZÚ v Madridu zval různé osoby, od nichž získával informace, i když šlo o členy okrajových hnutí (PSP se v následujícím vývoji spojila s PSOE, později by se tedy dalo hovořit o nějaké relevanci).

Dalším aspektem provázejícím pokus o puč byl postupný úpadek popularity Adolfo Suáreze, zapříčiněný neschopností vlády vyřešit aktuální problémy, a jeho následné vystřídání Calvo Sotelem. Krizi v UCD umocňovalo obvinění premiéra z příliš osobního stylu vedení strany a vlády počátkem července 1980, přičemž mu bylo vyčítáno ignorování rad ostatních. Suárez souhlasil s dalšími změnami ve vládě, ovšem až po návratu ostatních členů z letní dovolené.¹⁵⁰ Další kritika v srdci UCD zaměřená na jasnější ideologickou definici a více politické konfrontace vedla k vytvoření obecného klimatu stagnace, nezodpovědnosti vlády a opozice.¹⁵¹

Dne 29. ledna 1981 k velkému překvapení většiny Španělů, včetně svých vlastních ministrů, podal Adolfo Suárez demisi. Suárezův nástupce Calvo Sotelo vysvětloval důvody jeho odchodu „spíše stavem mysli“, než nějakým konkrétním důvodem. Tusell přiřkl tomuto

¹⁴⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Záznam o rozhovoru – Raúl Morodo, Pisk ze dne 13. 3. 1981*, dokument číslo 0529/81, s. 1–2.

¹⁵⁰ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 305.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 306.

nejdéle sloužícímu předsedovi evropské vlády té doby velkou morální sílu při uvědomění si svých vlastních omezení a poklesu dřívější popularity.¹⁵²

Sám Suárez navrhl jako svého nástupce Leopolda Calvo Sotela, který se v té době neřadil do žádného konkrétního směru v rámci UCD. Působil dojmem pravicovější orientace a pevnějším směřováním než Suárez. Nikdo nemohl zpochybnit Sotelův přínos při soudním procesu s obžalovanými po událostech 23. února 1981. Zákon na ochranu demokracie (*Ley de Defensa de la Democracia*¹⁵³) poskytl právní rámec zajišťující potlačení jakéhokoli dalšího pokusu o puč. Společně se vstupem do NATO se jednalo o oblasti, ve kterých zvládl účinně formulovat program. Nemohl ovšem zabránit pozdějšímu zvyšování cen ropy zasahující španělskou ekonomiku, stejně jako nemohl udržet UCD pohromadě. Strana hrála nanejvýš důležitou roli v tranzici Španělska k demokracii – svůj politický život ukončila v parlamentních volbách roku 1982.¹⁵⁴

Před popsáním zlomového okamžiku ve volbách a následné změny vlády je potřeba definovat oblast zahraniční politiky v inklinovaném období. Přejít k demokracii znamenal prioritizaci vnitřní politiky před tou zahraniční. I přes výjimky v podobě dílčích záležitostí (například vstup do NATO) se zahraniční politika vyvíjela v rámci konsenzu.¹⁵⁵

Informace o Severoatlantické alianci byly pro ČSSR důležité z hlediska činnosti dvou antagonistických bloků. Sounáležitost a případný vstup Španělska do NATO se samozřejmě odrážel i v těchto globálních vztazích. Sovětský svaz se v memorandu vyjádřil proti vstupu Španělska do NATO, a ve vleku za ním následovala záporná stanoviska dalších socialistických zemí. José Pedro Pérez Llorca, ministr zahraničních věcí proto využil tribunálu OSN k odmítnutí těchto vyjádření a obhajobě španělského rozhodnutí vstoupit do Severoatlantické aliance. Kvalifikoval dané rozhodnutí jako výlučnou záležitost Španělska,

¹⁵² TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 306.

¹⁵³ Zákon č.2/1981 Sb., *Ley Orgánica que modifica y adiciona determinados artículos del Código Penal y el de Justicia Militar*.

¹⁵⁴ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 311.

¹⁵⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Zpráva o stavu vztahů Španělska s USA, NATO a EHS*, 3. března 1976, dokument číslo 0514/76 – Kr, s. 1–2.

kteří nepřipouštělo vměšování, aniž by byly narušeny normy mezinárodního práva a zásady Charty OSN.¹⁵⁶

Československá strana prezentovala své negativní stanovisko ke vstupu Španělska do NATO pod argumentem nerozšiřování existujících vojenských seskupení (deklarované na PPV VS v Moskvě 1978). Chňoupek nepředpokládal, že by tato záležitost byla předem rozhodnuta ve prospěch NATO. Dle jeho názoru by se v této záležitosti vedl intenzivní boj.¹⁵⁷

V otázce španělského vstupu do NATO poté pojal svou návštěvu jako možnost pro uplatnění čs. stanovisek a v rámci možností také jako prostor k ovlivňování španělských postojů i praxe; působení na španělskou národní hrdost, zdůraznění výhodného postavení Španělska mimo bloky apod.¹⁵⁸ Československo automaticky zastávalo postoj východního bloku a z principu vyjednávacího postavení se odvíjela jeho argumentační tendence. Španělsko do Aliance nakonec vstoupilo bez ohledu na názor jakéhokoli státu, který byl proti.

Poněkud zneklidňující kauzu v souvislosti vstupu Španělska do NATO představovalo narušení španělského diplomatického prostoru v Praze v noci z 10. na 11. prosince roku 1981. Hned 11. prosince byla diplomatickému protokolu FMZV předána nóta ohledně dané události; jedna nebo více osob vnikly do prostor velvyslanectví, kde násilně otevřely stoly a šuplíky a jejich obsah vysypaly na zem. Zároveň se pachatel dopustil dalších menších výtržností. Vůz velvyslance byl otevřen a vůz zaměstnance velvyslanectví zmizel z garáže úřadu, kde byl zaparkován. Velvyslanec poté vyjádřil názor, že popisovaný případ mohl být nějakou formou demonstrace proti vstupu Španělska do NATO. Čs. bezpečnostní složky dostaly od španělské strany souhlas ke vstupu do budovy velvyslanectví a zahájily vyšetřování.

Vedoucí pátého teritoriálního odboru Rajman velvyslance upozornil, že při jeho přijetí ministrem zahraničí nebylo řečeno, že by vzájemné vztahy obou zemí měly být

¹⁵⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zahraničně-politická činnost Španělska v období září–listopad 1981*, 13. listopadu 1981, dokument číslo 016.679/81, s. 14.

¹⁵⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 6–8.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 8.

přehodnoceny, v případě vstupu Španělska do NATO, nicméně poukázal, že by tímto došlo k porušení rovnováhy v Evropě.¹⁵⁹

Československo vystupovalo v mezích propagandistické rétoriky za prosazování politiky „uvolňování mezinárodního napětí“, a ukončení konfrontace Varšavské smlouvy a NATO, v rámci něhož se snažila ovlivňovat španělské úřady v záležitosti úplné integrace Španělska do Severoatlantické aliance.¹⁶⁰ Možná tedy velvyslanec správně odhadl, že mohlo jít o formu demonstrace odporu vůči španělskému vstupu do NATO, alespoň touto neoficiální cestou. Žádné z těchto činností neměly vliv na konečný výsledek španělského vstupu do NATO.

Příchod Calva Sotela do čela vlády znamenal mírnou změnu ve směřování španělské zahraniční politiky, jež se konkrétně projevila nástupem nového ministra zahraničních věcí Péreze Llorcy. UCD se snažila jasněji vymezit svou politiku, v neposlední řadě přizpůsobením svého jednání vůči zahraniční politice ostatních zemí západního světa. Ve skutečnosti bylo Španělsko součástí západního bloku od uzavření smluv se Spojenými státy v roce 1953, i když se jednalo o slabý vztah bez autority a efektivní role Španělska. Je možné, že při rozhodování o vstupu do NATO hrála určitou roli touha španělské armády zapojit se do širšího evropského kontextu, což znamenalo konfrontaci s PSOE.¹⁶¹ Poté, co bylo Španělsko přizváno ke vstupu do NATO všemi stávajícími členy organizace, se nakonec podařilo návrh na připojení k popisované alianci prosadit i v parlamentu – Calvo Sotelo získal dle komentáře Péreze Llorcy naposledy „*tak jasnou většinu a jednomyslnou podporu vlastní parlamentní strany*“.¹⁶² Španělsko definitivně vstoupilo do NATO v roce 1982. Zprávy dokumentující zahraničně-politické aktivity Španělska v daném období sledují dlouhodobý proces počínající souvisejícími debatami v příslušných politických kruzích, po podepsání Protokolu o vstupu po samotné začlenění země do Aliance.¹⁶³

¹⁵⁹ Ibid, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Rozhovor na žádost španělského ZÚ, K. Rajman*, Mestre, 14. prosince 1981, dokument číslo 017.297/81–5, s. 1–3.

¹⁶⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Zameranie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 5.

¹⁶¹ Která byla v této době proti účasti v NATO.

¹⁶² TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 317.

¹⁶³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zahraníčně-politická aktivita Španělska v období leden–únor 1982*, 16. února 1982, dokument číslo 0518/82, s. 1. – Ibid, *Zpráva o zahraničně-politické aktivitě Španělska v období březen–duben t.r.*, 20. dubna

Československá diplomacie poukazovala na neochotu PSOE vstoupit do Aliance (s opakujícími se výroky Gonzáleze, že pokud PSOE vyhraje následující volby, uspořádá referendum o setrvání v NATO)¹⁶⁴ a důraz na odpor ke vstupu ze strany většiny obyvatel.¹⁶⁵

Tyto prognózy se potvrdily. Tvrdošijný odpor PSOE byl vyjádřen natolik rozhodně, že způsobil zásadní změnu veřejného mínění. Jestliže v roce 1975 bylo 57 % Španělů pro vstup do NATO a pouze 24 % proti, v roce 1981 se tento podíl dramaticky obrátil: 17 % elektorátu bylo pro a 56 % proti vstupu. Tento výkyv se ukázal být velmi nevýhodným ve chvíli, kdy se PSOE rozhodla zůstat v NATO. Slogan, se kterým PSOE v předvolebních chvílích přitahovala desetitisíce stoupenců – „Ne vstupu“ – jako by sliboval odchod z organizace, byť jen velmi nejednoznačně.¹⁶⁶

Socialistická strana byla výraznou překážkou pro vstup Španělska do Aliance.¹⁶⁷ Problém představovala i po vstupu Španělska do NATO za vlády UCD, protože González byl proti účasti v Alianci a opakovaně prohlašoval, že uspořádá referendum pro vystoupení z NATO.

Za účelem proměny negativního pohledu PSOE Washington a jeho spojenci uspořádali v roce 1978 schůzku v Ditchley Parku, nedaleko Oxfordu. Projevená snaha byla samozřejmě neúspěšná po dalších šest let – až do roku 1984. Teprve tehdy došlo k rozhodujícímu obratu, kdy González v pohledu na NATO změnil názor.¹⁶⁸

Hlavní důvod odporu socialistů představovala jejich trvalá snaha o neutralitu ve studené válce. K neutralitě vůči Sovětskému svazu se nikdy nestavěli někteří starší členové vedení strany, jako byl Indalecio Prieto, nicméně skupina kolem něj tvrdila, že studená válka měla za následek prodloužení Frankova režimu (což bylo do jisté míry pravdivé). Vyhlášení neutrality v celosvětovém zápase, jeví se v dnešní Evropě jako jednoznačně vyhraněný

1982, dokument číslo 0535/82, s. 9. – Ibid, *Zpráva o zahraničně-politické aktivitě Španělska v období květen–červen t.r.*, 28. června 1982, dokument číslo 0547/82, s. 9–10.

¹⁶⁴ Ibid, *Zahraničně-politická činnost Španělska v období září–listopad 1981*, 13. listopadu 1981, dokument číslo 016.679/81, s. 8. – Ibid, *Zpráva o zahraniční politice Španělska v období květen–červen t.r.*, 28. června 1982, dokument číslo 0547/82, s. 3.

¹⁶⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zahraničně-politická činnost Španělska v období září–listopad 1981*, 13. listopadu 1981, dokument číslo 016.679/81, s. 4.

¹⁶⁶ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 317–8.

¹⁶⁷ PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*, s. 36.

¹⁶⁸ Ibid.

souboj mezi demokracií a totalitou, se zdálo být pro stranu, založenou na demokratických hodnotách, přinejmenším podivné. Nejednoznačnost se jako trvalý rys vtiskla do dějin španělského socialismu.¹⁶⁹

Rozpolcenosti španělské politiky si rovněž povšimla i čs. diplomacie. Velvyslanec pozitivně hodnotil španělskou snahu napomáhat dialogu Východu se Západem, avšak v prohlášeních F. Morána identifikoval značně protichůdná stanoviska. Moráno chtěl být jednak věrným spojencem NATO, jednak prosazoval nezávislou zahraniční politiku.¹⁷⁰

Právě v PSOE spatřovali čs. představitelé alternativu, jež by měla být pověřena sestavením příští vlády. Její volební program a postoj k NATO (jakožto prvek zahraniční politiky ovlivňující vnitropolitické uspořádání) byl v této době určující pro směřování španělské zahraniční politiky. Přestože těžiště příprav volební kampaně spočívalo ve vnitropolitických otázkách, zpráva konstatuje, že zmíněný názor o NATO byl její důležitou součástí.¹⁷¹

Parlamentní volby v říjnu 1982 mohou být vnímány jako klíčový a finální moment španělské demokratizace. Vítězství socialistů a zjevné volební zemětřesení s trvalým dopadem, znamenalo hluboký řez navždy oddělující přítomnost od minulosti. PSOE získala 10 milionů hlasů, 48 % voličů a tím pádem 202 poslanců. Až jejím vítězstvím bylo potvrzeno stabilní státní zřízení ve Španělsku. Socialisté získali 30 % voličů středu a polovinu hlasů dříve patřícím komunistům, dokonce s přehledem zvítězili ve všech odborných a profesních odvětvích s výjimkou zaměstnavatelů.¹⁷²

Druhou nejsilnější stranou se stala AP v koalici s Demokratickou lidovou stranou PDP. Koalice získala 105 poslanců parlamentu, tj. 25,3 % hlasů. V absenci středové UCD

¹⁶⁹ PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*, s. 36.

¹⁷⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Správa o vývoji zahraničně-politickéj aktivity za prvý štvrtrok 1983*, 30. března, dokument číslo 0527/83, s. 13–14. – Výsledky pozorování čs. zpravodajců se v tomto ohledu nezměnily po dobu několika let, kdy si všímají liknavého postoje španělské vlády k referendu, nejasné „dvojsmyslné“ vnitřní, hlavně potom zahraniční politiky. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zpráva o zahraniční politice Španělska za I. čtvrtletí 1984*, 27. března, dokument číslo 0533/84, s. 2.

¹⁷¹ *Ibid*, *Zpráva o zahraniční politice Španělska a jejích perspektivách po všeobecných volbách*, 5. října 1982, dokument číslo 0565/82, s. 10.

¹⁷² TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 324–5.

vidí tato zpráva absenci jistého mediátora, a tímto i prostor pro razantnější střetávání levicové PSOE s opoziční pravicovou AP – PDP.¹⁷³

UCD ve volbách propadla na třetí místo; získala pouze 7,2 % hlasů s 11 poslanci. Zpráva analyzuje úbytek většiny voličů UCD ve prospěch AP, část hlasovala pro PSOE nebo nevolila vůbec. Nicméně dle výše uvedené zprávy UCD svou úlohu ve volbách splnila.¹⁷⁴ Tou bylo zajištění přechodu k demokracii, což se nepochybně povedlo, i když samotné UCD jako významná politická entita nepřežila popisované volby.

Nadějné vyhlídky očekávala PCE, která se nakonec mohla pochlubit nejnižším výsledkem komunistické strany v celém západním Středomoří. Z původních 10 % z roku 1979 získala o tři roky později pouhé 4 %.¹⁷⁵

Československá diplomacie označila vítězství socialistů ve volbách roku 1982 za perspektivní, a to z důvodu vytvoření příznivější situace pro rozvoj všestranných styků mezi Španělskem a ČSSR. Nabízí se přesto zmínit, že autor navrhl spíše obezřetný přístup – domníval se, že socialistická vláda bude ke kontaktům se ZSS přistupovat opatrně, aby si proti sobě nepopudila pravicové síly a armádu. Navíc předpokládal, že PSOE bude koordinovat svůj postup se Socialistickou internacionálou, což by mohlo bránit v prohlubování vzájemných vztahů. Čs. strana tak k vítězství socialistů přistupovala jako k začátku složitého procesu reforem nejen vnitropolitického vývoje, ale i zahraničně-politické orientace Španělska.¹⁷⁶

Do roku 1982 se španělská demokracie zkonsolidovala, pokud jde o její obecný obrys. Socialistické vítězství ji posílilo a ukončilo přechod v oblastech, které zůstávaly na čas otevřené diskusi – ozbrojené síly a zahraniční politika. Nová exekutiva umožnila vládním opatřením přesunout své těžiště od striktně politické oblasti i do jiných směrů, jako je

¹⁷³ Tusell zpřesňuje volební výsledek AP–PDP na 26 % a 5,5 milionu hlasů, In: TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 324–5; zatímco u PSOE uvádí 202 mandátů naproti 201, uváděných v podkladech kolegia ministra. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Informační materiál o Španělsku a československo-španělských vztazích*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 4–6.

¹⁷⁴ *Ibid.*, s. 4.

¹⁷⁵ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 325.

¹⁷⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Zameranie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 4.

ekonomická inovace, organizace španělského státu s autonomními oblastmi a definování společně s implementací skutečného sociálního státu.¹⁷⁷

Vůdčí postavou PSOE a novým premiérem se stal Felipe González. Dominoval španělskému veřejnému životu bezmála patnáct let a řadil se do kategorie nejdéle „sloužících“ politických představitelů v Evropě. Jeho osobitý styl vedení měl již od počátku tendenci přirozeně přitahovat zájem, což vysvětluje jeho dlouhotrvající popularitu. Úspěch mu z velké části přinesla přístupnost ve vystupování a schopnost analyzovat současnou politickou situaci. Nikdy ani na okamžik nezapochoval o tom, že by se měl držet nejortodoxnějších hospodářských politik, za účelem rozdělení sociálních dávek – v této věci dokázal udržet kontrolu mezi svými ministry. González nebyl zastáncem žádných směrů „neexistujícího socialismu“ mezi komunismem a politikou pracujících, vždy upřednostňoval model severoevropské sociální demokracie.¹⁷⁸ Moderoval doktrínu marxismu s vlastní politickou taktikou PSOE. Pod jeho vedením strana upustila svérázný (až podivný) koncept přímé akce, ztotožnila se s parlamentní demokracií a přijala principy evropské sociální demokracie, na rozdíl od „socialismu“.¹⁷⁹

Kromě důležitých změn v oblasti občanských práv a organizace soudnictví musela socialistická vláda čelit třem zásadním problémům – závěrečné konsolidaci demokracie tváří v tvář možným pokusům o vojenské převraty, ukotvení Španělska na oběžné dráze aliance západních demokratických zemí a modernizaci ekonomiky.¹⁸⁰

Felipe González dokázal lépe než většina ostatních odhadnout budoucí vývoj událostí. Brzy se dostal do rozporu s ministrem zahraničí Fernandem Moránem, se kterým se neshodli v dílčích otázkách – umístění nových raket v Německu a pohledu na NATO. Obě osoby se nikdy nedokázaly sžít. Váznoucí komunikace narušovala nalézání konsenzu uvnitř vlády, například v záležitosti definování zahraniční politiky, projevující právě ve členství v NATO. Podle Morána „[...] ani jednou nedošlo k tomu, že by s předsedou vlády vedli jasnou a podrobnou diskusi a vyjasnili si postoje.“¹⁸¹ Moráno se pravděpodobně snažil zůstat v pozici stejné vzdálenosti od obou velmocí, nebo získat zvláštní výhody díky tehdejšímu postavení

¹⁷⁷ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 329.

¹⁷⁸ Ibid, s. 330–1.

¹⁷⁹ PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*, s. 35–6.

¹⁸⁰ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 338–9.

¹⁸¹ Ibid, s. 342.

Španělska. González naproti tomu upřednostňoval prozápadní orientaci, kterou později reprezentoval Fernández Ordóñez.¹⁸²

Přestože postoj socialistů k NATO nebyl jednoznačný, diplomatický aparát usoudil, že jejich vítězství ve volbách vytvořilo příznivější atmosféru pro rozšíření vzájemných vztahů.¹⁸³ Navzdory tomu, že program PSOE nezařazoval vztahy se ZSS ani ČSSR mezi priority, velvyslanec cítil zájem o rozvoj těchto styků stejně jako zlepšení atmosféry na MZV a jiných centrálních úřadech ovládaných PSOE. Na tento kladný výhled navazuje kritika technické nepřipravenosti a absence konkrétní koncepce, jakékoliv direktivy určující rámec a formu vztahů. Tento „hluchý prostor“ byl dle velvyslance vyplňován vyjasňováním si španělských možností, na které z čs. pohledu mělo vliv politické směřování NATO a USA. Zpráva mimo ambivalentního postoje Španělska k NATO, kdy chtělo s jistými mezemi utužovat své postavení v Alianci, odhadovala vývoj debat o referendu, na nějž nahlížela jen jako na volební slib.¹⁸⁴ Důležitá byla výše uvedená proměna názoru PSOE na NATO, který vygradovala do dlouho slibovaného plebiscitu, jemuž je věnována pozornost v poslední části této kapitoly.

1.3.1. Kontakty s ČSSR a první návštěva ministra zahraničních věcí

Vrátíme-li se do období po prvních volbách v roce 1977, tak mimo zamýšlené návštěvy československého ministra zahraničí proběhlo v rámci příznivého rozvíjení československo-španělských vztahů několik významných jednání, která dle Vladimíra Plešingerova potvrdila oboustranné úsilí o tento rozvoj. Těžištěm tohoto zájmu byla obchodní spolupráce a kulturní výměna mezi oběma zeměmi. Jednou z významných společných schůzek bylo například setkání ministrů zahraničních věcí B. Chňoupka a M. Orejy na XXXII. zasedání VS OSN, jednání ministra zahraničního obchodu A. Barčáka v Madridu, návštěva ministra kultury ČSR J. Švagery ve Španělsku, přijetí náměstka ministra zahraničních věcí M. Solany prvním náměstkem ministra zahraničních věcí F. Krajčírem či pobyt generálního ředitele španělského MAE N. Revengy v ČSSR. Dále prameny zmiňují

¹⁸² TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 342.

¹⁸³ Což se projevovalo minimálně uskutečněnými návštěvami.

¹⁸⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Správa o vývoji zahraničně-politickéj aktivity za prvý štvrtrok 1983*, 30. března, dokument číslo 0527/83, s. 12–13.

podpis Dohody o obchodní výměně; průmyslové a hospodářské kooperaci; kulturní, školské, vědecké výměny; meziministerské konzultace atd.¹⁸⁵

Obecně tak kontakt se španělským MZV probíhal v duchu navazování užších pracovních kontaktů. Velvyslanec Pisk konzultoval s Joaquínem Pérezem Gómezem zamýšlené pozvání španělské parlamentní delegace do Prahy,¹⁸⁶ které se uskutečnilo o rok později.¹⁸⁷

Zájem Španělů o rozvoj relací se socialistickými zeměmi identifikoval autor zprávy jako snahu alespoň částečně vyvážit vztahy se Západem, vytvářet protiváhu programu PSOE a připravit vhodnou půdu pro průběh Madridské schůzky v rámci KBSE.¹⁸⁸

Utuzování kontaktů mezi Španělskem a ČSSR nicméně neprobíhalo bez komplikací. Gómez v jednom z rozhovorů s Piskem upozorňuje na kauzu rady Lopéze, jehož byt v Praze byl zdemolován, a konzulárního pracovníka Fragia, kterému někdo rozřezal pneumatiky u vozu. Gómez však nevznesl žádná obvinění, pouze dedukoval, že „[...] zatímco FMZV má zájem na dobrém rozvoji styků, čs. bezpečnostní orgány a možná i vedení KSČ kvůli špatným vztahům s PCE má zájem opačný.“¹⁸⁹ Tento případ tak dokládá, jak se vztahy mezi jednotlivými komunistickými stranami odrážely na mezinárodním poli. Naštěstí se nejednalo o události vedoucí k opětovnému přerušení styků, spíše o úmyslné způsobování komplikací a nepříjemností.

Také diplomatické procesy z československé strany se neobešly bez obtíží. Vladimír Plešinger, pracovník pátého teritoriálního odboru, tentokrát informoval velvyslance na španělském ZÚ o incidentu v Madridu, během kterého zmizela manželka obchodního rady B. Lukaje, který byl následně vydírán. Dále se podivil nad dosavadním bezúspěšným pátráním

¹⁸⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Návrh na uskutečnění návštěvy ministra zahr. věcí ČSSR ve Španělsku*, 17. dubna 1978, dokument číslo 013.371, příloha č. III, s. 1.

¹⁸⁶ Ibid, kart. 2, *Rozhovor – Pérez Gómez*, 9. února 1978, dokument číslo 0535/78, s. 1. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor u příležitosti návštěvy u zástupce MZV pro východní Evropu – Joaquín Pérez Gómez*, 1. února 1978, dokument číslo 0519/78, s. 1.

¹⁸⁷ Ibid, kart. 1, *Španělsko – pozvání parlamentní delegace do ČSSR*, 21. června 1979, dokument číslo 014.436/79–5, s. 2.

¹⁸⁸ Ibid, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 2.

¹⁸⁹ Ibid, kart. 2, *Návštěva na žádost velvyslance – p. Pérez Gomez*, 28. září 1979, dokument číslo 0595/79–5, s. 3.

španělské policie po zmizelé a požádal o pomoc MAE při urychleném vyřešení celého případu.¹⁹⁰

Tyto incidenty ovšem neovlivnily celkovou pozitivní gradaci vztahů, která pokračovala i v průběhu Chňoupkovy návštěvy, po níž československý velvyslanec ve Španělsku Zdeněk Pisk projednával další cesty představitelů španělského státu. Problematická například byla návštěva ministra kultury, a to kvůli průtahům zapříčiněným vnitropolitickými problémy a změnami v čs. vládě.¹⁹¹

Dle zprávy shrnující výsledky zmiňované návštěvy Chňoupkova hrálo důležitou roli datum jejího konání – těsně po parlamentních volbách. Vláda Adolfa Suáreze posílila ve volbách pozice, což se přes existující pochybnosti nakonec pozitivně projevilo v průběhu návštěvy.¹⁹²

Do Chňoupkových zahraničně-politických aktivit se plně promítl duch československo-sovětské smlouvy z roku 1970. Výsledek se projevil ve formě téměř automatického přizpůsobování směru čs. zahraniční politiky k měnícímu se postoji Sovětů vůči Západu. Svými projevy formou rétoriky détente si Chňoupek v KSC přirozeně nezískal náklonnost neostalinistických dogmatiků jako například Vasil Biľak,¹⁹³ který se svými stoupenci OMPÚV KSC nahlížel na mezinárodní vztahy černobílým prizmatem z počátků studené války. I přes výše uvedené lze jednoznačně konstatovat, že Chňoupkova diplomatická činnost byla velmi pestrá, jelikož během sedmnácti let podnikl více než sedmdesát zahraničních cest. Jejich cílem bylo především zvýšení respektability vůči režimu, ale i posílení osobní prestiže.¹⁹⁴

Relevantní téma k této práci tvoří i Chňoupkova aktivizace vztahů s vyspělými „kapitalistickými“ zeměmi Evropy. Ve většině případů se jednalo o první setkání

¹⁹⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Návštěva na žádost rady španělského ZÚ – Fidel López Alvarez*, 20. března 1979, dokument číslo 012.121/79–5.

¹⁹¹ *Ibid*, *Návštěva na žádost velvyslance – p. Pérez Gomez*, 28. září 1979, dokument číslo 0595/79–5, s. 1.

¹⁹² *Ibid*, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupkova ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 2.

¹⁹³ Představoval antireformní křídlo KSC, neostalinista podporující sovětskou invazi.

¹⁹⁴ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 205–6.

v československé diplomatické historii s představiteli severní, západní a později i jižní Evropy. V roce 1978 navštívil Portugalsko a o rok později Španělsko.¹⁹⁵

Zejména o návštěvě do Španělska se uvažovalo již delší dobu. Chňouпка pozval španělský ministr zahraničních věcí Marcelino Oreja v únoru 1978. Setkání s ministrem se nicméně několikrát z technických důvodů odložilo, a to z plánovaného dubna nebo května roku 1978 na červen,¹⁹⁶ přičemž se reálně uskutečnilo až o rok později.

Předsednictvo ÚV KSČ vyjádřilo souhlas s Chňoupkovou cestou do Španělska¹⁹⁷ a doplnilo jej pozváním španělského ministra a předložením čs. návrhu Deklarace o spolupráci mezi ČSSR a Španělskem. Svým usnesením uložilo ministrovi využít návštěvu k urychlenému dokončení jednání diskutovaných smluv a následnému podpisu některé z nich; jednalo se o kulturní dohodu, dohody o silniční dopravě a zabránění dvojího zdanění. Mezi stanovenými cíli se objevily také obecné formulace o prohloubení vztahů – návštěva by měla „umožnit rozvoj a povýšení dialogu, zahájeného meziministerskými konzultacemi na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí k nejdůležitějším mezinárodním otázkám a rozvoji bilaterálních vztahů“ a dále „přispět k upevnění politického, hospodářského a kulturního postavení ČSSR na celém Iberském poloostrově.“¹⁹⁸ Zpráva k návrhu na uskutečnění návštěvy ministra zahraničních věcí navázala na předchozí výroky týkající se podpory realisticky a progresivně smýšlejících sil v zemi.¹⁹⁹ Reálně se ovšem jednalo pouze o hnutí, jež byla ochotná přistoupit k dialogu s KSČ a neodporovala komunistickému režimu v ČSSR.

Rozebíraná zpráva nicméně pokračovala v duchu propagandy Varšavské smlouvy proti NATO. Zmíněnou podporou určitých skupin vyjadřovala touhu zabránit prohlubování svazků Španělska se Severoatlantickým paktem. K tomuto cíli chtěla využít i skutečnost, že

¹⁹⁵ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 207. Srov. přehled o Chňoupkových cestách v: PETRUF, Pavol.: *Československá zahraniční politika 1945–1992*. Bratislava 2007, s. 268–286.

¹⁹⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Návrh na uskutečnění návštěvy ministra zahr. věcí ČSSR ve Španělsku*, 17. dubna 1978, dokument číslo 013.371, s. 2; „Pro domo“.

¹⁹⁷ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1976–1981, svazek 72 *Usnesení 77. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 5. května 1978 k bodu 8: Návštěva ministra zahraničních věcí s. B. Chňouпка ve Španělsku*, 5. května 1978, dokument číslo P 4110.

¹⁹⁸ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Zpráva k návrhu na uskutečnění návštěvy ministra zahraničních věcí ČSSR ve Španělsku*, 16. května 1978, dokument číslo 013.684/78–5, s. 2.

¹⁹⁹ Ibid.

Madrid bude místem příští schůzky signatářských zemí ZA KBSE.²⁰⁰ Tímto se snažila upozorňovat na dohodu o odzbrojení, ale samotná normalizační vláda v Československu měla značný problém s dohodami KBSE o lidských právech. Pouze využívala ta ujednání, která se jí zrovna hodila.

Záměry stanovené předsednictvem ÚV KSČ považoval Chňoupek za splněné. Návštěvu, jež proběhla ve dnech 6. až 9. března 1979, studovaná zpráva vyhodnotila jako nejvýznamnější politickou akci se Španělskem a rovněž i jako první návštěvu členské země VS. Zpráva zkonstatovala také projednání španělských stanovisek k mezinárodním i bilaterálním otázkám společně s perspektivami dalšího rozvoje styků mezi participujícími stranami.²⁰¹

Výše popsané hodnocení nám víceméně sděluje skutečnost, že jednání probíhala a že už samotná schůzka byla považována za důkaz španělského zájmu na zlepšování vzájemných vztahů. Mimo uzavření dílčích smluv ovšem neměla žádné konkrétní závěry v případě podepsání kulturní dohody (sloužící zpravidla k propagandě) a dohody o mezinárodní silniční dopravě. Dle Chňoupka ale Španělé ocenili předložení návrhu Deklarace o vzájemných vztazích (vycházející ze ZA KBSE) s tím, že návrh bude projednán na příštích meziministerských konzultacích. Španělští představitelé naopak odsouhlasili pravidelné konání meziministerských konzultací a přijali pozvání k cestě ministra zahraničí a předsedy vlády do ČSSR.²⁰²

Zajímavé bylo také přijetí španělským králem Juanem Carlosem I. a předsedou vlády Adolfo Suárezem, kterému při této příležitosti československý ministr zahraničí tlumočil pozvání k návštěvě ČSSR od předsedy vlády Lubomíra Štrougala.²⁰³ Jednalo se jedno z mála setkání s představiteli vládní UCD.

²⁰⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Zpráva k návrhu na uskutečnění návštěvy ministra zahraničních věcí ČSSR ve Španělsku*, 16. května 1978, dokument číslo 013.684/78–5, s. 2.

²⁰¹ Ibid, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 1 a 10. – Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1976–1981, svazek 72 *Usnesení 77. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 5. května 1978 k bodu 8: Návštěva ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 5. května 1978, dokument číslo P 4110.

²⁰² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 3–4.

²⁰³ Ibid, s. 1

1.3.2. Následný vývoj vztahů a koncepce kontaktů se Španělskem

Pobyt ministra Chňoupka ve Španělsku je sice v dokumentaci opakovaně připomínán a považován za velmi úspěšný, nicméně nepřinesl žádné dramatické změny. Čs. strana v roce 1983 konstatovala určitou přetrvávající zdrženlivost, kterou španělští diplomaté v rozhovorech vysvětlili zaneprázdněností nad závažnými problémy v LA a EHS. Koncentrace politiky v těchto oblastech jim prý nedovolila vyšší angažovanost směrem k ZSS.²⁰⁴

Jak zmiňuji dříve v textu, československý velvyslanec ve vztahu Španělska k ZSS sice vnímal zájem o rozvoj styků, nicméně upozorňoval na nepřipravenost španělské strany nejen z technické stánky, ale také z důvodu absence konkrétní koncepce, což vyvolávalo atmosféru tzv. „hluchého prostoru.“²⁰⁵

Detaily přibližuje zpráva *Zaměření čs. zahraniční politiky a hlavních stykových akcí v roce 1982*, jež komentuje trvající nezáměr Španělska o prohloubení spolupráce s ČSSR, projevující se neuskutečněním návštěvy parlamentní delegace ČSSR a setkání ministrů zahraničních věcí (byla realizována později v 80. letech) spolu s dalšími resorty. Nepříznivým tónem konstatuje, že ani konzultace náměstků ministrů zahraničních věcí na takovémto přístupu španělské strany nic nezměnily. Zpráva si všímá rozporu deklinace politických vztahů naproti výměně zboží, která v posledních letech sice rostla, nicméně v roce 1982 poklesla.²⁰⁶ Lze vnímat snahu španělských představitelů o vytvoření dojmu pokračujícího rozvoje, kterému ale nepřikládali příliš velký význam, a tedy se nijak významně nerozvíjel.

Zpráva *Zamerenie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku* zmíněné teze doplňuje o posun zahraniční politiky Španělska doprava a roli UCD, přičemž potvrzuje určitou stagnaci (spíše ji vidí jako etapu ochlazování styků, nikoli jako úplnou stagnaci). Sice nadnáší Chňoupkovu návštěvu z roku 1979 jako vyvrcholení cílů čs. zahraniční politiky, nicméně upozorňuje, že se v tehdejší době nekonala avizovaná

²⁰⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zpráva o vývoji zahraniční politiky Španělska za třetí čtvrtletí 1983*, 11. října 1983, dokument číslo 0579/83, s. 8.

²⁰⁵ Ibid, *Správa o vývoji zahranične-politickej aktivity za prvý štvrtrok 1983*, 30. března, dokument číslo 0527/83, s. 13–14.

²⁰⁶ Ibid, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Vyhodnocení „Zaměření čs. zahraniční politiky a hlavních stykových akcí v roce 1982“*, 25. ledna 1983, dokument číslo 010.353/83–ZPO, s. 8.

reciproční návštěva španělského ministra zahraničních věcí ani nebyla rozvíjena spolupráce zastupitelských sborů. Omezený dialog poskytovaly pouze pravidelné meziministerské konzultace na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí,²⁰⁷ které ale nic neměnily na vzájemném postoji obou výše uvedených politických celků.

Ve zprávě *Zaměření čs. zahraniční politiky a hlavních stykových akcí v roce 1982* popisované v předchozím textu lze cítit nádech stále trvajících propagandy a zostřujícího se třídního boj v celosvětovém měřítku „[...] mezi silami míru a sociálního pokroku na jedné straně a silami agrese a reakce na straně druhé.“²⁰⁸ Lze konstatovat, že snaha nespojovat totalitní systémy ZSS včetně Sovětského svazu s jakoukoli agresí a označit je za „síly míru“ v době, kdy sovětské jednotky bojovaly v Afghánistánu, působí přinejmenším ironicky.

To samé se týká frázi o masách pracujícího lidu, zápasu imperialismu, který odmítá mírové soužití států apod.²⁰⁹ Nabízí se doplnit, že SSSR ve svém tehdejší uskupení tvořil skutečnou koloniální velmoc – přičleněné státy se odtrhly až ve vhodné politické situaci, tedy po rozpadu této struktury v roce 1991.

V konkrétních krocích se zpráva zaměřuje na rozšiřování styků s představiteli „nové moci“ (myšleno PSOE, u které současně počítá s pokračujícími protičeskoslovenskými kampaněmi s účastí čs. emigrantů), a kromě nich nevynechává kontakty s centristickou opozicí a samozřejmě komunistickými stranami a skupinami, které zastávaly pozice marxismu-leninismu v rámci sjednocení komunistického hnutí ve Španělsku.²¹⁰

V praktických důsledcích znamenaly tyto kontakty absenci PCE, se kterou měla ČSSR trvale špatné kontakty, což čs. strana kladla v nemalé míře za vinu eurokomunismu a Carrillovi. Ve skutečnosti se však jednalo o ukončení oficiálních kontaktů kvůli událostem roku 1968.

Dalším konkrétní cíl spočívá (dle zprávy) v důrazu na výměnu delegací nejvyšší úrovně, jakožto aspektu navázání kontaktů s novou španělskou poslaneckou sněmovnou a

²⁰⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Zameranie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 1 a 3.

²⁰⁸ *Ibid*, *Vyhodnocení „Zaměření čs. zahraniční politiky a hlavních stykových akcí v roce 1982“*, 25. ledna 1983, dokument číslo 010.353/83–ZPO, s. 1.

²⁰⁹ *Ibid*.

²¹⁰ *Ibid*, *Zameranie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 6–7.

senátem,²¹¹ což lze doložit například delegací španělského Senátu v lednu 1986²¹² a v srpnu 1988.²¹³

Volání po reciproční návštěvě španělského ministra zahraničí, jenž byl pozván do Československa již při Chňoupkově první návštěvě v roce 1979 a neprijel kvůli komplikované situaci ve vládě, bylo vyslyšeno roku 1984.²¹⁴ Chňoupek se střetl s novým španělským ministrem zahraničí F. Moránem na zakončení Madridské schůzky v září 1983 a znovu v lednu 1984 při zahájení Stockholmské konference, kde Morán přijal pozvání k návštěvě ČSSR.²¹⁵ Následně byl diplomatickou cestou dojednáán termín na 10. a 11. prosince 1984.²¹⁶

Jednání se omezila na výměnu názorů týkajících se mezinárodních problémů, například činnosti NATO, odzbrojení v rámci détente a nedostatečné hospodářské spolupráce. Ve většině témat se představitelé obou zemí spokojili se shrnutím výchozích stanovisek jednotlivých států. ČSSR jako součást VS neměla mnoho možností ovlivňovat globální politická témata. V závěrech zprávy o výsledcích návštěvy Chňoupek již tradičně konstatoval splnění vládou deklarovaných cílů ČSSR. Především šlo o umožnění výměny názorů, objasnění pohledu ČSSR jako člena VS, vyjádření vůle v pokračování politiky détente v duchu spolupráce a upevnění míru. V rámci bilaterálních vztahů Československa a Španělska

²¹¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Zameranie a hlavné úlohy československej zahraničnej politiky voči Španielsku*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 7.

²¹² Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek P156/85, *Usnesení 145. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 4. prosince 1985 k bodu 9: Přijetí oficiální delegace španělského Senátu*, 29. listopadu 1985, dokument číslo P9940/23.

²¹³ *Ibid*, svazek P77/88, *Usnesení 75. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 22. června 1988 k bodu 8: Přijetí oficiální delegace španělského Senátu*, 14. června 1988, dokument číslo P5255/24.

²¹⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňouпка ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 3.

²¹⁵ *Ibid*, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Správa k návrhu na uskutočnenie oficiálnej návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 17. října 1984, dokument číslo 014.901/84–5, s. 2 a 4.– Dostupné také na: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 125, *Správa k návrhu na uskutočnenie oficiálnej návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 17. října 1984, dokument číslo 014.901/84–5, s. 2 a 4.

²¹⁶ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 125, *Uznesenie 122. schôdze Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 28. novembra 1984 k bodu 19: Oficiálna návšteva ministra zahraničných vecí Španielska F. Morána Lópeza v ČSSR*, 28. listopadu 1984, dokument číslo P 7673.

se jednalo jen o letmé konstatování ohledně dalšího rozšíření vzájemné spolupráce v politické, kulturní i hospodářské oblasti.²¹⁷ V podstatě i tato cesta svým průběhem i výsledky kopírovala předchozí návštěvy, a tak nepřinášela mnoho nového. Obecně probíhala jako další jednání sloužící pro výměnu názorů, které mohly být patrné z obecného geopolitického postavení obou účastníků. Jinými slovy můžeme říct, že měla spíše zdvořilostní než praktický smysl.

Co se týče výměny názorů na globální úrovni, Morán dle záznamu kladl důraz na vysvětlení španělských stanovisek týkajících se NATO. Uvedl, že v tehdejších podmínkách musela země mít vztahy s vojenským systémem Západu, avšak vláda se vyjádřila proti vstupu do vojenské části Aliance²¹⁸ a hodlala uspořádat celonárodní referendum v otázce zapojení se do Aliance, případně jiné formy účasti na obraně Evropy.²¹⁹

Slibované referendum o členství v NATO se konalo dne 12. března 1986, což González považoval za jednu z nejhorších chyb během období, kdy byl ve funkci. Existoval základní předpoklad, že se Španělsko nestane součástí vojenské struktury Severoatlantické organizace, zakáže instalace atomových zbraní na španělském území a v neposlední řadě postupně omezí americkou vojenskou přítomnost.²²⁰ Do posledního momentu se nevědělo, jaké budou výsledky tohoto referenda. Více než polovina voličů se rozhodla až během

²¹⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Informácia o priebehu a výsledkoch návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 6. prosince 184, dokument číslo 010.158/85–5, s. 1–7. – Dostupné také na Národní archiv Praha, fond KSC – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 129, *Informácia o priebehu a výsledkoch návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 17. prosince 1984, dokument číslo 016.404/84–5, s. 1–7.

²¹⁸ Od svého vstupu do NATO se Španělsko podílelo na politické části NATO, nikoli však na integrované vojenské struktuře, jak tomu bylo v případě ostatních členů NATO. To mimo jiné znamenalo, že ozbrojené síly zůstaly pod národním velením, ale v případě nouze mohly operovat společně s ostatními silami NATO. Přeloženo z anglického verze: Since its accession to NATO, Spain had been participating in the political side of NATO, but not in the integrated military structure, as was the case for other NATO members. This meant inter alia that the armed forces stayed under national command, but could operate with other NATO forces in an emergency. In: North Atlantic Treaty Organization; *Spain and NATO*. In: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_195140.htm#:~:text=Strategically%20positioned%20between%20the%20Mediterranean,joined%20NATO%20in%20May%201982. [cit. 20. 10. 2022].

²¹⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Informácia o priebehu a výsledkoch návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 6. prosince 184, dokument číslo 010.158/85–5, s. 3.

²²⁰ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 343.

kampaně a den před volbou. Hlasovalo 60 % oprávněných voličů, z toho pouze 52 % bylo pro, zatímco 40 % hlasovalo proti, přičemž 6,5 % odevzdalo prázdné hlasovací lístky.²²¹

Čs. diplomatický aparát lakonicky konstatoval setrvání Španělska v NATO. Dle výsledků referenda a na základě prováděných rozhovorů lze usuzovat, že následné květnové memorandum vyjádřilo souhlas Španělska k integraci i do vojenské části Aliance (dosud byla součástí pouze politické části NATO),²²² což se nakonec nepotvrdilo, do vojenské části bylo Španělsko integrováno až v roce 1999.²²³ Zástupcům československého státu nicméně nebylo jakékoliv rozšiřování NATO „po chuti“ a na mezinárodní scéně jej dlouhodobě odmítali, a to na základě odzbrojení a détente. Zjevně šlo spíše o mocensko-politickou hru dvou znepřátelených bloků, nikoli o reálné mírotvorné odzbrojení či limitaci existujících vojenských sdružení.

Ve stejném roce se konaly všeobecné také volby, jejichž výsledky potvrdily data z průzkumů. Ve volbách roku 1986 se projevila zjevná kontinuita, ale paradoxně nevyvolala dojem pevné konsolidace stranického politického systému. PSOE ztratila o něco více než milion hlasů, ale měla celkem 184 poslanců a ponechala si o 79 míst více než pravice (105 ve srovnání s jejich předchozími 107).²²⁴

V průběhu 80. let 20. století zůstávalo veřejné mínění – 30 až 40 % všech občanů – silně nakloněno socialistické vládě. Gonzálezova popularita zahrnovala ještě větší část elektorátu. Přibližně mezi 46–70 % voličů podporovalo svého premiéra. Ustálená podpora znamenala stabilitu i pro vládu a vážné vnitřní neshody ohledně stranického programu se prozatím neprojevíly.²²⁵

Co se týče dalšího vývoje a následujících voleb, tak navzdory všem prognózám získala socialistická strana absolutní většinu i v roce 1989. Voličská základna PSOE se nadále zmenšovala, strana ztratila asi 800 000 hlasů a celkový počet klesl z 8 900 000 na 8 100 000.

²²¹ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 344.

²²² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zpráva o zahraničně politické aktivitě Španělska ve III. čtvrtletí 1986*, 2. října 1986, dokument číslo 082/86, s. 2.

²²³ Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación; *Spain and NATO*. In: <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/EspanaOTAN.aspx> [cit. 20. 10. 2022].

²²⁴ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 350.

²²⁵ *Ibid.*, s. 349.

I přes tento úpadek však byly tyto hodnoty dostatečné k zajištění 176 křesel.²²⁶ Výsledky voleb byly velice důležité zejména pro budoucí směřování země.

Tussel potvrzuje, že se postupem času změnilo i postavení Španělska na mezinárodní scéně. K významným změnám došlo podle očekávání v bilaterálních dohodách se Spojenými státy. Existovala intence "přetvořit" (což v důsledku znamenalo redukovat) americkou vojenskou přítomnost na španělském území.²²⁷ Tento záměr se projevil podstatným snížením počtu vojenského personálu. Částečně šlo o důsledek protiamerických levicových nálad, které se projeví nápadně chladným obnovením dohod Španělska s USA v roce 1983. Podle Gonzáleze si Američané zvykli „[...] *dělat si ve vztahu ke Španělsku, co se jim zlíbí*," a jejich přítomnost tak musela být v souladu s desetibodovým plánem schváleným Kortesy omezena.²²⁸

V letech 1986–1988 vláda úspěšně vyjednávala o stažení některých jednotek amerického letectva – 72 bojových letadel uzpůsobených nést nukleární zbraně opustilo leteckou základnu v Torrejónu. Španělsku se tedy podařilo dosáhnout stanovených cílů téměř ve stejném okamžiku, kdy padla Berlínská zeď.²²⁹

Jakmile F. Ordóñez nahradil F. Morána na postu ministra zahraničních věcí (v úřadu působil v letech 1985–1992), sladil prováděnou politiku s politikou uskutečňovanou západními státy. Zároveň se snažil využívat možností otevírajících se pro Španělsko na základě unikátního postavení v Alianci. Španělsko se rovněž realizovalo v mezinárodních záležitostech formou podpory kontrolních a mírových operací. Stalo se také v pořadí devátým největším ekonomickým přispěvatelem do OSN a od roku 1988 vysílalo své důstojníky, vojáky nebo bezpečnostní síly do devastovaných a konflikty nejohroženějších částí světa (např. Namibie, Angola, Haiti, Nikaragua, Salvador, Somálsko a bývalá Jugoslávie). Nová tvář Španělska se zcela ztotožnila se zbytkem Evropy. Podobné naladění se projevilo na začátku roku 1991, kdy Irák napadl Kuvajt. Výrazná většina Španělů tehdy podpořila svou

²²⁶ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 350. – Rozsáhlejší informace k volbám viz ESCOBAR, Mercado, Modesto – RIVIÉRE, Jaime – CILLEROS, Roberto: *Los pronósticos electorales con encuestas: Elecciones generales en España (1979-2011)*. Madrid 2014.

²²⁷ Omezení počtu vojsk USA s odmítnutím nukleárních zbraní zmínil i ministr Morán při rozhovorech s představiteli ČSSR v roce 1984. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Informácia o priebehu a výsledkoch návštevy ministra zahraničných vecí Španielska Fernanda Morána Lópeza v ČSSR*, 6. prosince 184, dokument číslo 010.158/85–5, s. 3.

²²⁸ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 356–7.

²²⁹ *Ibid.*, s. 357.

vládu v jejích rozhodnutích, a to zejména díky výjimečným vzdělávacím schopnostem F. Ordóñeze.²³⁰

V opozici k prozápadnímu směřování Španělska a jeho integraci NATO stály země sovětského bloku. V polovině osmdesátých let v jejich prostředí následovalo částečné uvolnění, jež bylo symbolizované nástupem M. Gorbačova. Ten se snažil se o provedení reformy pod hesly „glasnost“ a perestrojka“. V oblasti zahraniční politiky dále usiloval o zavedení „nového politického myšlení“, které již postrádalo leninistické pojetí zahraniční politiky a klasický třídní přístup – tzv. doba gorbačovské modernizace.²³¹

Ve vztahu Východu ke Španělsku zpráva *Informace o plnění zaměření a hlavních úkolů čs. zahraniční politiky vůči Španělsku* vnímá „[...] zájem Španělska všestranně rozšiřovat dialog mezi Východem a Západem,“²³² což dokládá na příkladu návštěvy Gonzáleze v SSSR. V obecných rovinách se zaměřuje na rozvíjení vztahů v politické oblasti, jež měly vygradovat realizaci návštěvy československého předsedy vlády ve Španělsku. Neuskutečnění této návštěvy (ani žádné jiné z plánovaných návštěv na nejvyšší úrovni²³³) je v příslušné dokumentaci vysvětlováno zaneprázdněností španělských vládních představitelů v souvislosti s konáním parlamentních voleb, referenda týkající se setrvání Španělska v NATO a prioritizaci začlenění země do EHS.²³⁴

Na základě výše uvedeného můžeme vnímat dopady těchto vnitropolitických záležitostí na vztahy se zeměmi východního bloku. Současně je třeba brát v potaz, že v roce 1986 španělská vláda neshledávala kontakty s ČSSR jako dostatečně prioritní, nabízela však alternativní postup při neuskutečnění návštěvy předsedy vlády, a to nahrazením návštěvou ministra zahraničních věcí. Tato cesta byla přesunuta na rok 1987, ve kterém se skutečně realizovala, stejně jako návštěva španělského krále v ČSSR.

²³⁰ TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 357.

²³¹ ZBOŘIL, F: *Československá a česká zahraniční politika*, s. 302.

²³² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 267, *Informace o plnění zaměření a hlavních úkolů čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 4. února 1987, dokument číslo 79.095/87–5, s. 2.

²³³ Jako jediné proběhly meziministerské konzultace, kromě nich a již zmíněné cesty předsedy vlády ČSSR byly plánována návštěva československého ministra zahraničního obchodu, delegace španělského Senátu v ČSSR. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 267, *Informace o plnění zaměření a hlavních úkolů čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 4. února 1987, dokument číslo 79.095/87–5, s. 1–3.

²³⁴ Ibid.

Kladně hodnoceny byly také meziministerské konzultace na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí (uskutečnily se v Praze v březnu 1986, kde byla také podepsána nová dohoda o hospodářské a průmyslové spolupráci). Celkově lze tedy zmíněné poznatky shrnout následovně – „přes veškerou snahu“, jen částečné splnění stanovených úkolů.²³⁵ Vzhledem k tomu že úvodním stranám výpisu dominují spíše neuskutečněné či přesunuté akce (v době vydání zprávy), je výrok o částečném splnění celkem blahosklonný.

V dalším zpravodajství roku 1986 se již neobjevilo příliš nových momentů.²³⁶ ZÚ v Madridu se zaměřoval na dosažení pokroku v projednání druhé návštěvy ministra Chňouпка a cesty krále Juana Carlose do ČSSR.²³⁷ Po uskutečnění těchto akcí hodnotil pátý teritoriální odbor FMZV Československo jako nejaktivnější socialistickou zemí ve Španělsku, přičemž za nejvýznamnější akci považoval právě návštěvu československého ministra zahraničních věcí.²³⁸

1.3.3. Diplomatická činnost československých a španělských státních představitelů koncem 80. let

Druhá návštěva Chňouпка ve Španělsku byla potvrzena usnesením předsednictva ÚV KSČ 18. března 1987 a měla prakticky totožné znění jako při prvním provedení – ministr zahraničí měl pozvat svůj španělský protějšek k reciproční cestě do ČSSR a předložit předsednictvu ÚV KSČ informaci o průběhu a výsledcích.²³⁹

Podle Chňoupkovy informační zprávy o návštěvě uskutečněné ve dnech 4. až 6. května 1987 bylo cílem jeho jednání „[...] *prosazovat mírové iniciativy SSSR a ostatních ZSS,*

²³⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 267, *Informace o plnění zaměření a hlavních úkolů čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*, 4. února 1987, dokument číslo 79.095/87–5, s. 2.

²³⁶ Celkově se i propagandistická rétorika mírnila, dokumentace z druhé poloviny 80. let si již nelibuje v plamenných výrocích o třídním boji mezi silami míru a agrese, mezinárodním imperialismu apod., jak je tomu například u zpráv z let 1983.

²³⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zpráva o zahraničně politické aktivitě Španělska ve III. čtvrtletí 1986*, 2. října 1986, dokument číslo 082/86, s. 8.

²³⁸ *Ibid*, *Zpráva o zahraničně politické aktivitě Španělska ve druhém čtvrtletí 1987*, 25. června 1987, dokument číslo 046/87, s. 8.

²³⁹ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 33, *Usnesení k bodu: Návštěva ministra zahraničních věcí ČSSR s. B. Chňouпка ve Španělsku*, 16. března 1987, dokument číslo 010.975/87–5.

*posílit proces uvolňování, bezpečnosti a spolupráce v Evropě a podpořit tendence proti podřizování zahraniční politiky Španělska zájmům USA.*²⁴⁰ Dále kladl důraz na jednání SSSR s USA, Gorbačovovy návrhy, jaderné a konvenční odzbrojení, z hlediska bilaterálních vztahů zintenzivnění vzájemného dialogu, rozvoj vědeckotechnické a ekonomické spolupráce i průmyslové kooperace.

Zprávu čs. ministra zahraničních věcí o uskutečnění této cesty zakončilo nadšené prohlášení, že návštěva: „[...] *napomohla vytvořit dobré politické ovzduší ve vztazích mezi oběma státy a pro uskutečnění cesty španělského královského páru do ČSSR 8.–10. července 1987[...]*“ a dále pokračuje „[...] *úspěšným předstupněm navázání styků na nejvyšší úrovni návštěvou hlavy španělského státu v ČSSR. V rámci vztahů ČSSR se západoevropskými zeměmi se tak španělská relace dostává na jedno z čelných míst.*“²⁴¹

Ačkoliv druhá návštěva čs. ministra zahraničí proběhla za jiné vlády a v odlišném mezinárodním prostředí, v podstatě kopírovala schéma té první. Chňoupek byl přijat králem Juanem Carlosem I., předsedou vlády F. Gonzálezem a samozřejmě ministrem zahraničních věcí Fernándezem Ordóñezem. Ve zmíněných cílech Chňoupkem prohlášených za splněné můžeme identifikovat obecné proklamace o odzbrojení a míru, nicméně již ne tak silné zaměření proti USA. Zprávě nechybí ani prohlášení o významu probírané návštěvy, včetně všech přijetí Chňoupka, která dle jeho názoru vytvořila příznivé předpoklady pro zintenzivnění a vzestupnou linii politického dialogu, který ovšem v mnohém zůstal v již popisovaných obecných konceptech následovaných sovětskou rétorikou.

Celkový pohled na dokumentaci tak působí dojmem, že návštěva v první řadě vytvářela prostor pro výměnu názorů a různých stanovisek obou stran, což inklinovalo k „jednání pro jednání“, u něhož se dá, stejně jako v předchozím případě, konstatovat přispívání k příznivé kontinuitě styků již samotným uskutečněním tohoto cyklu schůzek. I tato návštěva měla konkrétní výsledky (dle mého názoru ne příliš patrné) ve formě podepsání *Smlouvy o právní pomoci, uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských* oběma ministry.²⁴² Chňoupkovy zahraniční návštěvy jakožto stěžejní rys jeho zahraničně-politické aktivity skončily až se završením jeho mandátu.

²⁴⁰ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 38, *Informace o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí ČSSR s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 18. května 1987, dokument číslo 012.178/87–5, s. 1.

²⁴¹ Ibid, s. 7.

²⁴² Ibid, s. 5.

Rétorika podobná zprávám z návštěvy ministra zahraničních věcí se objevovala i nadále. V dokumentech zabývajících se Juanem Carlosem si autoři nemohli odpustit propagandistické poznámky o agresivní politice USA, odzbrojení a přispívání k procesu uvolnění mezinárodního napětí. Objevují se opětovné proklamace o utužování vztahů, přičemž podle přípravného návrhu, návštěvou „[...] bude potvrzena stoupající tendence v rozvoji vzájemných vztahů na vysoké a nejvyšší úrovni a vytvořeny předpoklady pro pokračování a další rozvíjení politického dialogu. Bude příležitostí nejen k širšímu zhodnocení dosavadních kontaktů mezi ČSSR a Španělskem, ale i vyjádření zájmu obou zemí na jejich dalším všestranném prohloubení.“²⁴³

Oficiální návštěva krále se uskutečnila ve dnech 8 až 10. července 1987, a to na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 20. května 1987.²⁴⁴ Jednalo se o první návštěvu hlavy španělského státu v historii Československé socialistické republiky, která se konala při příležitosti 10. výročí obnovení diplomatických styků. Závěry této návštěvy se rovnají předchozím, dříve popisovaným návštěvám Chňoupka ve Španělsku. I tentokrát československý ministr zahraničí deklaroval cíle společenského počínu jako posílení rozvoje vztahů, zintenzivnění politického dialogu, prezentování stanovisek ČSSR a ZSS k mezinárodním otázkám. Samozřejmě zasloužile konstatoval splnění stanovených cílů, přičemž tuto událost hodnotil jako symbolické vyvrcholení desetileté etapy a „[...] dotvoření dobrého ovzduší pro výhodnou spolupráci.“²⁴⁵ Ve stejném duchu se nesl uvítací projev Gustava Husáka ke královskému páru.²⁴⁶

²⁴³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Návrh na uskutečnění oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 19. května 1987, dokument číslo 012.257/87–5, s. 2. – Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 38, *Zpráva k návrhu na uskutečnění oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 18. května 1987, dokument číslo 012.257/87–5, s. 2.

²⁴⁴ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 38, *Usnesení 36. schůze předsednictva ÚV KSČ ze 20. května 1987, k bodu 16: Uskutečnění oficiální návštěvy španělského krále Juana Carlose I. a královny Sofie v Československé socialistické republice*, 20. května 1987, dokument číslo P 2609. – zpráva se nachází v komplementární podobě i v archivu Zamini: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Návrh na uskutečnění oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 19. května 1987, dokument číslo 012.257/87–5, s. 1–4.

²⁴⁵ *Ibid*, *Informace o průběhu a výsledcích oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 21. července 1987, dokument číslo 013.134/87–5, s. 1–5. – Dostupné také na: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 44, *Informace o průběhu a*

Zpráva se jeví jako vágní či obecné prohlášení o spolupráci, výměně stanovisek vedoucích ke spokojenosti všech zúčastněných, kteří ale setrvávají ve výchozích pozicích. Československá politika následovala azimuty stanovené SSSR a Španělsko zůstávalo uvnitř struktur západních států včetně NATO.

Španělský král se dle zprávy zajímal o reformy prováděné v ČSSR (např. ohledně sociálního zabezpečení) a SSSR, jež byly prováděné Gorbačovem. Husák následně hosta informoval o postupném zavádění reformy a zdůraznil, že „[...] cestu, kterou zvolilo současné sovětské vedení, pokládáme i v ČSSR za jedinou možnou pro další výstavbu socialismu.“²⁴⁷ Toto je zajímavý výrok při srovnání s politikou prosazovanou Milošem Jakešem, která se k reformním snahám nestavěla příliš kladně.²⁴⁸

Při vzájemných jednáních konstatovali Juan Carlos I., Husák i Chňoupek tehdejší úroveň politických a kulturních vztahů jako uspokojivou. Neexistovaly otevřené problémy, nicméně za nedostatečnou byla považována hospodářská spolupráce.²⁴⁹ V prohlášení, že v „[...] dialogu s nejvyššími politickými představiteli Španělska bylo též využito k podpoře pokrokových prvků v zahraniční politice španělské vlády [...]“²⁵⁰ se odráží dříve zamýšlené ovlivňování španělské politiky různými prostředky, dá se ovšem více než pochybovat o reálném dopadu těchto rozhovorů při snaze ovlivnit názory španělských státních představitelů.

výsledcích oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR s. B. Chňoupek ve Španělsku, 22. července 1987, dokument číslo 013.134/87-5, s. 1-5.

²⁴⁶ Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1426, *Projev na přivítání španělského krále Juana Carlose I. a královny Sofie a jejich doprovodu*, 8. července 1987, dokument číslo 13369, s. 1-13.

²⁴⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980-89 Španělsko, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 21. července 1987, dokument číslo 013.134/87-5, s. 4.

²⁴⁸ Jakeš se stal novým generálním tajemníkem v roce 1987, což znamenalo zakonzervování režimu a snahu o zabránění změnám v duchu nové politiky prosazované Gorbačovem. Vedení strany se tím přidalo na stranu protigorbačovské opozice v SSSR. I přes tento fakt, sám Gorbačov při své návštěvě ČSSR poněkud upustil od svých modernizačních snah a podpořil Husákův normalizační režim. In: ZBOŘIL, F.: *Československá a česká zahraniční politika*, s.303.

²⁴⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980-89 Španělsko, kart. 1, *Informace o průběhu a výsledcích oficiální návštěvy krále Španělska Juana Carlose I. a královny Sofie v ČSSR*, 21. července 1987, dokument číslo 013.134/87-5, s. 3-4.

²⁵⁰ *Ibid*, s. 5.

Všeobecně lze říct, že přestavbu a restrukturalizaci úřadů během Chňoupkova působení v čele ministerstva zahraničí ukončila nominace Jaromíra Johanese, zkušeného triiapadesátiletého úředníka. V samotném jmenování se částečně odrážela představa vedení vládnoucí KSČ o budoucí roli této části státní správy, neboť sám M. Jakeš se v zahraniční politice velice aktivně angažoval,²⁵¹ a to mnohem rozsáhleji než pouze ve vztahu k „bratrským“ státům. FMZV tak zřejmě mělo fungovat jako ryze výkonný instrument plánů ÚV. Tento záměr potvrzovalo provázání ministerstva s OMP ÚV KSČ z hlediska personální stránky, což se promítlo do nových velvyslaneckých nominací, profesionalizace a zkvalitnění fungování zahraniční služby.²⁵² Jaromír Johannes v ministerském křesle nesetřval příliš dlouho, neměl tedy příliš času a ani prostoru k tomu, aby se více prosadil. Podnikl několik zahraničních cest, reprezentoval ČSSR na závěrečném zasedání vídeňské konference KEBS v lednu 1989 a zúčastnil se XLIV. zasedání VS OSN na podzim téhož roku.²⁵³

Vlastní diplomacie byla prováděna jako realizace politických cílů ÚV KSČ, FMZV zůstávalo pouze instrumentem k výkonu stanovených záměrů. Zřetelným projevem zvolené politiky se stala intenzifikace vztahů (případně jejich obnova) s komunistickými státy, jejichž vlády zavrhovaly jakékoli reformy nebo se jim přinejmenším vyhýbaly.²⁵⁴ Existoval zde zájem vedoucích úředníků ministerstva na zlepšení vztahů se Západem, avšak o zásadní změně relací v rámci východního bloku nemohla být řeč. Přesto musíme brát v potaz, že jednotliví úředníci mohli o těchto změnách uvažovat, pokud si byli vědomi neudržitelnosti tehdejšího stavu. Kromě profesních diplomatů či zmíněných úředníků existovala na MZV klika pracovníků spjatých s V. Biřákem. Výraznější diferenciacie se proto mohla projevit až na přelomu listopadu a prosince 1989, kdy se režim destabilizoval a směřoval ke svému konci.²⁵⁵

Při porovnání všeobecných změn v oblasti španělské politiky vyčnívají události roku 1982, kdy Španělsko vstoupilo do NATO pod vládou UCD a kdy zároveň proběhly volby, ve kterých tato strana radikálně propadla ve prospěch PSOE. Na základě pramenné základny můžeme vyvodit závěr, že i přes proklamovanou snahu o rozšíření španělsko-československých vztahů (čs. zástupci komentovali příznivější atmosféru po ustanovení nové

²⁵¹ O tom svědčí i jeho cesty do zahraničí stručně shrnuté v jeho pamětech: JAKEŠ, Miloš: *Dva roky generálním tajemníkem*. Praha 1998, s. 93–102.

²⁵² DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 226–27.

²⁵³ Ibid, s. 227.

²⁵⁴ Jako v případě NDR, Rumunska.

²⁵⁵ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa*, s. 229.

vlády PSOE) docházelo v roce 1983 spíše k jejich utlumení. Československé straně byla situace vysvětlována „zaměstnaností“ vlády jinými tématy (například ambivalentním přístupem k Severoatlantické alianci, který mátl zahraniční pozorovatele a nakonec vedl k uspořádání referenda v roce 1986). Španělská vláda po jistý čas neshledávala kontakty s ČSSR jako dostatečně prioritní, přestože se podařilo uskutečnit několik návštěv a delegací, které vypovídají o snaze rozvíjet diplomatické vztahy. Československý ministr zahraničních věcí navštívil Španělsko hned dvakrát – v letech 1979 a 1987. V roce 1984 byla naopak uskutečněna reciproční návštěva španělského ministra zahraničí, která byla o tři roky později následovaná návštěvou španělského krále.

2. Informální diplomatické vztahy ČSSR vůči komunistickým hnutím

2.1. Dědictví roku 1968

Komunistický režim Československa přirozeně kladl důraz na shromažďování informací o španělských politických stranách s marxistickým programem, což se kromě socialistů týkalo také komunistických hnutí. To je patrné z množství archivní dokumentace MZV zabývající se tímto tématem. Zacílení na Komunistickou stranu deklaruje dokument „*Pro poradú kolegía ministra ve věci: Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Španělsku*“, kde se přímo uvádí: „*Zvláštní pozornost budeme věnovat vztahům s Komunistickou stranou Španělska [PCE]. Vzájemné styky budeme rozvíjet na základě principů marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu, v duchu závěrů Berlínské konference a ostatních dokumentů mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. [...] Za přísného dodržování základních principů budeme projevovat ochotu k obnovení spolupráce a aktivně usilovat o rozvoj vztahů zaměřených na upevnění jednoty mezinárodního komunistického a dělnického hnutí [...]*.“²⁵⁶

Čs. diplomacie se tak chtěla zaměřovat na PCE, se kterou ovšem neměla oficiální kontakty. Jedním z několika důležitých milníků ve vývoji komunistických hnutí se stal rok 1968, kdy po událostech v Československu došlo k přerušení vztahů s KSČ a v rámci celkového odporu od východního bloku také k fragmentaci PCE zapříčiněné prvním skupinovým vystoupením ze strany (těch, co s okupací ČSSR souhlasili). Z pohledu čs. strany došlo k tomuto rozdělení vzhledem k odklonu od marxismu-leninismu,²⁵⁷ nicméně byl to až důsledek celkové situace a také stanovisko většiny PCE k událostem v ČSSR.

Zpráva o tehdejší situaci má trvalý propagandistický podtón. Nesouhlas s invazí roku 1968 se u členů PCE částečně odsunuje do pozadí, zastírají je pod argumentem přijetí revizionistických idejí,²⁵⁸ případně odmítnutím marxismu-leninismu. „Pravověrné“ soudruhy vyloučené ze strany schvalující invazi naopak vidí jako „zdravé síly“. Přesto právě odmítnutí invaze Varšavské smlouvy jako flagrantního porušení mezinárodního práva a agresivního

²⁵⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Zaměření a hlavní úkoly čs. Zahraniční politiky vůči Španělsku*, 10. června 1977, dokument číslo 014.315/77–5, s. 3.

²⁵⁷ Ibid, kart. 2, *Správa o situácii v komunistickom hnutí v Španielsku*, 13. listopadu 1983, dokument číslo 0589/83, s. 1–6.

²⁵⁸ Označení komunistických „odpadlíků“, kteří se snažili revidovat základy leninské ideologie. Termín používaný komunistickými orgány v převážně záporných konotacích.

ovlivňování komunistických stran bylo důležité pro udržení svébytnosti Komunistické strany Španělska. Okupace Československa vyvolala šok u španělských komunistů, kteří nechtěli schvalovat útočné eskapády Sovětského svazu. V rámci tohoto dění došlo k jisté redefinici strany a neshodám, což vedlo k odchodům a značnému separatismu vedoucímu k celkovému roztržštění komunistických stran a hnutí.

Ke stejným závěrům došlo také čs. zpravodajství, které i přes různé konference a dílčí komuniké konstatovalo bolestné rozpory mezi španělskými komunisty. Nejednotné proudy by se měly primárně soustředit na unifikaci v „[...] *jedinou komunistickou stranu na základě principů marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu*“.²⁵⁹ To byl dlouhodobý sen, kterému se KSČ snažila přizpůsobovat svou politiku vůči komunistickým hnutím ve Španělsku. Tedy buďto vytvoření nové prosovětské komunistické strany, anebo přetvoření PCE, jež by se navrátila pod ideologická křídla Sovětského svazu.

PCE s tímto ale nesouhlasila, generální tajemník PCE Santiago Carrillo totiž neupustil od své politiky. Sjednocení komunistů se ale nebránil, pokud by to ovšem bylo pod patronací PCE: „*Naše činnost ke všem těmto skupinám je objasňovací s cílem předložit jim fakt, že není jiná marxistická alternativa v naší zemi než ta, kterou nabízí PCE.*“²⁶⁰

Další fázi vývoje (rozkladu komunistických hnutí) shledala čs. diplomacie v legalizaci politických stran po smrti Franka. Úpadek strany vyhodnotila následovně: „*Po počátečním nadšení, po legalizaci stran, tato začala veřejně politicky pracovat a uplatňovat svoje revizionistické metody a ideje v praxi. Praktická politika eurokomunismu dokázala neudržitelnost těchto teorií.*“²⁶¹

Čs. orgány se trvale stavěly proti eurokomunismu, a to zejména kvůli odmítání invaze do ČSSR a celkovému postoji vůči Sovětskému svazu.²⁶² Propagandisticky nadnášely zničující vliv Carrillova politického směru a vysvětlovaly jím neúspěchy strany. Je ovšem otázkou, zdali by měla PCE nepřiklánějící se k eurokomunismu větší šanci na úspěch.

²⁵⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *KSČ – situace uvnitř KSČ*, 16. března 1976, dokument číslo 0521/76, s. 1–2.

²⁶⁰ *Ibid.*, s. 4.

²⁶¹ *Po počiatocnom nadšení, po legalizácii strany, táto začala verejne politicky pracovať a uplatňovať svoje revizionistické metódy a ideje v praxi. Praktická politika eurokomunismu dokázala neudržateľnosť týchto teórií.* In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Správa o situácii v komunistickom hnutí v Španielsku*, 13. listopadu 1983, dokument číslo 0589/83, s. 1.

²⁶² Naopak odmítnutí eurokomunismu a přimknutí se k Sovětskému svazu, které nebylo pro španělské komunisty v minulosti benefiční, by nejspíš znamenalo výrazné omezení vlastní politiky.

Marxisticko-leninistické strany prosovětské orientace měly totiž pouze malou pozornost voličské základy.

Po zmíněné legalizaci PCE v roce 1977 strana nadšeně nastoupila do předvolební kampaně,²⁶³ což dočasně utlumilo názorové rozdíly předchozích období. Ve vedení strany sice existovala jednota názorů na politiku eurokomunismu,²⁶⁴ ale současně se projevovaly odlišné postoje k uskutečňování této politiky, a to zejména v otázkách přístupu ke komunistickým stranám ZSS.²⁶⁵ Vztah k zemím v sovětské sféře vlivu se nezlepšoval ani s politikou PCE uplatňovanou v období před volbami roku 1977.

Carillo u volebních odhadů proklamoval „boj za socialismus“, nikoli za ministerský post. Důraz kladl na prosazení socialistických a levicových stran křesťanské demokracie.²⁶⁶ Těmito výroky bohužel nepřímou podporoval kritiku, která se na něj později snesla. Spočívala v tom, že samotný Carillo „údajně“ tímto způsobem pouze přispěl k rozmělnění komunismu do různých socialistických (případně nekomunistických) směrů. Snažil se tím „zjemnit“ komunistickou ideologii a podat ji přijatelnějším způsobem pro španělskou veřejnost. Nicméně tímto krokem spíše začal upadat v očích skalních příznivců místní komunistické strany, zejména v očích východoevropských komunistických stran.

Sám Carrillo ostatně prohlašoval, že PCE je strana se smyslem pro realitu a že jsou „levice s hlavou“. V případě, že by tuto skutečnost bylo možné interpretovat jako umírněnost,

²⁶³ Čs. prognóza staví PCE na třetí místo ve volební žebříčku hled po UCD a PSOE. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Politická zpráva k zahájení volební kampaně ve Španělsku a vývoji situace v KSS*, 25. května 1977, dokument číslo 0546/77, s. 1.

²⁶⁴ Definice eurokomunismu: komunismus zejména západoevropských komunistických stran, který se vyznačoval ochotou dosáhnout moci prostřednictvím koalic a nezávislosti na sovětském vedení; „*Definition of Eurocommunism: the communism especially of western European Communist parties that was marked by a willingness to reach power through coalitions and by independence from Soviet leadership.*“ *Eurocommunism*. In: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Eurocommunism> [cit. 18. 9. 2022].

²⁶⁵ Santiago Carrillo se dlouhodobě řadil ke kritikům SSSR, současně nechtěl striktně přerušovat vztahy s KSSS, což je komentováno například v již rozebírané zprávě. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Politická zpráva k zahájení volební kampaně ve Španělsku a vývoji situace v KSS*, 25. května 1977, dokument číslo 0546/77, s. 5.

²⁶⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *KSS – situace uvnitř KSS*, 16. března 1976, dokument číslo 0521/76, s. 5.

pak se Carillo nebránil označení PCE za umírněnou stranu.²⁶⁷ To byl nečekaný vývoj komunistické strany ve Španělsku, resp. její veřejné předvolební prezentace, s čímž se musela československá diplomacie nějakým způsobem vyrovnat. Umírněná rétorika španělských komunistů totiž nemohla být pro socialistické Československo přijatelná.

Není překvapením, že i v dalším zpravodajství čs. diplomatický aparát pokračoval v záporném postoji vůči umírněné rétorice eurokomunismu. Ani v případě úspěchu ve volbách (zisk 10–12 % hlasů) by nepovažoval politiku PCE za úspěšnou, neboť vyvozoval ten závěr, že mnoho řadových členů přistupovalo k tehdejší politice vedení strany jako k taktice upevnění pozic strany ve španělské společnosti. Naproti tomu volební neúspěch (méně než 8 % hlasů) považoval za projev nedostatečné přitažlivosti pro voliče a krach eurokomunismu,²⁶⁸ který dle celkového pohledu nastíněného v dokumentaci nemohl vyhrát ani v jedné variantě, a tak tvořil základní kámen rozporů mezi PCE a KSČ.

2.2. Postoj KSČ ke komunistickým stranám a hnutím v letech 1977–1984

2.2.1. Konfliktní vztahy s PCE ve druhé polovině 70. let

Jak je uvedeno v předchozí kapitole, PCE ve volbách roku 1977 získala celkem 20 mandátů. Vedení strany podle značné účasti na akcích v rámci předvolební kampaně očekávalo zisk asi 10 % hlasů (reálně získala 9,3 %²⁶⁹). Vzhledem k tomuto výsledku čs. diplomacie konstatovala určité zklamání ve členské základně.²⁷⁰

Objevilo se i upozornění na výrazné průtahy (výsledky nebyly známy ani týden po volbách). Volební komise totiž někdy úmyslně zdržovaly sčítání, což bylo následně použito jako argument pro vysvětlení neúspěchu ve volbách. Ten byl poté vedením strany dále zdůvodňován objektivními příčinami jako volební machinace (a matematické eskamotáže).

²⁶⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Politická zpráva k zahájení kampaně ve Španělsku a vývoji situace v KSČ*, 25. května 1977, dokument číslo 0546/77, s. 4.

²⁶⁸ Ibid, *Předvolební situace ve Španělsku – možnosti KSČ ve volbách*, 9. června 1977, dokument číslo 0548/77, s. 6–7.

²⁶⁹ Pro přehled tabulka celkových výsledků zde: *Results breakdown of the 1977 Spanish general election (Congress)*. In: [https://en.wikipedia.org/wiki/Results_breakdown_of_the_1977_Spanish_general_election_\(Congress\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Results_breakdown_of_the_1977_Spanish_general_election_(Congress)) [cit. 27. 8. 2022].

²⁷⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Španělsko – neoficiální výsledky voleb*, 23. června 1977, dokument číslo 0554/77, s. 6.

Spokojenost vedení vyjadřovalo pouze nad předstižením AP s tím, že PCE byla druhou nejsilnější stranou po PSOE a třetí nejsilnější volební skupinou.²⁷¹

Nedlouho po volbách se objevila kauza Santiaga Carrilla, jež byla pro čs. diplomacii zlomovým okamžikem. Ve zprávě z 30. června 1977 se objevila reakce na článek v *Nové době* kritizující Carrillovu knihu *Eurokomunismus a stát*. ÚV PCE kvalifikoval článek jako útok ne proti Carrillovi, ale celému ÚV. Čs. strana pochopitelně nebyla příznivcem eurokomunismu (viz rozbor Krátkého o eurokomunismu), nicméně přístup k němu a tím i k vedoucímu postavení Carrilla dále ovlivňoval její vztah se SSSR a posléze i ZSS, což se dotýkalo právě politiky ČSSR. V článku jsou rovněž uvedeny i neshody týkající se útoku SSSR proti Carrillovi. Zmíněný článek napadající Carrilla měl ovlivnit diskusi ÚV PCE, což čs. strana považovala za „absurdní“. Autor článku Krátký rovněž předdeslal možný pád generálního tajemníka PCE. Současně konstatoval, že zatím neexistuje osobnost schopná se Carrillovi postavit,²⁷² což byl zajisté správný odhad. Přestože se občas vynořovaly zmínky o možných protikandidátech, Carrillo setrval v pozici generálního tajemníka až do roku 1982, kdy odstoupil kvůli výsledku voleb.

Vývoj v povolebním období přibližuje setkání prvního tajemníka ZÚ ČSSR Pulce s pracovníkem komise pro zahraniční styky ÚV PCE²⁷³ Fernandem de Valenzuelem. Rozhovor proběhl za účelem navázání pracovních kontaktů, předání materiálů k Chartě 77 a pozvání ÚV SSM pro vedení komunistické mládeže Španělska. Úsměvně působil záznam o „odhalení“ pracovníka, se kterým Pulec vůbec komunikoval. Původně se mělo jednat o Jesús Martíneze: „*Po půlhodinovém rozhovoru jsem však zjistil, že jde o Valenzuela, zřejmě asi proto, že se zabývá problematikou ČSSR.*“²⁷⁴ Zpočátku se rozhovor odehrával ve španělštině, ale ani to nebylo nutné: „*Na otázku, zda mají překladatele, se teprve představil a začal hovořit plynou češtinou. Od této chvíle rozhovor pokračoval česky.*“²⁷⁵ Poté, co vyšlo

²⁷¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Španělsko – neoficiální výsledky voleb*, 23. června 1977, dokument číslo 0554/77, s. 1–5.

²⁷² *Ibid.*, *Situace v KSSŠ po uveřejnění článku v sov. časopise „Nová doba“*, 30. června 1977, dokument číslo 0555/77, s. 1–3.

²⁷³ Prameny hovoří o ústředním výboru KSSŠ, ale protože pro Komunistickou stranu Španělska používám španělskou zkratku PCE, kombinace výše zmíněných vychází jako ÚV PCE, kterou používám v textu.

²⁷⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Předání materiálů k Chartě 77, Fernando de Valenzuela*, 24. srpna 1977, dokument číslo 0575/77, s. 1–2.

²⁷⁵ *Ibid.*

najevo, že Valenzuela hovoří česky (jeho manželka byla občankou ČSSR, kde i studovala) žádalo ZÚ o jeho zařazení na černou listinu (ale nikde není uvedeno, co přesně to mělo za důsledek). Při pracovním styku by nebylo možné vyhnout se případnému udělení víza do ČSSR, což by se mohlo promítnout do mezistranických vztahů. Jednání s pro ČSSR nežádoucí osobou dle tehdejších komentářů totiž představovalo problém.²⁷⁶

Vzhledem k výše uvedeným kontaktům s Československem, je zajímavé blíže přiblížit životní osudy tohoto španělského pracovníka. Během svého života pracoval hlavně jako novinář a překladatel, do španělštiny překládal díla Kundery, Hrabala či Jaroslava Haška. Sám Valenzuela říká, že se česky naučil v hospodě od horníků. V 60. letech měl totiž možnost se celý rok připravovat ke studiu na vysoké škole v severočeském Hamru na Jezeře. Svůj příchod do Československa popsal následovně: „*Já jsem žil v té době v Argentině a tam byla v platnosti dohoda, že se každý rok dávalo jednomu Argentinci stipendium na vystudování celé vysoké školy. A k mému velkému překvapení a zděšení mi to dali. Já jsem se dostal do Prahy poprvé v životě, neuměl jsem ani slovo česky, neznal jsem vůbec nikoho a ten den mi bylo 18 let.*“²⁷⁷

O pár let později mohl studovat na Karlově univerzitě – jako poslední žák profesora Jana Patočky. Vyjadřuje se také k normalizačním praktikám v oblasti vysokých škol: „*Vyhodili hodně profesorů z naší katedry. První, koho vyhodili, byl Karel Kosík. Můj drahý přítel Karel Kosík! Patočkovi ještě trošičku počkali, protože mu chybělo strašně málo do penze. Jinak by ho vyhodili okamžitě taky. Prakticky vyhodili všechny nejlepší. Režim prostě chtěl zidiotizovat lidi co nejrychleji, to je jasné.*“²⁷⁸

Valenzuela se rovněž vyjadřoval k politice PCE. Uvědomoval si „sebevražednost“ snahy o výhradně levicovou vládu, od které se odvíjela vůle prezentovat komunismus vstřícněji ke španělské společnosti a s příklonem k eurokomunismu jako jediné alternativě.²⁷⁹

²⁷⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Předání materiálů k Chartě 77, Fernando de Valenzuela*, 24. srpna 1977, dokument číslo 0575/77, s. 1–2.

²⁷⁷ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena: *Španělský novinář překládá Hrabala, Kunderu i Haška*. In: <https://cesky.radio.cz/spanelsky-novinar-preklada-hrabala-kunderu-i-haska-8606601> [cit. 27. 9. 2022].

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Předání materiálů k Chartě 77, Fernando de Valenzuela*, 24. srpna 1977, dokument číslo 0575/77, s. 1–2.

Jakési „rozmělnění“ komunistických tezí a odklon od marxismu-leninismu nebylo něco, s čím by se českoslovenští představitelé snadno smířili.

V následujícím rozhovoru v září roku 1977 se kromě již známých oblastí vnitropolitické situace promítl také vyhraněný postoj KSČ k PCE, při čemž pouze Československo nebylo jako jediné z „rodiny“ ZSS pozváno na stranickou slavnost španělských komunistů. Důvodem byly „nejostřejší“ útoky vedené KSČ proti generálnímu tajemníkovi Carrillovi. Valenzuela navazoval sdělením o „[...] *nepříjemném úkolu informovat Carrilla o dalším útoku uveřejněném v Tribuně jako dopis čtenáře, který způsobí jeho velké rozčilení.*“ Oproti výše uvedenému ovšem kladně hodnotil přetisk článku ze sovětského tisku v Rudém právu (RP) o eurokomunismu a antikomunismu, který zaujímal poněkud mírnější postoj.²⁸⁰

Vzájemné útoky v tisku i na televizních obrazovkách neustávaly a byly evidovány také ostatními stranami, jež komunikovaly s československým ZÚ v Madridu. Například Partido Comunista de los Trabajadores (PCT) se snažila využít těchto konfliktů pro získání sympatií československé strany, a proto ve svém tiskovém orgánu *La voz comunista* kontrovala útoky PCE vlastním článkem o vývoji v ČSSR a zvažovala publikaci dalšího článku v *Mundo Obrero*.²⁸¹

Napjatá atmosféra vzájemných útoků je citelná i ze zprávy Zdeňka Porybného, pařížského zpravodaje Rudého práva (deník a ústřední tiskový orgán KSČ). Porybný navštívil Španělsko za účelem sondáže PCE. Následně informoval o velice ostražitém přístupu k jeho osobě, jelikož i řadoví členové si pravděpodobně byli vědomi chladného vztahu mezi jejich stranou a KSČ „[...] *i když nevědí, že mezi oběma stranami mnoho styků není, vědí o rozporných názorech na situaci u nás a všichni, s nimiž jsem mluvil /několik desítek/ byli na straně politiky vedení KSŠ [PCE] – tj. „demokratického socialismu“.*“²⁸² Za přívětivější přístup považoval smířlivější názor některých respondentů prezentující právo na sebeurčení: „[...] *každá země má specifické podmínky, a každá strana volí jinou politiku*“, vedení strany to však neuznává, a proto „[...] *je nám třeba pomoci kritikou.*“²⁸³

²⁸⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Návštěva na ZÚ – Fernando de Valenzuela*, 20. září 1977, dokument číslo 0587/77, s. 1–2.

²⁸¹ Ibid, kart. 2, *Návštěva pracovníka vedení PCT – Lindón Medina*, 25. ledna 1978, dokument číslo 0516/78, s. 1.

²⁸² Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1424, *Zpráva o situaci ve Španělsku (zpravodaj RP Z. Porybný)*, 27. dubna 1977, dokument číslo 13358, s. 2.

²⁸³ Ibid, s. 11–12.

V následujícím roce se vztah PCE s KSSS i KSČ zhoršil zejména díky tzv. „protičeskoslovenským akcím“, tedy připomínkám událostí roku 1968. Závěry zpráv se shodují v důrazu na koordinaci a vzájemné pomoci včetně poskytování informací ohledně těchto akcí.²⁸⁴ V rámci této kampaně byly uveřejněny články v tisku²⁸⁵ věnující pozornost jednotlivým osobnostem jako Jiří Pelikán, Zdeněk Mlynář, Fratišek Kriegel a další;²⁸⁶ ostatní média (televize a rozhlas) byla zapojena minimálně. Součástí veřejných projevů bylo vyjádření vedení PCE plné solidarity vůči demokratickému socialismu pražského jara. Závěr zprávy konstatuje, že kampaň směřovala především na oblast publicity. K přímým provokacím proti ZÚ ani jeho pracovníkům nedošlo a českoslovenští odpůrci režimu nebyli přijati žádným z představitelů politických stran včetně PCE (rozdíl oproti počátku roku, kdy vedení KS setkání iniciovalo).²⁸⁷ Jaký byl důvod tohoto nepřijetí, přestože Carrillo i PCE vyvíjeli úsilí v této kampani? Československé orgány z toho vyvozovaly mírnou snahu o deeskalaci, jelikož španělští komunisté úmyslně nevěnovali čs. emigrantům tolik pozornosti, jako tomu bylo v dřívějším období.

V připomínkách roku 1968 a celé kampani ovšem Pulec spatřoval určitá pozitiva, konkrétně v diferenciaci komunistických hnutí jako Komunistické strany Španělska VIII. a IX. sjezd²⁸⁸ a Células. Vedení obou těchto entit nakloněných socialistické vládě ČSSR zaslalo

²⁸⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor u příležitosti porady kult. a tisk. přidělců ZÚ ZSS*, 5. července 1978, dokument číslo 0609/78, s. 2. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor na žádost II. taj. ZÚ ZSSR*, 28. srpna 1978, dokument číslo 0635/78, s. 1.

²⁸⁵ Například tento CEMBRERO, Ignacio: *Eurocommunism Finds Its Inspiration in Prague's Spring*. Interview with Jiří Pelikán, Mlynář, Antonín Liehm and Eduard Goldstuecker on the occasion of the 10th anniversary of Prague Spring, JPRS, Oct 1978. First published in *Diario 16*, Madrid, 7 Aug 1978.

²⁸⁶ Zmíněni jsou také Artur London, Eduard Goldstücker, František Janouch a Antonín Jaroslav Liehm. Zde je vhodné vzpomenout i osobní vztah který měl Artur London s Carrillem, jak popisuje publikace MORÁN, Gregorio: *Miseria y grandeza del Partido Comunista de España (1939-1985)*. Madrid 2017, s. 448.

²⁸⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Souhrnná zpráva k nepřátelským akcím u příležitosti 10. výročí internacionální pomoci*, 13. září 1978, dokument číslo 0642/78, s. 1–4.

²⁸⁸ Španělský název El Partido Comunista de España (VIII y IX Congresos), byla to strana odštěpená od PCE, dále v textu budu používat zkratku českého překladu používaného v pramenech: KSŠ VIII. a IX. sjezd, pro rozlišení od Komunistické strany Španělska pod vedením Carrilla – PCE. Tato strana představovala (jak název napovídá) jednu ze stran, které se z PCE odtrhly kvůli nesouhlasu s vedením v době, kdy Carrillo zastával post generálního tajemníka. Hlavní rozpor tkvěl v nesouhlasu s odsouzením invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa ze strany vedení PCE. Strana vznikala v letech 1968–1969 po vystoupení několika vůdců PCE

pozdravné dopisy a vyjádření naprosté solidarity vůči KSČ.²⁸⁹ Dlouhodobě prosazovaná taktika prohlubování rozporů s PCE a podpora okrajových komunistických hnutí tak tímto měla alespoň vizuální efekt, ačkoli vše směřovalo k naprosté destabilizaci strany.

Rozepře KSČ s PCE měly své dopady i v následujícím období (po volbách v roce 1979) kdy PCE uplatňovala diferenciatní politiku k různým socialistickým zemím. Zatímco velmi blízké styky měla s KS Rumunska a Jugoslávie, reálný socialismus KSSS zůstával pod otevřenou kritikou Španělů, stejně jako sovětský hegemonismus. Další důvod rozporů tvořilo uplatňování marxisticko-leninistické politiky v kontrastu s eurokomunismem uplatňovaným PCE. Navzdory neutuchající snaze „ortodoxních eurokomunistů“ útočit na SSSR (i Československo) při jakékoli příležitosti si PCE nemohla dovolit přerušit styky se sověty hlavně z mezinárodních důvodů (dedukce Školouta).²⁹⁰

Existovala také výměna delegací, kterou Sověti hodnotili pozitivně, stejně jako změnu vztahu Carrilla ke KSSS, ve společných diskusích se však blíže neprojednávaly problematické otázky.²⁹¹ Podle zprávy velvyslance v SSSR Jana Havelky,²⁹² která s poněkud černobílým viděním a zjednodušujícím tónem hovoří o situaci PCE, Carrillo po zveřejnění článku v Nové době změnil taktiku. Od útočného postoje přikročil k uspořádání vztahů s KSSS, k přerušení polemiky a dokonce i k cestě do Moskvy. Přestože došlo k pozvání delegace PCE představiteli KSSS, autor soudí, že „[...] soudruzi by byli nejradši, kdyby do Moskvy nejezdil

(například Agustín Gómez a Eduardo García – ten se stal generálním tajemníkem strany) na obranu SSSR a jejich následném vyloučení z PCE. In: JIMÉNEZ, Vera, Fernando: *La diáspora comunista en España*. Historia Actual Online, 20, 2009, s. 41.

²⁸⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Souhrnná zpráva k nepřátelským akcím u příležitosti 10. výročí internacionální pomoci*, 13. září 1978, dokument číslo 0642/78, s. 4.

²⁹⁰ Za mezinárodní důvody zabráňující přerušeni kontaktů španělských komunistů se Sověty označuje autor mírovou snahu SSSR v oblasti uvolnění napětí v Evropě a odzbrojení, která mají dle autora širokou mezinárodní podporu a ani eurokomunisté ji nemohou popřít. Jedná se o zjevně ideologický výrok, mírové snahy SSSR by neměly být přeceňovány.

²⁹¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, *Správa o situaci v KSŠ a jej politice po volbách v r. 1979*, 28. prosince 1979, dokument číslo 0638/79, s. 9–13.

²⁹² Post velvyslance ČSSR v Sovětském svazu zastával v letech 1972–1978. Ve své zprávě vychází z poznatků B. V. Percova, pracovníka ÚV KSSS a celkově vyjadřuje názor shodný se sovětským přístupem, např. o podpoře minoritních komunistických stran, kritice Carrilla apod.

[...]“²⁹³ ale nemohou mu to zakázat. Výchozí je v této situaci snaha co nejvíce ovlivňovat Carrilla, aby změnil své názory (a nejlépe odstoupil ze své funkce), jak to dle autora učinil na příkladu amerických základů.²⁹⁴ Nicméně ke KSČ měla PCE nadále negativní vztah.²⁹⁵

Zmíněná diferenciatní politika PCE se tedy zřetelně projevovala záporným vztahem s KSČ, se kterou Španělé odmítli prohlubovat styky. To se ale netýkalo například Německé demokratické republiky (NDR), se kterou měli, jak uvádí první tajemníkem ZÚ NDR, vztahy velmi dobré.²⁹⁶ Maďarský velvyslanec zmiňuje snahu členů PCE o rozvoj styků alespoň s některými z KS ZSS, za účelem vymanění se z „izolace“. Tvrzení dokládá vyjádřením Carrilla, který na společenském podniku ZÚ hodnotil maďarskou politiku lépe než v případě ostatních KS socialistických zemí.²⁹⁷

V roce 1979 vnímal velvyslanec ZÚ SSSR zeslabení útoků proti komunistickým stranám ZSS (včetně KSČ).²⁹⁸ Současně pokládal za správnou iniciativu KSČ k normalizaci styků s PCE (v rámci níž byl ministr Chňoupek pozván do Madridu), přestože zatím nepřinesla výsledky.²⁹⁹

Pozvání do Madridu sice československý ministr zahraničí využil, ovšem i zde se promítl špatný vztah s PCE v tomto období. Na čs. recepci byli pozváni i představitelé této komunistické strany, nikdo z nich (kromě jednoho člena ÚV reprezentujícího odbory) se však na ni nedostavil. Výše uvedené pozvání se rovněž neobjevilo ani v dobovém tisku PCE, tudíž

²⁹³ Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1425, *Zpráva o situaci v Komunistické straně Španělska*, 10. října 1977, dokument číslo 01227/77, s. 15.

²⁹⁴ Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1425, *Zpráva o situaci v Komunistické straně Španělska*, 10. října 1977, dokument číslo 01227/77, s. 15.

²⁹⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, *Správa o situaci v KSČ a jej politice po volbách v r. 1979*, 28. prosince 1979, dokument číslo 0638/79, s. 9–13.

²⁹⁶ A to i přes dílčí kritické připomínky ohledně porušování lidských práv v NDR. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor na žádost ZÚ NDR – F. Hecker*, 20. listopadu 1979, dokument číslo 0624/79, s. 1–2.

²⁹⁷ *Ibid*, *Rozhovor na žádost s. velvyslance Piska – Laszlo Kineses*, 17. října 1979, dokument číslo 0606/79, s. 1–2.

²⁹⁸ V oblasti sovětsko-španělských vztahů můžeme pozorovat opět určité zlepšování, kdy se při své oficiální návštěvě Španělska (vůbec první v celé historii SSSR) 19. – 21. listopadu 1979 sovětský ministr zahraničních věcí Gromyko setkal s Carrillem, který ho informoval o vnitropolitické situaci. In: *Ibid*, *Rozhovor u příležitosti spojenecké porady titulářů*, 23. listopadu 1979, dokument číslo 0625/79, s. 3–5.

²⁹⁹ *Ibid*, *Rozhovor na vlastní žádost – Jurij Dubibin*, 3. ledna 1979, dokument číslo 0510/79, s. 1–2.

mu nebyla věnována příliš velká pozornost.³⁰⁰ Při těchto příležitostech byl patrný paradoxní kontrast zhoršujícího se vztahu KSČ s PCE oproti stále se zlepšujícím kontaktům ČSSR a Španělska. Situace dokazuje, že Československo upřednostňovalo pragmatickou cestu formálních kontaktů s představiteli Španělska, naproti upozadované PCE. Jiná situace panovala v řadách menších a okrajových komunistických stran.

V témže roce, kdy se uskutečnila Chňoupkova návštěva, podal redaktor RP Porybný další zprávu ze svých rozhovorů se členy komunistického hnutí – tentokrát byl dle svých slov přijat velmi slušně a z novinářského hlediska neměl se styky žádné problémy.³⁰¹ Podle zprostředkovaných názorů respondentů to byla vhodná doba pro obnovení dobrých vztahů mezi KSČ a PCE, bohužel jim bránila podpora „rozkolnických skupinek“ Lístera (PCOE – Partido Comunista Obrero Español) a Garcíi (KSS VIII. a IX. sjezd).³⁰² Predikce zhoršení vztahu KSČ a PCE při podpoře menších komunistických hnutí byla zcela odůvodněná a komentovaná také členy PCE.

Ve stejném znění se nesl výrok sovětského velvyslance Bogomolova z roku 1978: „*Za příčinu našich špatných vztahů vedení KSS [PCE] označilo naši podporu Lísterovi a KS VIII. a IX. sjezdu.*“³⁰³

Československý ZÚ v Madridu si všímal nervozity v PCE vyplývající ze styků, které má KSČ ostatními komunistickými stranami (propagovanými v jejich tisku), a proto

³⁰⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 1, *Informe o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí s. B. Chňoupka ve Španělsku*, 12. března 1979, dokument číslo 011.828/79–5, s. 9–11.

³⁰¹ Porybného při jeho první cestě do Španělska čekali značné nepříjemnosti. ZÚ v Madridu v tomto kontextu připomínal povinnost cestovatelů neprodleně informovat o problémech se španělskými úřady – byla to reakce na zadržení výše zmíněného dopisovatele RP. Pracovníci ZÚ se domnívali, že šlo o reciproční akci po zadržení španělského novináře Vicente Romera v Praze. O obou zatčeních se ZÚ dozvěděl z tisku, nikoli z oficiálních zpráv. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Španělsko – plnění ZA KBSE*, 14. dubna 1977, dokument číslo 0530/77, s. 8.

³⁰² Národní archiv Praha, fond A ÚV KSČ – Gustav Husák, kart.1427, *Rozhovor redaktora RP Z. Porybného s představiteli KS Španělska*, 11. května 1979, dokument číslo 13376, s. 2.

³⁰³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Porada velvyslanců ZÚ ZSS na ZÚ SSSR*, 21. února 1978, dokument číslo 0539/78, s. 1. – Bogomolov později doplnil, že „[...] je paradoxní, že SSSR má lepší vztahy s buržoazní španělskou vládou než s vedením KSS“. In: Ibid, *Záznam z rozhovoru s velvyslance*, 17. ledna 1978, dokument číslo 0510/78, s. 2. – Naproti tomu Bulharsko oficiálně udržovalo vztahy s KSS, přičemž jeho zástupci byli rozhodnutí k přerušení jakékoliv další polemiky s KSS. In: Ibid, *Rozhovor u příležitosti zdvorilostnej návštěvy II. taj. ZÚ BLR*, 11. ledna 1978, dokument číslo 0508/78, s. 1.

doporučoval udržovat a rozšiřovat styky s PCT i KSŠ VIII. a IX. sjezd. V podpoře sjednocovacího procesu těchto stran spatřoval možnost ovlivnit rovnováhu sil v komunistickém hnutí ve Španělsku.³⁰⁴ Pravdou zůstává, že i přes jejich eventuální sjednocení by tyto strany neměly velkou naději na překonání pozic PCE. Jisté destabilizace této strany však určitě dosáhnout mohly.

Rozhovor s prvním tajemníkem ZÚ NDR objasňuje změnu v postoji k PCE a od ní odštěpenými KS, které dosud KSČ nepodporovala. M. Školout vysvětluje, že po dlouhém období, kdy se českoslovenští komunisté snažili ustanovit oficiální kontakty s PCE, byla tato snaha Carrillovým vedením odmítnuta.³⁰⁵ Následně se uskutečnila cesta tří čelních představitelů – Lístera (PCOE), Tuya (PCT) a Garcíi (KSŠ) na VIII. a IX. sjezd do Prahy. Můžeme dedukovat postupný vývoj jednání s československými zástupci. Přestože jejich snaha o obnovení dobrých vztahů s PCE neuspěla, nebránili se bližším kontaktům s okrajovými komunistickými hnutími (v dokumentu je sice zmíněno, že pozvání neinicioval ÚV KSČ, nicméně jejich návštěvy využil k účelovému získání informací o situaci v komunistických hnutích).

Čs. diplomatický aparát se snažil ve svém boji proti Carrillovi a vedení PCE o podporu názorů odporujících eurokomunismus jednak uvnitř PCE (za účelem stranu „převychovat“, případně jí rozdělit na menší politické subjekty), jednak mimo ni – proto pozornost menšinovým komunistickým stranám.

Monitorování celkové situace bylo z hlediska kontaktů s popisovanou Komunistickou stranou důležité. Pokud by se změnila nálada a vztah členské základny vůči Carrillovi a tehdejšímu vedení, mohl by být celý ÚV vyměněn, což by otevřelo cestu pro eliminaci východním blokem nenáviděného eurokomunismu. Z úhlu pohledu československých komunistů by se tímto PCE stala mnohem akceptovatelnější. Z praktického hlediska by se umocněním vnitřních rozporů mohla strana destabilizovat (případně fragmentovat), čímž by byla náchylnější pro vnější ovlivňování – příležitost, kterou by si KS východního bloku nemohly nechat ujít.

Španělští komunisté se důvodně obávali potenciálních vnějších útoků za účelem destabilizace strany, popřípadě změny vnitrostranických poměrů. Uvědomovali si, že je to

³⁰⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, *Správa o situaci v KSŠ a jej politike po volbách v r. 1979*, 28. prosince 1979, dokument číslo 0638/79, s. 9–13.

³⁰⁵ Ibid, kart. 2, *Rozhovor na žádost ZÚ NDR – F. Hecker*, 20. listopadu 1979, dokument číslo 0624/79, s. 1.

standardní politika Sovětského svazu (ostatně i v dnešní době můžeme spatřovat podobné případy), proto ostře vystupovali proti oficiální propagandě východního bloku a snažili se minimalizovat intervence do vlastní KS, ke kterým již v té době reálně docházelo.

Na poškození přímými zásahy do vnitřních záležitostí Komunistické strany Španělska ze strany sovětských diplomatů poukazoval syn generálního tajemníka Carrilla (stejného jména) – stranicky aktivní ředitel firmy Rodeste. Konflikty v podobě rozkolů v organizacích PCE ve městech a provinciích (konkrétně jmenuje Asturii) dával do přímé souvislosti s těmito intervencemi. Obchodní rada Bohuslav Lukaj proto požadoval okamžité informování sovětských soudruhů.³⁰⁶

Sovětské intervence zaznamenal i Porybný při rozhovoru s Antoniem Palomaresem, členem stále komise výkonného výboru PCE: „*Naše vztahy s KSSS jsou však ovlivněny tím, že KSSS se v minulosti snažila několikrát KSS [PCE] rozbít a vnutit jí jiné vedení v domnění, že je slabá.*“³⁰⁷ I z tohoto důvodu bylo důležité připomenout Sovětským svazem zinscenovanou invazi do Československa. Španělští komunisté z řad PCE chápali tehdejší mocenskopolitický tah Varšavské smlouvy, jíž bylo ČSSR součástí, vnímali také flagrantní narušení mezinárodního práva vojenskou okupací a intervencí do suverenity jiného státu i komunistické strany. Tento názor však nesdíleli všichni komunisté ve Španělsku, a tak události roku 1968 nadále rozdělovaly komunistické hnutí.

Z pramenné základny jednoznačně vyplývá Carrillův strach ze vzniku frakcí uvnitř PCE, nicméně následný vývoj a některé komentáře (např. funkcionáře Células Satuého) naopak poukazují na snahu odlišné názory vyčlenit a izolovat – takto izolovaní komunisté by pak měli odejít a vytvořit samostatné strany, nevýznamné z hlediska globální španělské politiky. Právě s takovými stranami poté mohla udržovat kontakt (nebo je naopak ignorovat) KSC, jelikož se vztah s PCE nelepšil. KSC se tak otevírala možnost takticky manévrovat mezi jednotlivými stranami, čímž zjišťovala jejich postoje a spolu s jejich podporou se snažila vyvíjet určitý tlak na PCE.

Odchod komunistů z PCE pozvolna pokračoval průběhem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let. Rozčarování mnoha militantních členů z výsledků transformace, obvinění

³⁰⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor u oběda – Firma Rodeste, Carrillo (syn gen. taj. PCE)*, 17. dubna 1978, dokument číslo 0565/78, s. 1–2.

³⁰⁷ Národní archiv Praha, fond A ÚV KSC – Gustav Husák, kart.1427, *Rozhovor redaktora RP Z. Porybného s představiteli KS Španělska*, 11. května 1979, dokument číslo 13376, s. 2.

vedení strany z ideologického odzbrojení PCE, což ji organicky oslabilo a zabránilo demokratičtějšímu řešení Frankovy diktatury, odklon od SSSR, který se upevnil odsouzením sovětské intervence v Afghánistánu v roce 1978 a konečně volební debakl v roce 1982, byly faktory, které podpořily odliv radikálnějších militantů. Ti v letech 1978–1984 skutečně zakládali nové strany nebo autonomní hnutí.³⁰⁸

2.2.2. Minoritní komunistická hnutí a jejich přístup ke KSČ

V návaznosti na utváření nových stran odštěpujících se od PCE, se nabízí analýza reflexe těchto proudů ze strany československé diplomacie – zdali je přehlížela v rámci obnovení vztahu s PCE, nebo je nějakým způsobem akceptovala a navazovala s nimi kontakty.

Při komunikaci s minoritními stranami se československá strana opírala o doporučení ZÚ SSSR z roku 1978. Podle něj KSSS nezachovávala žádné oficiální styky s ostatními komunistickými stranami (odštěpených od PCE), využívající rozpory mezi PCE a KS v zemích východního bloku za účelem získání oficiální podpory. Sověti nedoporučovali „[...] *udržovat styky s těmito stranami, protože tím se páli všechny mosty 'pro zlepšení styků s PCE v budoucnosti. Tyto komunistické strany nemají ve španělském politickém životě žádnou budoucnost.*“³⁰⁹

I přes doporučení nepodporovat komunistické hnutí ze strany SSSR Československo takové kroky podniklo a nadále udržovalo dílčí kontakty. V následných rozhovorech si například Eduardo García stěžoval na ochlazení vztahu s KSČ. Chápal to sice jako důsledek Carrillovy politiky, nicméně se pozastavoval nad přístupem KSČ k jeho straně. García měl zájem alespoň prostřednictvím neoficiálního kontaktu informovat o „skutečném“ vývoji ve Španělsku. Uvedl případ, kdy poslal do ČSSR svého spolupracovníka s dopisem pro KSČ, ale tento pracovník nebyl nikým přijat. Stejně tak ze strany KSS (VIII. a IX. sjezd) nebylo příliš pozitivně vnímáno, že jí představitelé ČSSR nevyjádřili v žádném směru podporu; zvláště v době, kdy PCE soustavně útočila na KSČ.³¹⁰ Tato zjevná ignorace dokládá přehlížení snahy

³⁰⁸ JIMÉNEZ, Vera, Fernando: *La diáspora comunista en España*. Historia Actual Online, 20, 2009, s. 43.

³⁰⁹ „[...] *udržovať styky s týmito stranami, pretože tým sa ,páliavšetky mosty' prezlepšeniestykov s KSS v budúcnosti. Tieto komunistické strany nemajú v španielskom politickom živote žiadnu budúcnosť.*“ In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Ivanov*, 21. listopadu 1978, dokument číslo 0669/78, s. 2.

³¹⁰ Konkrétně zmiňují například formu pozdravu od organizace protifašistických bojovníků. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2,

o zintenzivnění kontaktů představiteli ČSSR, a tudíž následování sovětského doporučení. Určitá forma komunikace probíhala, ovšem za absence výrazného prohloubení vztahů.

Představitelé Komunistické strany VIII. a IX. sjezd (Manso a García) se jednoznačně postavili na stranu tehdejší československé vlády provádějící normalizaci. Vyjadřovali odsouzení protičeskoslovenské kampaně 10. výročí „internacionální pomoci“ (již popisovaného vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa a následnou okupaci), solidaritu s KSČ a plnou identifikaci s ní i s politikou ZSS.³¹¹

Manso se rovněž ostře ohradil vůči Carrillovi. Podle něj se vedení PCE „dostalo do služeb španělské buržoazie a imperialismu a je dnes nástrojem nejhorších nepřátel dělnické třídy.“³¹² Těmito výroky lze reprezentovat nejen vyostřování vztahů KSŠ VIII. a IX. sjezd a PCE, ale také větší ztotožnění a sebeidentifikaci s KSČ. Šlo o snahu získání jakékoli podpory od ZSS, kde se KSŠ VIII. a IX. sjezd snažila pro československé komunisty příznivou rétorikou přitáhnout jejich náklonnost a touto argumentační rovinou se logicky dostala do sporu s PCE, proti které se vyhranila v rámci souhlasu s postojem KSČ.

Během rozhovorů byla diskutována otázka skupiny československých emigrantů pobývajících ve Španělsku. Manso o nich neměl žádné informace, ale domníval se, že iniciativa vycházela od Carrilla a PCE.³¹³ García poté kontakty Carrilla s představiteli pražského jara využíval jako argument k získání alespoň nepřímé podpory od KSČ. Částečnou podporou by se vytvořila „taktická protiváha“ kontrující vztahy Carrilla s disidenty. García zároveň mírnil vyznění svých požadavků předpokladem, že pokud by čs. strana měla obavy z Carrillovy reakce, tak ta by nemohla být horší než dosavadní výpady proti ČSSR.³¹⁴ Generální tajemník KSŠ VIII. a IX. sjezd se proto snažil vyargumentovat jakýkoli ústupek či projev dobrého

Návštěva a seznámení s gen. taj. KSŠ VIII. a IX. sjezd Eduardo Garcíou, 23. května 1978, dokument číslo 0587/78, s. 1.

³¹¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Eduardo García, Pedro Manso*, 29. srpna 1978, dokument číslo 0637/78, s. 1–2. – Ibid, *Rozhovor – Pedro Manso*, 28. srpna 1978, dokument číslo 0636/78, s. 1.

³¹² Ibid, s. 1–2.

³¹³ Ibid, *Rozhovor – Eduardo García, Pedro Manso*, 29. srpna 1978, dokument číslo 0637/78, s. 2. – Károly Henczi, *druhý* tajemník ZÚ Maďarska se naproti tomu domnívá, že iniciátorem pozvání (jmenuje Mlynáře a Pelikána) byl Azcarate. In: Ibid, *Rozhovor u příležitosti zdvorilostnej návštěvy II. taj. ZÚ MLR na našem ZÚ*, 27. ledna 1978, dokument číslo 0518/78, s. 1.

³¹⁴ Ibid, *Rozhovor – Pedro Manso*, 28. srpna 1978, dokument číslo 0636/78, s. 1.

gesta. Čs. představitelé v této době neměli zájem na další eskalaci rozporů s PCE, a proto se KSS VIII. a IX. sjezd žádné výrazné podpory nedočkala.

Kromě již zmíněné činnosti čs. emigrantů se opakovaně objevovaly otázky ohledně jejich shromáždění v Barceloně, o kterých Španělé rovněž nic nevěděli.³¹⁵ Českoslovenští občané utíkající před politickou perzekucí v ČSSR se zajisté vyskytli v obtížné situaci a uvítali by pozornost ze zahraničí i přes nevíli čs. vlády. Nicméně ani tato pomoc zjevně nebyla nezištná. PCE využívalo medializaci jako prostředek nátlaku a propagandistického boje s KSČ, kdy úmyslně připomínala invazi do Československa roku 1968 a právě odpůrci režimu se jí hodili pro podpoření těchto tezí. Jakmile se vztahy s KSČ začaly zlepšit, pozornosti vůči disidentům ubývalo. Z hlediska ideologie se jednalo také o logické postavení Carrilla, který využíval invazi jako upozornění na protiprávní intervenci do záležitostí jiného státu i jeho KS, čímž se stavil do opozice ovlivňování ze strany Sovětů, ostatně i s tímto měla PCE bohaté zkušenosti z minulosti.

Vliv československých emigrantů se v PCE zjevně odrážel v podobě španělské informovanosti a rezistenci vůči oficiální čs. propagandě. Jistý odpor se projevoval ve výše rozebíraném špatném vztahu s popisovanou komunistickou stranou. Českoslovenští zástupci se ale postupem času začali více přiklánět k názoru „bratrských stran“ doporučujícím trvalou spolupráci PCE, a proto přemýšleli, jakým způsobem zlepšit vztah s PCE. Obnovení dobrých styků by dle jejich názoru umožnilo poskytnutí objektivnějších informací členské základy španělských komunistů o skutečné politice a situaci v KSČ a ČSSR, tzv. paralyzované „jednostranným pohledem“ ze strany emigrantů a disidentů.³¹⁶ Poskytování „objektivnějších“ informací je samozřejmě myšleno jako lepší zprostředkování propagandy normalizační vlády ČSSR. Emigranti pravděpodobně dodávali pravdivější informace skrze své vlastní zkušenosti, a proto měla PCE tak negativní vztah ke KSČ. Volání po zvážení, čím by šlo zlepšit tyto nahnuté vztahy, se jeví jako banální – pro jejich zlepšení by stačilo neeskalovat útoky v tisku (pakliže zhodnotíme nemožnost návratu k reformám KS v době pražského jara, jemuž bránila přítomnost vojsk Varšavské smlouvy), případně pokud se na problém podíváme z optiky československé diplomacie, tak přerušit kontakty s konkurenčními komunistickými skupinami ve Španělsku.

³¹⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Eduardo García, Nikola Popov*, 23. května 1978, dokument číslo 0587/78, s. 1.

³¹⁶ *Ibid*, *Správa o IX. zjazde KSS*, 26. dubna 1978, dokument číslo 0569/78, s. 14.

S těmito komunistickými hnutími ale čs. zástupci nadále vedli rozhovory. Představitelé KSSŠ VIII. a IX. sjezd československý ZÚ v roce 1978 shodně informovaly o probíhající snaze ve sjednocovacím procesu v rámci menších komunistických hnutí. Konkrétně se jednalo o PCT a skupiny Células, jež vnímaly v rámci struktury Carrillovy PCE. Tato uskupení se ve vzájemných jednáních snažila najít shodu i přes dílčí názorové odlišnosti.³¹⁷ V následujícím roce se všechny tři skupiny (dle Mansa „základní“ – KSSŠ VIII. a IX. sjezd, Células a PCT) dohodly na spolupráci v předvolební kampani a společném postupu ve volbách.³¹⁸

V dokumentaci zaměřující se na rozhovory s jednou z těchto stran – PCT, si lze povšimnout tendencí směřujících ke zvýšení prestiže této strany, kdy se její zástupce pokoušeli vyjednat schůzku s čs. velvyslancem. Zprvu mu nebylo vyhověno s argumentem přílišného zatížení velvyslance protokolárními návštěvami vedoucích diplomatických misí. Teprve po těchto obligatorních návštěvách mohly proběhnout rozhovory s představiteli politických stran zastoupených v parlamentu – ani do této kategorie PCT nespadala.³¹⁹ V rámci deklarované prioritizace stran zástupci čs. diplomacie přistupovali k PCT jako k okrajovému hnutí, jež bylo až na posledním místě. Přestože oficiální schůzka s velvyslancem nebyla zprvu vhodná, Pulec Medinovi navrhl neformální setkání. Jak můžeme soudit z data setkání (23. listopadu 1977) a protokolárního složení uváděného v záznamu, velvyslanec zástupce PCT skutečně přijal zhruba o týden později. Jednání s PCT se ze strany čs. představitelů jeví jako důkaz pragmatického upřednostňování nejprve parlamentních stran, jemuž předcházela komunikace po oficiální linii (tedy s vládními představiteli).

Skromné možnosti strany vedly její představitele k domáhání se internacionální pomoci KS států východního bloku. Od ČSSR žádali pomoc především prostřednictvím společných diskuzí a porad, ze kterých bylo možné čerpat názory a zkušenosti. Dále žádali

³¹⁷ Tento trend pokračoval i v následujícím roce, kdy Líster odmítl spolupráci na předvolební kampani. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Pedro Manso, Melendo Alosno – Magadán*, 3. ledna 1978, dokument číslo 0511/79.

³¹⁸ Ibid, *Rozhovor – Manuel Medina*, 25. ledna 1979, dokument číslo 0513/79. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Pedro Manso*, 3. ledna 1979, dokument číslo 0511/79.

³¹⁹ Ibid, kart. 1, *Rozhovor – Manuel Medina*, 11. listopadu 1977, dokument číslo 0609/77, s. 1–2. – Ibid, *Rozhovor – Manuel Medina, José Guerrero, Julio Gallarde*, 23. listopadu 1977, dokument číslo 0619/77, s. 1–2.

poskytnutí materiálů a politické literatury pro ovlivnění ostatních skupin (Líster, Tuya a García) a vzdělávání vlastních členů³²⁰ či možnost navštívit Prahu.³²¹

Nyní se vrátíme k pokusům o sjednocení v rámci různých komunistických hnutí. Československá strana sledovala tyto procesy, protože se domnívala, že sjednocení menších stran a vytvoření nové, prosovětsky orientované strany redukuje působnost PCE a vytvoří lepší konkurenční prostředí. Dokumentace FMZV kromě samotné PCE kontinuálně reflektuje strany jako KSŠ VIII. a IX. sjezd, PCOE (Líster), PCT (C. Tuyo). Dále uvádí sjednocení KSŠ VIII. a IX. sjezd a PCT do strany PCEU, která se ovšem rozpadla na dvě části zhruba rovnoměrného rozložení, stejného jako před jejím sjednocením.³²²

Čs. observace v protokolárních zápisech potvrdily organizační rozpory a dílčí problémy při přípravě a průběhu sjednocovacích konferencích. Strany se nemohly shodnout na poměru zastoupení nových výborů ani na vzájemné dohodě (PCT – García a KSŠ VIII. a IX. sjezd – Tuya) potažmo způsobu vedení strany.³²³ García i Tuya měli značně konfrontační názory.

Velvyslanec Pisk oběma jmenovaným doporučil, aby vše přehodnotili a snažili se mezi sebou dané problémy řešit. Dále jim kladl na srdce vyvarovat se ve stranických novinách článkům, které situaci nevysvětlují, ale naopak zkreslují, čímž členskou základnu matou. Největší apel spočíval na snahu obnovit vzájemnou důvěru a její následné přenesení mezi ostatní členy vedení strany s komentářem – „*Nemůžou očekávat, že naše strana bude*

³²⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor – Satué, Sagaseta*, 3. října 1978, dokument číslo 0650/78, s. 3.

³²¹ Ibid, 23. května 1979, dokument číslo 0558/79, s. 1–2.

³²² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Správa o situácii v komunistickom hnutí v Španielsku*, 13. listopadu 1983, dokument číslo 0589/83, s. 6–8. – Na sjednocovací sjezd KSŠ VIII. a IX. sjezd vyslala KSČ šéfredaktora Rudého práva Z. Hořeního jako svého pozorovatele – což dokládá trvalou snahu získávat aktuální informace z popisovaného prostředí. In: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1976–1981, svazek 94, *Uznesenie 137. schôdze Sekretariátu ÚV KSČ zo dňa 22. apríla 1980 k bodu 17: Vyslanie pozorovateľa ÚV KSČ na zjednocovací zjazd KS Španielska /VIII. a IX. zjazdu/ a KS pracujúcich v Madride 2. 5. 1980, 22. dubna 1980*, dokument číslo S137/80.

³²³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Rozhovor – E. García, C. Tuya*, 13. listopadu 1980, dokument číslo 0627/80, s. 1–3.

*dělat arbitra v jejich vnitřních rozporech.*³²⁴ Čs. zástupci v Madridu se tedy nechtěli přímo zapojovat do vnitrostranických procesů a spíše čekali, jak celá situace dopadne.

V kontextu slučování komunistický stran je zajímavý pohled bývalých členů strany KSS VIII. a IX sjezd, Morína, Avellana a Mansona, vyloučených právě v období slučovacího procesu strany PCEU. ZÚ navštívili pod argumentem podpory unifikačního procesu a informování o své aktivitě. Za pomoci odpůrců Garcíi vytvořili novou KS, jež převzala název původní Garciovy strany KSS VIII. a IX sjezd po vzniku PCEU. Zpráva uvádí, že se strana důsledně orientovala nejen na ZSS a Sovětský svaz, ale současně i na marxisticko-leninistický a internacionalistický směr. Zástupce ZÚ v této věci na základě rozhovoru vydedukoval skutečnost, že výše zmiňovaní funkcionáři zřejmě měli zájem o to, aby nebyli československou diplomacií považováni za renegáty a rozbíječe, nýbrž za komunisty držící se „správných“ pozic (tedy marxisticko-leninistických).

Kadlecova odpověď se nenesla v pozitivním duchu. Vyjádřil stanovisko o zachování přízně vůči sjednocovacímu kroku stran Garcíi a Tuyi, kterého si nadále vážil. ZÚ bylo toho názoru, že není žádoucí vytvářet více sjednocovacích center, ale zato je potřebné se v rámci jednoty zříct osobních ambicí. ČSSR podporovalo PCEU, což vysvětluje, proč jmenování zástupci strany nemohli počítat s přijetím československého tituláře.³²⁵ Výše popsaná situace sice potvrzuje ochotu setkávat se s okrajovými stranami, ale zároveň také nevěli je více podporovat a příliš diverzifikovat jednotlivá mocenská centra, což by mohlo komplikovat eventuální vytvoření nové komunistické strany.

Snahy jednotlivých stran se v záležitosti sjednocovacího procesu ČSSR dotýkaly v praktických záležitostech, jelikož představitelé sjednocovacího hnutí marxisticko-leninistických sil (jak je v další dokumentaci nazýváno) žádali čs. tituláře o pomoc. Protokol z 20. září 1983 o schůzce s F. Alonsem a R. Montesem jednajícími za toto sjednocovacího hnutí registruje žádost o přímou finanční pomoc 550 000 pesetas, která by měla sloužit na pokrytí výdajů spojených s organizací (a likvidací dosavadních dluhů, před sloučením s ostatními organizacemi). Čs. zástupce D. Biľak proto usoudil, že mezi hlavními směry v rámci hnutí propukl již v té době nepřímý boj o vedoucí místa a snaha o posílení vlastních organizací, k čemuž zřejmě využívali zahraniční pomoci. Biľak dále vyhodnotil, že „*Alonsova*

³²⁴ „*Nemôžu očakávať, že naša strana bude robiť arbitra v ich vnútorných sporoch.*“ In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Rozhovor – E. García, C. Tuya*, 13. listopadu 1980, dokument číslo 0627/80, s. 3.

³²⁵ *Ibid*, *Rozhovor – Manson, Morín, Avellano, Kadlec*. 29. září 1980, dokument číslo 0606/80, s. 1–3.

skupina hledá pomoc u KSČ, aby tak vyvážila morální a finanční pomoc, kterou poskytují SKK³²⁶ a Gallegovi³²⁷ němečtí soudruzi.“³²⁸ Jednotlivé zprávy rovněž popisují rivalitu mezi jednotlivými skupinami, které se snažily pomoc KSČ využít právě pro tento vnitrostranický boj.

Čs. diplomacie vnímala jako klíčovou událost ve sjednocování nakloněných stran sjezd hlásící se k marxisticko-leninistické ideologii v lednu 1984, na němž vznikla nová Komunistická strana.³²⁹ Tímto krokem byl tak splněn požadavek na vytvoření strany, kterou by KSČ podporovala za účelem vytvoření alternativy PCE.

Vznikem KSNŠ³³⁰ se v očích československé diplomacie vytvořila konkurence PCE. U této alternativy doposud nejvýraznější komunistické strany³³¹ československé orgány doufaly, že nabude dostatečné síly a porazí PCE. Tyto tendence eskaloval propad Carrillovy komunistické strany ve volbách. PCE očekávala nadějně vyhlídky, které se nakonec

³²⁶ Strana katalánských komunistů.

³²⁷ Významná osobnost pro pozdější vývoj komunistického hnutí.

³²⁸ Alonsova skupina hledá pomoc u KSČ, aby tak vyvážila morální a finanční pomoc, kterou poskytují SKK a Gallegovi němečtí soudruzi. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Rozhovor – F. Alonso, R. Montes*, D. Biřák. 20. září 1983, dokument číslo 0572/83, s. 1–2.

³²⁹ JIMÉNEZ, Vera, Fernando: *La diáspora comunista en España*. Historia Actual Online, 20, 2009, s. 43. – GARCÍA, Bonal, Francisco: *Notas sobre el "prosovietismo" en la primer mitad de los ochenta en España*. In: <https://web.archive.org/web/20160301091239/http://old.kaosenlared.net/noticia/notas-sobre-prosovietismo-primer-mitad-ochenta-espana> [cit. 27. 10. 2022]. – I na tento sjezd vyslala KSČ svoji delegaci. In: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 93, *Usnesení 93. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 6. ledna 1984 k bodu 16: Vyslání delegace na sjednocovací sjezd španělských marxisticko-leninských sil*, 4. ledna 1984, dokument číslo P5742/23.

³³⁰ Strana byla vytvořena po kongresu komunistické jednoty, v prosinci 1984. V roce 1986 byla přejmenována na Komunistickou stranu národů Španělska – KSNŠ (Partido Comunista de los Pueblos de España – PCPE). V pramenech není označování této strany jednotné skrze období, zprávy ani jednotlivé jazykové variace (např. užití Komunistická strana/KS nebo Komunistická strana/Španělsko – KS/Š). Pro srozumitelnost, jednotnost textu a odlišení od PCE používám pro tuto stranu zkratku KSNŠ.

³³¹ Počátkem 80. let SSSR a některé socialistické krajiny posuzovali jako jediného představitele španělských komunistů PCE. Tato strana se rovněž držela v centru se pozornosti československého diplomatického aparátu. Zpráva o situaci v komunistických hnutích vnímala PCE jako nejsilnější komunistické uskupení ve Španělsku. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, *Informácia o politike a situácii v KSSŠ*. 27. července 1980, dokument číslo 0590/80, s. 8–9. – Ibid, kart. 2, *Zpráva o situácii v komunistickom hnutí v Španielsku*. 13. listopadu 1983, dokument číslo 0589/83, s. 1.

nepotvrdily. Strana se mohla „pochlubit“ nejnižším výsledkem komunistické strany v celém západním Středomoří. Z původních 10 % z roku 1979 získala o tři roky později pouhé 4 %.³³²

Místo očekávaných patnácti mandátů získala PCE pouze čtyři,³³³ a to při ztrátě milionu voličů. Volební porážka PCE byla důvodem demise Carrilla z funkce generálního tajemníka strany. Carrillo za svého nástupce doporučil Guerda Iglesiase, dosavadního generálního tajemníka asturských komunistů. V dokumentech pro kolegium ministra je Carrillo viněn z rozvrácení strany a způsobení vnitřní krize, dále dezorientace členské základny a ztráty pozic ve volbách. Trn v oku představoval výše popisovaný eurokomunismus, jenž byl čs. komunisty vnímán jako forma vlastizrady. Ti připomněli zřeknutí se diktatury proletariátu a odmítnutí principů marxismu-leninismu,³³⁴ což bylo pro oficiální rétoriku Československa zcela nemyslitelné. Odchod Carrilla ze strany nebyl čs. komunisty přijat nikterak tragicky. Úřednický aparát normalizační vlády ČSSR totiž pád hlavní postavy eurokomunistické PCE dlouho vyhlížel a ve změně vedení spatřoval stěžejní moment pro možnost obnovení oficiálních kontaktů.

PCE tedy svým volebním neúspěchem v kombinaci s vytvořením nové marxisticko-leninistické strany v očích KSČ ztratila hegemonní postavení. Čs. pohled se tímto začal více zaměřovat na nově vzniklou stranu.³³⁵

2.3. Pohled KSČ na komunistická hnutí v 80. letech

2.3.1. Vztah KSČ s KSNŠ a normalizace vztahů s PCE

KSNŠ pro čs. diplomacii představovala mnohem perspektivnější uskupení, proto k ní směřovala většinu pozornosti i podporu, ačkoli ani u této strany neprobíhalo vše bez problémů. Z pohledu ČSSR a potažmo všech ZSS, které KSNŠ podporovaly, bylo prostřednictvím jejich pomoci přispěno k soustředění moci do rukou dvou osob (generálního tajemníka KSNŠ Gallega a Serradella (organizační tajemník). Finanční pomoc straně

³³² TUSELL, J.: *Spain: From Dictatorship to Democracy*, s. 325.

³³³ Materiál pro kolegium ministra uvádí 3,8 % naproti 4 %. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Informační materiál o Španělsku a československo-španělských vztazích*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 6.

³³⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Porady kolegia 1953–89, kniha č. 238, *Informační materiál o Španělsku a československo-španělských vztazích*, 18. ledna 1983, dokument číslo 010.215/83–5, s. 6–7.

³³⁵ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Správa o komunistickom hnutí v Španielsku od XI. zjazdu KSS a vytvorenia KS*, 23. května 1984, dokument číslo 0559/84, s. 5–6.

probíhala jen skrze tyto dvě osoby, které poté jejím prostřednictvím mohly nastolit pro ně výhodnou (ovšem pro zahraniční komunistické pozorovatele mimořádně znepokojující) pozici – o veškerých záležitostech totiž rozhodovali právě oni. Absence jakékoli revize nebo kontrolní skupiny zapříčinila, že sekretariát ani výkonný výbor strany nebyl seznámen s finanční situací.³³⁶ Československý ZÚ v Madridu registroval četné stížnosti na fungování strany, podle níž konstruoval své zpravodajství a zvažoval další kroky.

Zpráva se proto zabývá otázkou, zdali mohli tento neblahý vývoj nějak ovlivnit zahraniční komunistické strany, potažmo KSČ. Jako řešení bylo navrhováno například přímé působení na představitele KSNŠ ve smyslu tlaku na dodržování „[...] *leninských norem výstavby strany se zvláštním důrazem na principy kolektivního vedení a demokratického centralismu*, [...]“³³⁷ čímž je pravděpodobně myšleno nezpronevěrování zahraničních financí na soukromé účely. Zde se nabízí otázka, jak vůbec fungovalo „demokratické“ kolektivní vedení ve Východním bloku.

Není překvapením, že tato metoda například u Gallega nepřinesla očekávané výsledky. Dalším zvažovaným způsobem proto bylo zastavení jakékoliv materiální pomoci, především té finanční, a to až do provedení nápravy hospodaření. Následujícím řešením pak mohlo být soustředění pomoci ZSS pro vzdělávání řadových členů formou edukačního a propagandistického materiálu, krátkodobých kurzů pro funkcionáře strany, vybavení dopravními prostředky apod. Za přínosnou byla rovněž považována výměna delegací, skrze kterou mohly provinční kádry načerpat zkušenosti z jiných komunistických stran.³³⁸

Za zmínku stojí i jednorázový příspěvek ve výši 100 000 US \$, jenž byl schválený v roce 1984. Nabízí se zmínit i další formy pomoci, například možnost darování tří automobilů značky Škoda 120 LS, dodání ofsetového stroje typu Dominant 414 či poskytnutí vybavení do budovy nového sídla strany.³³⁹ Konkrétně KSNŠ žádala o zvukovou techniku, telefonní centrálu a zabezpečovací signální zařízení.³⁴⁰

³³⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia o situácii v KS/Š/*, 19. října 1984, dokument číslo 0576/84, s. 1–5.

³³⁷ *Ibid*, s. 6.

³³⁸ *Ibid*, s. 5–6.

³³⁹ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 108, *Usnesení 112. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 6. července 1984 k bodu 11: Zpráva o pobytu oficiální delegace Komunistické strany /Španělsko/ v ČSSR a o vývoji komunistického hnutí ve Španělsku*, 6. července 1984, dokument číslo P6966, s. 1 a 9. – Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 108, *Usnesení 112. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 6. července 1984*;

Vedení popisované komunistické strany v roce 1985 konstatovalo, že nabídnutou pomoc ve formě daru tří aut Škoda nemohou z finančních důvodů přijmout, a to z důvodu nedostatku prostředků na uhrazení cla a poplatků ve výši 1050 000 Ptas.³⁴¹ Darování tiskařského stroje bylo Předsednictvem ÚV KSČ schváleno³⁴² a stroj do Španělska dorazil, avšak při dotazech na jeho použití čs. komunisté zjistili, že po dlouho dobu nebyl uveden do provozu, protože KSNSŠ nemělo prostředky na zavedení elektřiny do suterénu budovy a následnou instalaci stroje.³⁴³

Zástupci strany si tak stěžovali na finanční zátěž z hlediska tisku stranických materiálů a časopisu Nuevo Rumbo, nebyli ale schopni využít Československem poskytnutou pomoc, a finanční deficit tak alespoň o něco snížit. Jednalo se tak o další projev určité nekázně a špatného hospodaření strany, který tímto pocíťovali i čs. tituláři jednající s KSNSŠ.³⁴⁴

Z pohledu československých zástupců situace dále gradovala porušováním základních hodnot strany, řízením strany pouze dvěma osobami a podezřením ze zneužívání financí strany. Ve svých hlášeních navíc trvale upozorňovali na reminiscence eurokomunismu, jež souvisely s trvalými vnitrostranickými problémy. Komplikace pramenily nejen ze sektářství nově přichozích skupin z jiných politických stran, ale hlavně vzájemnou nevraživostí a osobními konflikty.³⁴⁵ Ke špatnému hospodaření s financemi se tak přidala i výtky vůči neúplnému odstoupení od eurokomunismu, čs. normalizačními představiteli tolik opovrhovanému směru. Celkově tyto problémy nepřidaly na důvěryhodnosti strany, nicméně nevedly ani k přerušení kontaktů, ani k výrazným krokům k napravení tehdejšího stavu.

Důvěrná informace pro členy předsednictva ÚV KSČ o navrhované pomoci Komunistické straně /Španělsko/, 6. července 1984, dokument číslo P6966/23, s. 1–3. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 1, Rozhovor: R. Sánchez Montas, 20. července 1984, dokument číslo 0571/84.

³⁴⁰ Ibid, *Rozhovor: José Serradell*, 11. července 1984, dokument číslo 0569/84, s. 1–2.

³⁴¹ Ibid, kart. 2, *Rozhovor: Ricardo Montes*, 3. ledna 1985, dokument číslo 0501/85.

³⁴² Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986, svazek 28, *Usnesení 54. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 28. září 1982, k bodu 8: Darování ofsetového stroje typu Dominant 414 /čs. výroby/ přípravnému výboru sjednocovacího proces marxisticko-leninských sil španělského komunistického hnutí*, 23. září 1982, dokument číslo S2935.

³⁴³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: F. Alonso, J. M. Alvarez Pravia, J. Torrente*, 17. ledna 1986, dokument číslo 09/86, s. 1–2.

³⁴⁴ Ibid.

³⁴⁵ Ibid, *Správa o situaci v KS rok po jej vytvorení*, 30. ledna 1985, dokument číslo 05/2/85, s. 2–3; 11–12.

Podle „*Informácie o niektorých aspektoch spolupráce KSČ a KSNŠ*“ byl stav financí brzdou rozvoje KSNŠ. Zpráva konstatuje, že pokud nenastane situace, kdy by finanční kanály kontrolovali čtyři představitelé strany,³⁴⁶ kteří by se navzájem informovali o celkové výši příjmů, či nedojde k vytvoření jednotného systému, jenž by byl revidován zodpovědnou osobou (podávající pravidelné informace o příjmech a výdajích), tyto otázky budou znovu pokládány a vedení zůstane nadále nejednotné.³⁴⁷ Tato dedukce se potvrdila, výše uvedené poměry zůstaly neměnné po celé sledované období.

Tragické výhledy v otázkách ekonomické situace potvrdil i osobní rozhovor Alonsa s III. tajemníkem Zastupitelského úřadu v Madridu D. Skovajsou; „*Alonso ji [ekonomickou situaci] charakterizoval jako totální bankrot. Strana musí splatit bankovní dluh ve výši 20 milionů peset. V případě proměškání platby hrozí veřejný skandál spojený s konfiskací sídla v Madridu. Okrem toho KS/Š/ [KSNŠ] nemá žádné prostriedky pro samotnou činnosť.*“³⁴⁸

V jednom z rozhovorů předložil Rincón, člen výkonného výboru KSNŠ, informace doplňující objasnění nejvážnějšího problému strany – financí. Dle Rincóna dva zmiňovaní členové vedení Serradell a Gallego zneužívali finanční zdroje k prosazení svých záměrů. Serradell dlouhodobě nevyplácel platy uvolněným pracovníkům, kteří nebyli „povolní“ vůči politickému tlaku těchto dvou představitelů KSNŠ, s odůvodněním, že strana nemá dostatek financí. Neexistovaly ovšem účetní záznamy o příjmech a výdajích strany, tudíž nebylo možné zkontrolovat správnost jejich tvrzení. Rincón spatřoval jediné řešení, a to směřování veškeré pomoci zahraničních komunistických stran přes Alonsa a Montese, protože dosavadní praxe Gallego – Serradell nedávala žádné záruky k vyřešení problému a pouze přispěla k rozkolu ve straně. Mimo to si čs. představitelé (Školout a Skovajsa) povšimli nedoceňování

³⁴⁶ Konkrétně Gallego, Serradell, Ballesteros, Alonso.

³⁴⁷ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia o niektorých aspektoch spolupráce KSČ a KSNŠ*, 26. září 1986, dokument číslo 0611/86, s. 5.

³⁴⁸ „*Alonso ju charakterizoval ako totálny bankrot. Strana musí splatit' bankový dlh vo výške 20 miliónov pesiet. V prípade premeškania platby hrozí verejný škandál spojený s konfiškáciou sídla v Madride. Okrem toho nemá KS/Š/ žiadne prostriedky pre samotnú činnosť.*“ In: *Ibid, Rozhovor: F. Alonso, D. Skovajsa*, 7. ledna 1986, dokument číslo 04/86, s. 1–2.

³⁴⁸ Konkrétně Gallego, Serradell, Ballesteros, Alonso.

poskytované pomoci Gallegem, jenž dokonce kriticky vystoupil vůči ČSSR s komentářem „*Pravda je, že darovanému koni se na zuby nedívá. No českému koni chybí i ty zuby.*“³⁴⁹

Aspekt financí i celkové organizace ve straně byl pro československé představitele důležitý z hlediska podpory konkrétních osob. Čs. představitelé se přikláněli k předchozímu názoru a označili Alonsovu skupinu (jeden z vedoucích představitelů KSNŠ) ve straně jako majoritní, a tak by pro ni nemělo představovat problém porazit skupinu uvažující o integraci do PCE. Vzhledem k popisované situaci bylo zřejmé, že orientace na Alonsa mohla být vhodným řešením. Podle zjištění ZÚ ale celý ústřední a výkonný výbor spolu se sekretariátem vystupovali proti této integraci.³⁵⁰ Mezi Gallegem a Alonsem navíc neprobíhaly žádné rozpory politického charakteru (pouze osobní rozpory) a v zásadních otázkách se víceméně shodovali. ZÚ rovněž odhalil, že Alonso neměl tak velkou podporu ve straně, jak ještě nedávno tvrdil. Je tedy oprávněné uvažovat nad skutečností, že finanční pomoc přímo Alonsovi by mohla být ostatními členy vedení chápána jako podpora frakční činnosti ve straně, a navíc by pravděpodobně nepřinesla očekávaný efekt.³⁵¹

Finanční situace strany zůstala velmi tíživá přes celé sledované období. KSNŠ žádala další pomoc z důvodu finančního zatížení a operovala tím, že uvolnění pracovníci aparátu již několik měsíců nedostali plat. KSČ stranu stále podporovala i přes problémy ve vedení a roku 1988 jí poskytla finanční dar ve výši 20 000 US \$.³⁵²

Po těchto kritických otázkách finančního zázemí, přišly na řadu také záležitosti týkající se politické a ekonomické kooperace. KSČ podepsala s KSNŠ plán spolupráce,³⁵³

³⁴⁹ „*Pravda je, že darovanému koňovi sa na zuby nepozera. No českému koňovi chýbajú i tie zuby.*“ In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: E. Rincón, M. Školout, D. Skovajsa*, 27. ledna 1986, dokument číslo 010/86, s. 1–3.

³⁵⁰ Zpráva uvádí že „[...] ústřední výbor, výkonný výbor i sekretariát zhodně vystupují proti integrácii do KSNŠ“ i když v předchozí větě mluví o integraci části strany do KSŠ (v této práci používám španělský překlad PCE) tudíž předpokládám, že šlo o překlep autora, jinak by takto postavená věta nedávala smysl.

³⁵¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia o niektorých aspektech spolupráce KSČ a KSNŠ*, 26. září 1986, dokument číslo 0611/86, s. 5.

³⁵² Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986, svazek S36/88, *Usnesení 45. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 4. února 1988, k bodu 9: Poskytnutí finanční pomoci Komunistické straně USA a Komunistické straně národů Španělska*, 1. února 1988, dokument číslo S4197/24.

³⁵³ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986, svazek 74, *Usnesení 132. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 7. prosince 1984, k bodu 9: Plán spolupráce mezi KSČ a Komunistickou stranou /Španělsko/ na léta 1985–1986, 7. prosince 1984*, dokument číslo S7842/23.

podle něhož probíhaly různé delegace,³⁵⁴ výměna propagandistických materiálů a také studijní, léčebné³⁵⁵ a rekreační pobyty.³⁵⁶

Cílem studijních zájezdů bylo jednak seznámit členy KSNŠ s životem a prací v reálném socialismu Československa, jednak zajistit příliv finančních prostředků pro KSNŠ, a to formou úhrady příspěvku účastníka zájezdu.³⁵⁷ Vedení strany zamýšlelo turistické zájezdy rozšířit, jelikož s nimi počítali jako s výraznou finanční pomocí pro KSNŠ, při nulových výdajích pro ČSSR. Kromě rozšíření zájezdů zástupci KSNŠ navrhovali rovněž spolupráci při komercializaci čs. filmové produkce.³⁵⁸

Podle zpráv FMZV věnovala KSČ sjednocené komunistické straně KSNŠ intenzivní a trvalou pozornost. Současně jí poskytovala značnou finanční a materiální pomoc.³⁵⁹

³⁵⁴ V letech 1985–1988 se uskutečnilo hned několik výprav; v roce 1985 to byl například dvoutýdenní turisticko-poznávací zájezd do ČSSR pro skupinu 100 členů strany. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: J. L. García, D. Biľak*, 7. února 1985, dokument číslo 0513/85. – Studijní delegace pod vedením Jaime Ballesterose. In: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986, svazek 85, *Informace o návštěvě studijní delegace Komunistickou stranou /Španělsko/ v ČSSR*, dokument číslo S8656/23. – V roce 1987 vyslala svou delegaci KSČ; In: Ibid, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 34, *Vyslání delegace KSČ do Španělska na II. sjezd Komunistické strany národů Španělska ve dnech 23.–27. 4. 1987*, 30. března 1987, dokument číslo 2222/24. – A v následujícím roce ČSSR přijala skupinu 160 španělských komunistů. In: Ibid, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek S40b/88, *Uznesenie 51. schôdze Sekretariátu ÚV KSČ zo dňa 24. marca 1988 k bodu 16; Prijatie 160člennej skupiny španielskych komunistov v ČSSR v júli – auguste 1988*. 21. března 1988, dokument číslo S4513/24.

³⁵⁵ Například léčebný pobyt člena vedení KSNŠ R. Rincóna s manželkou v roce 1985. In: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: Ricardo Montes, D. Biľak*, 3. ledna 1985, dokument číslo 0501/85.

³⁵⁶ Ibid, *Rozhovor: F. Alonso, E. Rincón, D. Biľak*, 7. ledna 1985, dokument číslo 0506/85. – Ibid, *Rozhovor: F. Alonso, E. Rincón, D. Biľak*, 14. ledna 1985, dokument číslo 0508/85.

³⁵⁷ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986, svazek 84, *Usnesení 141. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 17. dubna 1985, k bodu 18: Návštěva delegace španělských pracujících v ČSSR*, 13. dubna 1984, dokument číslo S8539/23. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: J. L. García, D. Biľak*, 7. února 1985, dokument číslo 0513/85.

³⁵⁸ Ibid, *Rozhovor: J. L. García, E. Fuertes, D. Skovajsa*, 8. října 1985, dokument číslo 0581/85, s. 1–2. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Rozhovor: F. Alonso, S. Coy, D. Skovajsa*, 8. ledna 1986, dokument číslo 03/86, s. 1–2.

³⁵⁹ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986, svazek 132, *Informace o situaci v Komunistické straně /Španělsko/ rok po jejím ustavení*, dokument číslo 8234/23, s. 7.

Konkurenční komunistické strany toto dění nesledovaly s nadšením. Podpora, které se dostávalo KSNSŠ ze strany východního bloku, znepokojovala vedení PCE do té míry, že ji generální tajemník PCE Iglesias považoval za důvod přerušení normalizace vztahů s KSČ.³⁶⁰ Důsledky pro československou diplomacii se tak jevily jako zcela zřejmé – podporou KSNSŠ na jedné straně si zavírala dveře k PCE.

Tento stav se ale postupem času měnil. PCE pomalu začala připouštět pozvolné vzrůstání komunikační agendy. Dle československého pohledu došlo po odchodu Carrilla ze strany k revizi některých názorů PCE, a proto mohlo být přistoupeno k obnově vzájemných kontaktů s KSČ. Normalizace vztahů se mezi popisovanými komunistickými stranami realizovala v říjnu 1986, po celých osmnácti letech od přerušení. V tomto období (20. až 24. října 1986) se uskutečnila návštěva delegace KSSŠ v ČSSR. Jednalo se o první dvoustranné setkání těchto komunistických stran od roku 1969.³⁶¹

Při jednání delegace PCE vyslané do Československa v roce 1986 se obě strany dohodly na rozvoji vzájemných vztahů na základě dvouletých protokolů schválených ÚV KSČ v roce 1987.³⁶² V rámci naplňování těchto protokolů byly téhož roku organizovány další cesty delegací do Španělska³⁶³ i Československa.³⁶⁴ V následujícím roce se potom KSČ účastnila XII. sjezdu PCE.³⁶⁵

³⁶⁰ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia k návšteve tajomníka pre medzinárodné styky ÚV MSRS s. Szürosa v Španielsku*, 11. května 1984, dokument číslo 0550/84, s. 3–4.

³⁶¹ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek 21A, *Důvodová zpráva k usnesení: Návrh protokolu o spolupráci mezi Komunistickou stranou Československa a Komunistickou stranou Španělska*, 21. dubna 1987, dokument číslo S2374/24. – Ibid, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek P24/86, *Informácia o návšteve v ČSSR delegácie Komunistickej strany Španielska v dňoch 20.–24. 10. 1986*, 8. prosince 1986, dokument číslo 1617/24, s. 1.

³⁶² Ibid, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek 21A, *Usnesení k bodu 12; Návrh protokolu o spolupráci mezi Komunistickou stranou Československa a Komunistickou stranou Španělska*, 21. dubna 1987, dokument číslo S2374/24.

³⁶³ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek 24, *Informácia o ceste delegácie KSČ do Španielska v dňoch 18.–22. 5. 1987*, 21. dubna 1987, dokument číslo 2808/24, s. 1–6. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Zpráva o zahraničně politické aktivitě Španělska v druhém čtvrtletí 1987*, 25. června 1987, dokument číslo 046/87, s. 8–9.

³⁶⁴ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek S32A/87, *Správa o pobyte delegácie Komunistickej strany Španielska v dňoch 12.–20. 10. 1987*, dokument číslo 3687/24, s. 1–2.

2.3.2. Revize vztahů Československa s KSNŠ i PCE koncem 80. let

Chronologická linka výkladu ke španělským komunistickým stranám komunikujících s ČSSR bude zakončena další etapou jejich sjednocovacího procesu. Závěr 80. let byl důležitý z hlediska proměny vztahu s KSČ, a to zejména díky Československem poskytované podpoře.

Čs. strana trvale narážela na problematické vedení KSNŠ, se kterou měla podle obsahu dokumentace doposud nejširší kontakty; českoslovenští komunisté s nevůli komentovali vytvoření dvou názorových tendencí; první propagandisticky nazývali jako „nezdravou“, směřující k integraci do PCE, oproti „zdravé“ vystupující proti jakékoli koalici s PCE. Otázka voleb podle čs. pohledu vyvolala v KSNŠ vnitřní krizi, která díky těmto názorovým proudům mohla vést až k jejímu rozkolu.³⁶⁶

Tento pohled je umocněn zprávou po zasedání ÚV KSNŠ, na kterém se rozhodlo o orientaci na Sjednocenou levici, vedenou eurokomunistickou PCE. Přes proklamace Gallega o tom, že integrace jeho strany do PCE nepřichází v úvahu, čs. představitelé jeho prohlášením příliš nevěřili, protože vedlo k setrvání v koalici Sjednocené levice a postupné ztrátě samostatnosti.³⁶⁷ Autor zprávy se tedy opět přiklonil k Alonsovi, kterého považoval za „zdravé jádro strany“ stavící se proti politice Gallega a jakékoliv větší spolupráci s PCE. V této době tak bylo opět patrné směřování proti PCE.

Čs. diplomacie nepozorovala pouze KSNŠ a její vztah s PCE, ale ještě třetí stranu – podle čs. dokumentů důležitou pro další fázi unifikace komunistických stran. Jednalo se o Partido de los Trabajadores de España-Unidad Comunista.³⁶⁸ Informační zpráva o vývoji v komunistickém hnutí z roku 1987 považovala proces sjednocení za důležité téma tohoto období.³⁶⁹ Čs. zástupci se přirozeně klonili k KSNŠ, čemuž odpovídala rétorika vztažená

³⁶⁵ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek P59/88, *Uznesenie k bodu 5; Vyslanie delegácie KSČ na XII. zjazd Komunistickej strany Španielska*, 15. ledna 1988, dokument číslo P4123/24. – Ibid, Praha – sekretariát 1986–1989, svazek S40b/88, *Správa o XII. zjazde Komunistickej strany Španielska*, dokument číslo 4515/24, s. 1–5.

³⁶⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia o situácii v komunistickom hnutí v krajine a o vývoji v KSNŠ*, 29. května 1986, dokument číslo 053/86, s. 9–10.

³⁶⁷ Ibid, *Informácia o zasadání ÚV KSNŠ 5.–6. 7. 1986*, 14. července 1986, dokument číslo 074/86, s. 5.

³⁶⁸ PTE–UC; strana vytvořená v roce 1985 S. Carrillem, po jeho odchodu z PCE. In: JAUREGUI, Fernando: *Carrillo inscribe en el registro el PCE Marxista-Revolucionario*. In: https://elpais.com/diario/1985/10/10/espana/497746817_850215.html [cit. 27. 10. 2022].

³⁶⁹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 2, *Informácia o situácii v komunistickom hnutí*, 5. listopadu 1987, dokument číslo 066/87, s. 1.

k této straně (ostatní dvě viděla jako eurokomunistické). Tento přístup se mírně změnil po II. sjezdu KSNŠ v roce 1987.

Na sjezdu schválený program sice československý ZÚ ve své zprávě vnímal jako vycházející z marxismu-leninismu, nicméně mu přičítal silný polemický tón revizionizmu.³⁷⁰ Také ústřední výbor strany prošel proměnou spočívající v nesouhlasu s vizí československých představitelů (na sjezdu byla přítomna delegace KSČ, ale prakticky neměla možnost během jeho průběhu jednat s vedením). Juan Ramos nahradil na postu generálního tajemníka Gallega a skupina Alonsa byla odstraněna z vedení strany. V komplexním souhrnu bylo ZÚ v Madridu doporučeno vyčkat v rozvoji konkrétní spolupráce (do konce léta 1987) a přistupovat opatrně k novému vedení KSNŠ.³⁷¹ Je to tedy zajímavá proměna v přístupu ke KSNŠ, kdy z původní podpory a směřování na skupinu Alonsa, po úpadku jeho vlivu čs. strana stále neměla přílišnou důvěru ve vedení strany, a tím ani motivaci k její podpoře.

Výše zmíněný vývoj vztahů s komunistickými stranami završuje zpráva J. Lenártyho o sjednocovacím sjezdu uskutečněném v roce 1989. V úvodu textu je připomenut dosavadní vývoj a jednání komunistických stran od roku 1986. Generální tajemník ÚV PCE Julio Anguita sjednocovací proces označil za ukončený s tím, že PCE „[...] *před nikým nezavírá dveře a přivítá každého, kdo se vrátí do jejích řad.*“³⁷², nicméně další sjednocovací sjezdy se již konat nebudou.³⁷³

Ve svém projevu generální tajemník pozitivně hodnotil vývoj v socialistických zemích a v otázce dořešení rozdělení komunistického hnutí ve Španělsku poukázal na to, že záleží právě na přístupu komunistických stran ZSS. Lenárty tento vzkaz vnímal jako tlak na „bratrské strany“ k přerušení podpory KSNŠ.³⁷⁴

³⁷⁰ Tedy pro představitele komunistického Československa těžce akceptovatelná snaha základních ideologických tezí.

³⁷¹ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek 38, *Informácia o II. zjazde Komunistickej strany národov Španielska*, dokument číslo 2595/24, s. 1–4.

³⁷² „[...] *před nikým nezavírá dveře a přivítá každého, kto sa vráti do jej radov.*“ In: Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek P100/89, *Správa o zjednocovacom zjazde španielskych komunistov*, 25. ledna 1989, dokument číslo 6850/24, s. 3.

³⁷³ *Ibid.*, s. 2–3.

³⁷⁴ Lenárty si všimá také projevu generálního tajemníka katalánské KSŠ (kde sjednocovací proces neprobíhal); v pasáži definující rozvoj socialistické demokracie citoval významného představitele Pražského jara Mlynáře. Delegace KSČ tento výrok následně konzultovala s Anguitou, který vysvětloval, že se jednalo o názor jednotlivce. To prezentuje zájem představitelů PCE na korektních vztazích s KSČ a jisté obušování hran, které působí vysokým kontrastem s předchozí politikou bývalého generálního tajemníka Carrilla. In: Národní archiv

Obecně Lenárty uvedl, že se sjednocovacímu sjezdu španělských komunistů nepodařilo vyřešit zásadní otázku rozdělení komunistického hnutí. Na základě jeho posudku posílila především PCE ve svém postavení hlavní komunistické strany ve Španělsku. Shrnul tedy pro tehdejší čs. činitele relevantní fakta; vzhledem k měnícímu se poměru sil probíraných komunistických hnutí, i k pozitivnímu vývoji vztahu KSČ vůči PCE (již zmiňovaná normalizace vztahů obou stran). Dle Lenártyho bylo i nadále žádoucí rozvíjet vztahy s PCE na všech úrovních. Vztah s KSNŠ ponechal na bázi protokolu o spolupráci na období 1988–89, přičemž se KSČ snažila o posílení sjednocovacích tendencí, které nicméně inklinovaly k postupnému omezování spolupráce s KSNŠ.³⁷⁵

Vývojem událostí a postupných změn, jež proběhly v KSNŠ i PCE, československá diplomacie obrátila svůj přístup. Po mnohaleté averzi k PCE bylo přistoupeno (po odchodu Carrilla) k normalizaci vztahů KSČ a PCE. Oproti tomu se československá strana vlivem transformace vedení a programu pozvolna odvracela od KSNŠ, kterou ve zkoumaném období výrazně podporovala.

Postupná proměna vztahů s popisovanými stranami se odvíjela od jejich aktuálního postavení a formálními vztahy s KSČ. Zatímco PCE se odvrátila od československých komunistů a od roku 1969 s nimi oficiálně nekomunikovala (špatné vztahy se projevovaly vzájemnými přestřelkami v tisku, kampaněmi pro připomenutí srpnové okupace apod.), utvářela se různá minoritní komunistická uskupení nakloněná normalizační vládě ČSSR. V době neexistence oficiálních vztahů s PCE měla KSČ zájem sledovat tato hnutí a jejich eventuální sjednocovací procesy. Důvodem byl pragmatický zájem čs. komunistů o vytvoření marxisticko-leninistické, nejlépe prosovětsky orientované strany (tou se stala KSNŠ), k níž by směřovala hlavní část jejich pozornosti. Čs. komunisté doufali v její konkurenceschopnost a růst na úkor PCE. Situace se ovšem změnila obnovením vztahů s PCE ve druhé polovině 80. let, kdy se československé stanovisko obrátilo na postupné omezení podpory KSNŠ a její nahrazení PCE.

Vzhledem ke známým událostem revolučního podzimu roku 1989 již však nezbylo mnoho času na reálnou aplikaci těchto změn. Nově ustanovená demokratická vláda

Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek P100/89, *Správa o zjednocovacím zjazde španielskych komunistov*, 25. ledna 1989, dokument číslo 6850/24, s. 3–4.

³⁷⁵ Národní archiv Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989, svazek P100/89, *Správa o zjednocovacím zjazde španielskych komunistov*, 25. ledna 1989, dokument číslo 6850/24, s. 4.

v Československu nemohla mít stejné motivace na utužování vztahů s těmito stranami, jako její předchůdci z řad komunistů.

Závěr

V předložené práci jsem se zabýval proměnou diplomatických vztahů Československa se Španělskem, a to v období od 70. let 20. století po rok 1989. Zaměření práce bylo přínosné nejen z hlediska zkoumání zahraniční politiky dvou výchozích států, ale také kvůli definování kontaktů a vazeb mezi jejich komunistickými stranami.

Téma práce proto bylo strukturováno do dvou linií. První kapitola sledovala vývoj formálních vztahů ČSSR se španělskou stranou v několika klíčových obdobích. Prvním z nich byl příchod Lopeze Brava do čelního postavení španělské zahraniční politiky a následné navázání konzulárních vztahů. S Československem byla uzavřena konzulárně-obchodní dohoda v roce 1970. Dalším stěžejním momentem, jenž byl zásadní pro následující změny, byl pád režimu Francisca Franca. Forma vlády ve Španělsku se změnila po jeho smrti v roce 1975, a země se tak vydala na cestu postupné demokratizace. V Československu oproti tomu intenzivně probíhala normalizace poměrů, která byla zapříčiněna vpádem intervenčních vojsk pod vedením Sovětského svazu v roce 1968. V případě ČSSR navíc nelze hovořit o zcela samostatné zahraniční politice, ale spíše jako o reflexi jednotlivých impulsů přicházejících z Moskvy.

Ve stejném roce jako proběhly první svobodné volby ve Španělsku, byly pod taktovkou vládní UCD normalizovány diplomatické vztahy s ČSSR, a to formou výměny diplomatických nót mezi KOZ ČSSR v Madridu a MAE. To byl do té doby nesporně největší úspěch československé diplomacie v relaci se Španělskem a jednoznačně i nejzásadnější proměna formálních poměrů od jejich přerušení v roce 1939. Na příznivý rozvoj kontaktů mohla navázat první návštěva československého ministra zahraničních věcí Chňoupka v roce 1979.

Následujícím klíčovým aspektem byly španělské parlamentní volby v roce 1982, v nichž se změnilo vládní uskupení – dosavadní UCD byla nahrazena vládou PSOE. Ve stejném roce vstoupilo Španělsko do Severoatlantické aliance, nicméně nová vládnoucí strana původně nechtěla tento stav akceptovat. V diplomové práci je proto nastíněn celkový vývoj tohoto politického názoru a jeho dopady na zahraniční politiku. Československá diplomacie proti inkorporaci Španělska do Aliance protestovala (podpořila protestní nótu SSSR na půdě OSN) a snažila se alespoň rétoricky podpořit názorovou základnu PSOE odporující začlenění do NATO. Nelze tvrdit, že by ČSSR mohla v této záležitosti něco přímo ovlivnit, přesto však pociťovala dopady ambivalentního postoje Španělska.

Všeobecně byl vstup PSOE do vlády československými představiteli považován za pozitivní změnu, kdy předpokládali vytvoření příznivější atmosféry pro rozvíjení vzájemných vztahů. Tento předpoklad se ale střetl s reálnými podmínkami diplomacie. Vládní program nestavěl vztahy s Východem ani ČSSR příliš vysoko v žebříčku vlastních priorit. Českoslovenští zástupci se navíc setkali s technickou nepřipraveností a absencí jasné koncepce rozvoje kontaktů. Španělsko totiž upřednostňovalo zájmy v jemu geograficky bližších oblastech (tedy u západních států), v zapojení do NATO a spolupráci s USA, s níž se zástupci PSOE snažili vyjednat snížení americké vojenské přítomnosti. Právě v této oblasti se rozporuplné projevy španělské politiky odrážely na praktickém jednání. Dlouhodobě avizované referendum ohledně setrvání v Alianci se vládní PSOE do určité míry přestávalo hodit. Politický názor strany se sice v této sféře proměnil, nicméně tento plebiscit slíbila svým voličům, a proto jej byla nucena realizovat, a to i přes možné komplikace na mezinárodní scéně.

Přestože se aktivita ze strany Španělska jevila jako upadající, postupem času se podařilo realizovat několik oficiálních návštěv. První návštěva ministra Chňoupkova byla kontrovná španělským ministrem zahraničí, jenž navštívil Československo v roce 1984. Na tuto událost navázala druhá Chňoupkova cesta do Španělska a také příjezd královského páru do ČSSR ve stejném roce.

Samotná realizace těchto mezinárodních podniků svědčila o příznivé proměně zahraničních vztahů. Většina z nich byla vůbec prvními kontakty na tak vysoké úrovni v moderních dějinách obou zemí, tudíž i zprávy z těchto setkání nešetřily prohlášeními o jejich zásadním významu. Ačkoli uvedené zprávy konstatovaly příznivé předpoklady pro vzestupnou linii politického dialogu, očekávaný posun „zamrzl“ převážně na bázi obecných deklamací, výměně názorů a stanovisek na různá (byť mezinárodní) témata. S výjimkou podpisu dílčích mezinárodních smluv tak zůstaly bez výrazného otisku v historii.

Není překvapením, že se propagandistická hesla o agresivní politice USA a zostřujícím se třídním boji objevují kontinuálně skrze celé sledované období, nicméně k jeho konci značně polevují na intenzitě. V tomto marxisticko-leninistického pohledu na zahraniční politiku následovala československá diplomacie SSSR až do příchodu Gorbačova, jehož reformy dávaly najevo snahu o upuštění od základních propagandistických tezí. Českoslovenští gerontokraté ve vedení státu s reformními tendencemi nesouhlasili, a proto se stále přidržovali neostalinistického konceptu. Propaganda se uskutečňovala všemi dostupnými způsoby, jako například novinovými články v tisku, různými ideologickými materiály poskytovanými politickým stranám, či prostřednictvím návštěv a delegací.

Druhá linie práce sledovala informální kontakty komunistických stran. Postupná proměna vztahů španělských komunistických hnutí se odvíjela od jejich aktuálních poměrů s KSČ. Největší komunistická strana PCE se odvrátila od KSČ po událostech roku 1968, přičemž po mnoho let formální komunikace vůbec neprobíhala s výjimkou výměny kritických článků v tisku a španělské kampaně zaměřené na připomenutí srpnové okupace. Dopad invaze do Československa pocítila totiž i samotná PCE, kdy kvůli této ideologické deziluzi vznikalo množství menších a často prosovětsky orientovaných komunistických uskupení (nakloněných normalizační vládě ČSSR). I s těmito minoritními skupinami navazovala KSČ dílčí kontakty. Československá komunistická strana sledovala tato menšinová hnutí a jejich sjednocovací procesy v době neexistence oficiálních vztahů s PCE s ideou podpořit vytvoření nové marxisticko-leninistické strany, která by byla schopná konkurovat PCE. Tento cíl se splnil roku 1984, kdy byla vytvořena strana později nesoucí název KSNŠ. Právě KSNŠ byla věnována hlavní pozornost československých komunistů, a to až do druhé poloviny 80. let. Československé stanovisko se obrátilo po obnovení formálních vztahů s PCE, kdy došlo k postupnému omezování podpory KSNŠ a zaměření se na PCE.

Na závěr lze konstatovat potvrzení v úvodu stanovené hypotézy. Československo-španělské vztahy byly pragmatické, probíhaly především v oficiální rovině, což odpovídalo době Brežněvovského pragmatismu a téměř automatického následování sovětské zahraniční politiky československou diplomacií. Naproti tomu pozornost směřovaná k jednotlivým komunistickým stranám a hnutím byla proměnlivá, kolísala z jedné strany na druhou. Československá diplomacie podporovala minoritní komunistické skupiny ve snaze o destabilizaci PCE, případně za účelem konstituce konkurenční komunistické strany. Můžeme tedy říct, že ideologická platforma tímto spadala k nižším prioritám.

Nabízí se doplnit, že v práci není věnována pozornost pramenům týkajících se praktického fungování institucí jako je Zastupitelský úřad v Madridu a jeho komunikace s Ministerstvem zahraničních věcí³⁷⁶ (například různé zprávy z pracovních setkání, úřední korespondence, vyhodnocení činnosti a instrukční dopisy), ekonomických a kulturních aspektů, oblasti Portugalska a archivních fondů španělské provenience – všechna tato témata zůstávají otevřená pro budoucí výzkum.

³⁷⁶Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko, kart. 3, složky 22–25. – Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko, kart. 3, složky 14–20.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny nevydané

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

- fond Teritoriální odbory – obecné 1969–74 Španělsko
- fond Teritoriální odbory – tajné 1975–79 Španělsko
- fond Teritoriální odbory – tajné 1980–89 Španělsko
- fond Porady kolegia 1953–89

Národní archiv Praha

- fond A ÚV KSČ – Gustav Husák
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1976–1981
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1981–1986
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1986–1989
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1976–1981
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1981–1986
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – sekretariát 1986–1989

Archivní prameny vydané

- HÁJEK, Jiří: *Paměti*. Praha 1997
- CHŇOUPEK, Bohuslav: *Memoáre in claris*. Bratislava 1998.

Literatura

BARTEČEK, Ivo: *Sborník textů přednesených 5. října 1994 na odborném sympoziu konaném v rámci Dnů španělské kultury v Ostravě*. Ostrava 1996.

BISCHOF, Günter – KARNER, Stefan – RUGGENTHALER, Peter (ed.): *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia in 1968*. Lanham 2011.

BRAVO Navarro, Martín: *23-F: las claves de una trama oscura: reflexiones y conclusiones*. Valladolid 2006.

DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa*. Díl I. Praha 2012.

- EDLES, Laura Desfor: *Symbol and Ritual in the New Spain: The Transition to Democracy After Franco*. Cambridge 1998.
- ESCOBAR, Mercado, Modesto – RIVIÈRE, Jaime – CILLEROS, Roberto: *Los pronósticos electorales con encuestas: Elecciones generales en España (1979-2011)*. Madrid 2014.
- GEORGE, L. Alexander – BENNET Andrew: *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge 2005.
- LAMONT, Christopher: *Research Methods in Politics and International Relations*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC 2015.
- LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 2, Crises and Détente*. Cambridge 2010.
- LEFFLER, MELVYN P. – WESTAD, ODD ARNE (ed.): *The Cambridge History of the Cold War Volume 3, Endings*. Cambridge 2010,
- LIPSON, Charles: *How to Write a BA Thesis. A Practical Guide from Your First Ideas to Your Finished Paper*. Chicago – London 2005.
- MORÁN, Gregorio: *Miseria y grandeza del Partido Comunista de España (1939-1985)*. Madrid 2017.
- OPATRŇÝ, Josef – ZOUREK, Michal – MAJLÁTOVÁ, Lucia – PELANT, Matyáš: *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945–1989 en los archivos de la República Checa*. Praga 2015.
- PAYNE, Stanley G.: *Spain: A unique history*. Madison 2011.
- POLIŠENSKÝ, Josef: *Úvod do studia dějin a kultury Španělska a Portugalska*. Ostrava 1996.
- STOLARIK, M. Mark (ed.): *The Prague Spring and the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia, 1968: forty years later*. Mundelein 2008.
- TRACHTENBERG, Marc: *The Craft of International History A Guide to Method*. Princeton – Oxford 2006.
- TUSELL, Javier: *Spain: From Dictatorship to Democracy*. Rosemary Clark – Oxford – Blackwell 2007.
- ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha 2010.

Diplomové práce

- BAŠTOVÁ, Kristýna: *Historie české hispanistiky: vývoj po roce 1989*. České Budějovice 2018 (nepublikovaná bakalářská práce).

KONEČNÁ, Veronika: *Přechod k demokracii ve Španělsku a jeho reflexe v Baskicku*. Plzeň 2014 (nepublikovaná bakalářská práce).

PURNOCHOVÁ, Tereza: *Československo-španělské vztahy v letech 1918–1936*. Hradec Králové 2017 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

SUCHÁ, Michaela: *Analógia cenzúry Španielska a Československa v dobách represívnych politických opatrení*. Brno 2017 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

ŠEBELOVÁ, Markéta. *Veřejná diplomacie Španělska v České republice*. Praha 2014 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

VURM, Filip: *Československo-španělské vztahy v letech 1945–1975*. Praha 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

Články a internetové odkazy

CEMBRERO, Ignacio: *Eurocommunism Finds Its Inspiration in Prague's Spring*. Interview with Jiří Pelikán, Mlynář, Antonín Liehm and Eduard Goldstuecker on the occasion of the 10th anniversary of Prague Spring, JPRS, Oct 1978. First published in *Diario 16*, Madrid, 7 Aug 1978.

Eurocommunism. In: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Eurocommunism> [cit. 18. 9. 2022].

GARCÍA, Bonal, Francisco: *Notas sobre el "prosovietismo" en la primer mitad de los ochenta en España*. In: <https://web.archive.org/web/20160301091239/http://old.kaosenlared.net/noticia/notas-sobre-prosovietismo-primera-mitad-ochenta-espana> [cit. 27. 10. 2022].

GERRING, John: *What Is a Case Study and What Is It Good for?* *American Political Science Review*, 98, 2004, č. 2, s. 341–354.

JAUREGUI, Fernando: *Carrillo inscribe en el registro el PCE Marxista-Revolucionario*. In: https://elpais.com/diario/1985/10/10/espana/497746817_850215.html [cit. 27. 10. 2022].

JIMÉNEZ, Vera, Fernando: *La diáspora comunista en España*. *Historia Actual Online*, 20, 2009, s. 35–48.

Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación; *Spain and NATO*. In: <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/EspanaOTAN.aspx> [cit. 20. 10. 2022].

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky; *Procedura jmenování velvyslance*. In: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/procedura_jmenovani_velvyslance.html [cit. 20. 9. 2022].

North Atlantic Treaty Organization; *Spain and NATO*. In: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_195140.htm#:~:text=Strategically%20positioned%20between%20the%20Mediterranean,joined%20NATO%20in%20May%201982. [cit. 20. 10. 2022].

Results breakdown of the 1977 Spanish general election (Congress). In: [https://en.wikipedia.org/wiki/Results_breakdown_of_the_1977_Spanish_general_election_\(Congress\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Results_breakdown_of_the_1977_Spanish_general_election_(Congress)) [cit. 27. 8. 2022].

SERFATY, Meir: *Spanish Democracy: The End of the Transition*. 80, 1981, č. 466, s. 213-217, 227-228.

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena: *Španělský novinář překládá Hrabala, Kunderu i Haška*. In: <https://cesky.radio.cz/spanelsky-novinar-preklada-hrabala-kunderu-i-haska-8606601> [cit. 27. 9. 2022].

Understanding the WTO. Principles of the trading system. In: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm?fbclid=IwAR1qvikTwbF7Nk4XpcUXdiQ3QME5VDPgu9yj77kiiHSxMdzqp_UP_n0fHio [cit. 18. 9. 2022].

Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 28/1971 Sb., Ujednání mezi Československou socialistickou republikou a Španělskem o vzájemném zřízení konzulárních a obchodních zastupitelství, dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1971-28> [cit. 20. 9. 2022].

Resumé

Hlavním přínosem této diplomové práce je objasnění proměny vztahů mezi Československem a Španělskem v období 70. a 80. let 20. století. Prvním oficiálním krokem na cestě k normalizaci vztahů bylo uzavření obchodně konzulární dohody v roce 1970. Poté československá strana s očekáváním sledovala vývoj vnitropolitické situace ve Španělsku, přičemž používala argument, že další rozvoj oficiálních kontaktů mohl proběhnout až po pádu Francova režimu. Jakmile se změnila forma vlády a země postupovala demokratizačním procesem, zvyšovala se i vůle československých vládních činitelů k rozvíjení zahraničních kontaktů se Španělskem.

Nejvýznamnější událostí v tomto procesu představovalo obnovení diplomatických vztahů v roce 1977. Důležitou proměnou vnitropolitické situace bylo vítězství PSOE ve volbách roku 1982, které československá diplomacie přijímala s nadějí, že socialistická vláda bude více nakloněna sociálně demokratickým režimům zemí východního bloku. Bohužel kontakty s těmito státy nepatřily mezi priority nové španělské vlády. Španělsko upřednostňovalo jiné regiony, a díky tomu se ČSSR setkala s absencí jasné koncepce rozšiřování diplomatických vztahů a nepřipraveností španělské strany. Československo navíc následovalo politické směřování SSSR a stavělo se proti vstupu Španělska do NATO, čímž se přiklánělo k původnímu odporu PSOE (tento názor podléhal vnitropolitické evoluci).

Za úspěch v oblasti diplomatických vztahů ale můžeme považovat několik návštěv organizovaných na úrovni nejvyšších státních představitelů. Československý ministr zahraničních věcí Chňoupek navštívil Španělsko hned dvakrát, a to v letech 1979 a 1987. Ze Španělska poté v roce 1984 přicestoval ministr zahraničí Morán a na tuto návštěvu navázal o tři roky později král Juan Carlos I. Samotné uskutečnění cest dokazovalo kladné rozvíjení diplomatické relace koncem 80. let, avšak návštěvy jako takové nepřinesly mnoho podstatných změn.

Výzkum neformálních kontaktů komunistických stran prokázal konflikty československých komunistů s PCE, jíž vyčítali ideologii eurokomunismu, nicméně jádro rozporů jednoznačně představovaly záporné reakce na invazi do Československa roku 1968. PCE se ostře stavěla proti vojenské intervenci, a tak logicky nemohla mít dobrý vztah s normalizační vládou Československa ani tamější komunistickou stranou. KSČ dlouhou dobu komunikovala s minoritními komunistickými skupinami a současně sledovala jejich sjednocovací snahy. Proces sjednocení se československá diplomacie snažila podpořit za účelem vytvoření prosovětsky orientované komunistické strany, ideologicky zaměřené na

marxismus-leninismus. Českoslovenští představitelé spatřovali v utváření nové strany (později pojmenované KSNŠ) nastolení efektivní konkurence PCE a narušení jejího hegemonního postavení v rámci španělských komunistických stran. Situace se změnila poté, co KSC obновила své vztahy s PCE – pozornost vedení KSC se přesunula od dosud podporované KSNŠ zpět k PCE.

Práce tímto charakterizovala a vyhodnotila informální kontakty KSC s PCE a minoritními komunistickými hnutími v rámci postupného vývoje vzájemných vztahů mezi Španělskem a Československem. Závěrem lze konstatovat naplnění cíle práce a potvrzení stanovené hypotézy – vztahy mezi oběma zeměmi byly pragmatické, uskutečňovaly se v hlavní míře na bázi formální diplomacie.

Summary

The main contribution of this thesis is the clarification of the transformation of relations between Czechoslovakia and Spain in the period of the 1970s and 1980s. The first official step towards the normalisation of relations between the two countries was the conclusion of an agreement on the establishment of consular and commercial representations in 1970. After that, the Czechoslovak side waited for the development of the internal political situation in Spain, using the argument that further development of official contacts could only take place after the fall of the Franco's regime. As the form of government changed and the country progressed through the democratisation process, the will of Czechoslovak government officials to expand foreign contacts with Spain increased.

The most significant event in this process was the restoration of diplomatic relations in 1977. An important change of the internal political situation was the victory of the PSOE in the 1982 elections, which was accepted by Czechoslovak diplomacy with the hope that the socialist government would be more sympathetic to the social democratic regimes of the Eastern bloc countries, yet contacts with these countries were not among the priorities of the new Spanish government. Spain preferred other regions, and the ČSSR faced the absence of a concept for the extension of diplomatic relations and the unpreparedness of the Spanish side. Czechoslovakia also followed the political direction of the USSR and opposed Spain's entry into NATO, therefore inclined towards the original opposition of the PSOE (this view was subject to intra-party evolution).

Several visits organised at the level of the highest state representatives can be considered a success in the field of diplomatic relations. The Czechoslovak Foreign Minister

Chňoupek visited Spain twice, in 1979 and 1987. Foreign Minister Morán then came from Spain in 1984 - a visit that was followed three years later by King Juan Carlos I. The actual realization of the trips demonstrated the positive development of diplomatic relations in the late 1980s, but the visits themselves did not bring many substantial changes.

Research of the informal contacts of the communist parties showed conflicts between Czechoslovak communists and the PCE – the party was blamed for the ideology of Eurocommunism, but the core of the discrepancies was the negative reaction to the invasion of Czechoslovakia in 1968. The PCE was strongly opposed to military intervention, and therefore could not have a good relationship with the normalising government of Czechoslovakia, nor with the local Communist Party. The Communist Party had been communicating with minority communist groups for a long time, while at the same time monitoring their unification efforts. Czechoslovak diplomacy sought to support the unification process in order to create a pro-Soviet Communist Party, ideologically oriented towards Marxism-Leninism. Czechoslovak officials saw the creation of the new party (later named the KSNŠ) as establishing effective competition for the PCE and disrupting its hegemonic position within the Spanish communist parties. The situation changed after the KSC restored its relations with the PCE – the attention of the KSC leadership shifted from the previously supported KSNŠ back to the PCE.

The thesis thereby presented the informal contacts of the Communist Party of the Czechoslovak Republic with the PCE and the minor communist movements, as well as the development of official relations between Spain and Czechoslovakia. In conclusion, it is appropriate to say that the aim of the thesis was fulfilled and the hypothesis was confirmed – the relations between the two countries were pragmatic, carried out mainly on the basis of formal diplomacy.